

FRÅN BORÅS OCH
DE SJU HÄRADERNA
1973

KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN

FRÅN BORÅS
OCH
DE SJU HÄRADERNA
1973

FRÅN BORÅS OCH
DE SJU HÄRADERNA
1973

ÄRGÅNG 28

KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN

Redaktör:
INGEGÄRD VALLIN

Författarna är ensamma ansvariga
för innehållet i sina uppsatser

AB Tryckericentralen i Borås
1973

B O R Å S 3 5 0 Å R

T A L 2 5 M A J 1 9 7 2

A V

T O R E G. W Ä R E N S T A M

Eders majestät:

När Borås i dag firar sin 350-årsdag, är det för oss alla boråsare en stor glädje och ära att som sin främste födelsedagsgäst ha Eders majestät. I tacksamhet och vördnad bringar vi Eders majestät vår varmaste hyllning.

Med några få ord vill jag beröra Borås tillblivelse för 350 år sedan. Egentligen har vi tre privilegiebrev på 1620-talet, som varit av avgörande betydelse för Borås tillkomst och utveckling. Redan den 29 juni 1620 är det första privilegiebrevet utfärdat av konung Gustaf II Adolf, och egentligen började Borås redan då administrativt och rättsligt att fungera som stad under namnet Torpa.

Den 25 maj 1622 - i dag för 350 år sedan - dagtecknades det utförligare privilegiebrevet genom vilket stadens namn blev Borås. Borås har genom tiderna räknat denna dag som sin födelsedag.

Det tredje privilegiebrevet, som haft avgörande betydelse för Borås, utfärdades den 29 april 1624. Detta brev har av vår egen historieforskare Torgny Bondestam betecknats som "knallens magna charta", eftersom det gav tillstånd till handel över hela riket och gjorde Borås till en burgen stad.

I början av 1624 gjorde konung Gustaf II Adolf ett besök i Borås,

Kungen och Tore G. Wärenstam på rådhustrappan jubileumsdagen 25.5. 1972.

och man räknar med att detta besök hade en avgörande betydelse för det knallehandels magna charta, som sedan utfärdades.

Ur den handaslöjd och handel, som var betecknande för 1600-talets Borås, har genom tiderna vuxit fram en modern industri- och handelsstad, som i dag räknar över 70.000 invånare och efter kommunsammanläggningen om ett och ett halvt år får en bit över 100.000 invånare.

Goda och mindre goda tider har här som annorstädes växlat. Även om vi nyss haft några för våra huvudnäringar, textil och konfektion, mindre goda år, törs vi nu under jubileumsåret hysa en försiktig optimism inför framtiden.

Efter dessa korta ord kring vårt jubileum vill jag än en gång bringa Eders majestät, vår främste födelsedagsgäst, vår varmaste hyllning. Det är tjuogoett år sedan Eders majestät senast gästade

Borås och på samma plats som i dag mottog boråsarnas hälsning och hyllning. Jag vill gärna betyga, att Eders majestät under de tjuogoett regeringsår, som ligger mellan boråsbesöken vunnit en allt starkare förankring i våra hjärtan som en av alla aktad, högt uppskattad, folkkär monark. Mottag vår vördnadsfulla hyllning!

Och denna hyllning bekräftar vi alla med ett kungligt fyrfaldigt leve. Leve Konungen!

(Kungssången unisont.)

B O R Å S 3 0 0 Å R

T A L 2 5 M A J 1 9 2 2

A V

K A R L S J Ö S T R A N D

Det gulnade pergament jag här håller i min hand innesluter det värnadsvärda dokument, det Konglige bref, hvarunder vår store Konung Gustaf II Adolf satte sitt namn den 25 maj 1622 och hvarigenom staden Borås slutgiltigt blef till, i dag för 300 år sedan. Bättre kan jag icke bjuda Eder välkomna, I som samlats hit för att begå dagens minneshögtidlighet, ej håller möta Eder med en vackrare hälsning än genom att låta Eder höra Konungens egna ord i det Kungliga brefvet, där några stycken lyda så:

”Wij Gustaf Adolph medh Guds nådhe Sveriges Göthes och Wändes Kånung Storfurste till Finnland Herthig uthi Eestlandh och Careelen Herre uthöfver Ingermannelandh Göre witterligt att efter ded en deel wåre trogne undersåther uthi Tårppa sochn uthi Wihn häradh i Wästergöthlandh så och många andre uthi umliggiande Sochner och Härader hafwer igenom deres uthskickade uthi underdånigheet lated Oss förnimme, huruledes de efter vår nådige wilie och gifne förslagh, sigh wele nedhsättia uthi Tårppa sochn, och der en stadh begynna att byggia dhär dhe af Oss med Stadz privilegier kunde benådde och försörgde blifwa. Så hafwe Wij, sådantt deres upsåth, icke allenast Oss nådeligen latedh behaga. Uthan och på ded att andre fleere bådhe Handelsmän och Handtwärker, måtte wardha benåghne, sigh der att nedsättia och boendhes blifwa att der fram-

Borgmästare Karl Sjöstrand.

deeles en Stadh af wardha kundhe. Därföre hafwe wij nu i förståne dem mz eftterskrefne privilegia och friheeter weled benådha. - Efter de ock framdeeles såsom uthi andre Städer brukeligit är deres fältte Domar, Contracter, Fullmacher, Pass och andre Certificatger (när så behöfves) måste medh Stadzsens Insegle bekräfthe. Derföre gifwe wij till Stadzsens märke uthi deres Signet till att föhra Twå ulle Saxser, den ene mz udden nedh åth, och den andre mz udden upwandhe efter såm afriithningen utwijsar. Wele och att deres stadh effter denna dagh skall Boeråås kalladh blifwa. - - -

Så wele wij med desse wåre Kånungzlige priwilegier tagha och

anamma förbe:lte stadz inbyggjare alle, medh hustrur och barn, godz och ägodeeler, rörilige och orörilige, innanstadz och uthan uthi vårt Konungzlige hägn, fridh och försvar för alles öfverwåldh och orätt, särdeles till Lagh och rätta.

Gifwed på vårt Kånungzlige Slått Stockholm dhen 25.Maj Åhr 1622.”

Wi veta af historien, att G.A:s regering visar en nära obruten kedja af krig. Själff har han emellertid vittnat, att för honom stod såsom högsta mål ”den lyckan och äran att fäderneslandet genom honom måtte blifva bragt ur det brusande och stormande krigets haf i den önskliga fridens hamn”.

Sveriges inre utveckling under hans regeringstid uppvisar också ett storartat odlingsarbete på kulturlifvets alla områden. För den materiella odlingen sörjdes icke minst kraftigt och framsynt. Så ny-anlades icke mindre än 15 städer, hvilka afsågos att utgöra häfstänger för näringarnas och handelns uppblomstring. Det var ett lifligt samarbete mellan Konung och folk och på detta arbete tryckte konungens personlighet djupt sin stämpel. Det slår också liksom en personligt varm, innerlig ton emot en i de ord vi nyss hört ur Konungens bref. Konungen kände förvisso själf att hans värf var försonarens, uppbyggarens. En af våra stora skalder har målat en gripande bild af G.A.:s stränge fader den bistre hertigen, då denne efter att hafva gått till doms med sig sjelf en vårnatt på slottet vid Båfvens strand med den sexårige pilten tryckt till sitt bröst och kyssande hans blå ögon, med det i storm och strid vittrade anletet lyst upp af en enda känsla min son, nästan i profetisk hänryckning talade: Min G.A. mig gamle kämpe de fruktat blott, men honom skänktes hvad jag ej fått, min son skall görat - förlika sinnen och kallas stor utan svåra minnen.” O Gud hur mig än du straffa kan min skuld skall ej tynga på Sveriges öde, han där skall blidka jämväl de döde - - - ”Min son vår sak skall segra, du skall fullkomnat.” Det är liksom vi förnimma ett återljud af dessa ord i det fundationsbref G.A. sände den nya staden vid Wiskan.

Så var nu staden Borås grundlagd och ”funderad”. Att den af ålder gårdfarihandlande allmogen icke alldeles frivilligt afstod från sin gamla ”köphandel” för att sätta sig neder och bygga en stad, framlyser ur hvad stadens äldste historieskrifvare Nils Hufvedson Dal, själf ett Borås barn, berättat om ett sammanträffande på Älfsborg mellan Konungen och de förnämste bönderna från de handelsidkande häraden i Västergötland. Då hafver Konungen låtit dem ”förstå städernas klagomål och föreställt dem att bönderna borde antingen afstå från sådan köphandel eller bygga en stad och gifva sådan skatt och skuld som andra handelsmän och borgare. Theremot hafva bönderna velat göra sin ursäkt. Sägande at theas bygd vore både trång och ofruktosam och att the ingaleds kunde nära sig, utan the icke foro omkring och sålde hvad the med sina händer tilverkat. Thå hafver konungen skolat sagt: Thet står ännu halfva Ingermanland öde som behöfver bönder, går ut och betänken Eder härpå. Efter bönderna befarade thet the måtte blifva till Ingermanland bortförde och likasom biltoge gjorde eller flycktige ut ur sitt land, hafva the besinnat sig och när the åter inslepptes svarat att de förenat sig och voro väl förnögdade till att bygga en stad samt sätta sig ther neder. Thå hafver konungen berömt theas upsåth, lagt handen på Ståthållaren öfver Älfsborg herr Nils Stiernskiöld och sagt: Thenne skal utse plats och afsticka till stad åt Eder gifvandes bönderna thermed afskied.

Emellertid synes arbetet med stadens uppbyggande hafva bedrivits med all ifver och kraft, så att det nya samhället snart nog nått en efter tidens förhållanden betydande och löftesrik blomstring, äfven om smeder och andra ämbetsmän till en början visade sig mindre villige att inflytta, samt äfven andra motigheter tillstötte. Denna blomstring hvarigenom ”allt var brakt till sin fullkomlighet och prydnad”, som det heter, afbröts plötsligt natten mellan den 12 och 13 Dec. 1681 af ”en förskräckelig vådeld, hvilken lade hela staden i aska undantagne endast några få hus vid tullportarne”. När vi i våra dagar skola lägga grund till ett nytt hus här nere i den gamla

stadsdelen, kunna vi i markens tvärsnitt läsa en mörk, dyster skrift i aska och kol, hvilken talar sitt nog så tydliga språk om den nu nämnda vådelden likasom om de tre liknande nästan fullständiga ödeläggelserna af hvilka staden senare hemsöktes, sista gången den 14 Juli 1827 hundraårsdagen efter den andra i ordningen. Hvarje gång staden härjats af elden hafva innevånare efteråt kommit samman och endräkteligen med mod och förtröstan beslutit åter bygga upp sin stad. - I stadens arkiv är förvarad en rörande skildring öfver ett sådant möte dagen efter den svåra branden den 14 Juli 1827. Det hemmavarande borgerskapet var sammankalladt i magistratens närvaro kl. 2 e. m. på en plats under öppen himmel ute på Sandgärdet, där de närvarande, såsom det är antecknadt, med gråtande ögon beklagade, att de måtte icke allenast under öppen himmel sin gudstjänst bevista, utan äfven sakna sin genom stor bekostnad upprättade rådstuga. Och då Magistraten åstundade höra borgerskapets ”mening om de äro betänkta, antingen genom Guds nåd staden ånyo upprätta eller sådant lämna”, gafs det svaret att ”de äro i Jesu namn benägna efter yttersta förmåga staden åter bebygga samt önskade sig därtill lycka och välsignelse”. Denna tafla vittnar högt om våra förfäders offervillighet och lefvande kärlek till denna torfvä, den fläck af jorden, där vi nu bygga och bo. Att staden hade krafter att resa sig efter hemsökelsen berodde tvivelsutan på den idoghet och ”åhågsamhet” hvarmed innevånarne förstodo att göra sig till godo de till buds stående förvärfskällorna, hvilka torde hafva varit jordbruk, handtverket och framför allt den gifvande gårdfarihandelen. Med hvilken ifver denna bedrefs under de första åren, få vi en föreställning af en anteckning i slutet av domboken för 1624 under hvilket år endast sju rättegångsdagar förekommit: ”Att icke här så tidt och ofta hålles rådstufvo och rättegångsdagar som i andra städer och lagboken utvisar, är orsaken att borgerskapet hafver vida och långa resor och icke ofta är till städes hvarken rådmän eller gemen”. Och hundra år senare säger Dal: ”Boråsboarne äro till köphandel så begärlige och begifne att om någon därtill tjänlig förblifver allenast ett

halft år hemma aflåtande att fara omkring med köpenskap. Så heter han af dem androm ett fåfängt och onyttigt djur som hemma i askan sitter.”

Vår stads häfder kunna icke uppvisa några märkligare händelser i samband med rikets politiska historia och staden kan icke häller berömma sig af en forntid rik på minnen i samma grad som en del andra västgötabygdens städer, men genom en från början ådagalagd och äfven utöfver landets gränser bemärkt idoghet och handels-skicklighet samt gynnad af en central belägenhet inom en landsdel, hvarest handaslöjd och handelsbegåfning sedan urminnes tider varit hemmastadda, har staden i närvarande tid intagit en bemärkt plats inom ett af landets viktigaste industriområden, säger en nutida författare. Veterligen hafva stadens innevånare icke tidigare under de gångna trehundra åren gemensamt högtidlighållit minnet af den 25 Maj 1622. Nu hafva vi gått ut ur våra hem, för att i tämplen och här ute under den klara vårhimmeln samfält och endräkteligen göra dagen till en högtidsdag. Bättre och värdigare kunna vi icke begå minesdagen än att låta våra hjärtan fyllas af en varm och ödmjuk känsla af tacksamhet för den store grundläggarens konungliga omvårdnad om vår stad och af en innerlig åstundan att efterlikna honom i kärlek till vårt land och offervillighet för dess väl. Med samma varma tacksamhetskänslor må vi ock erinra oss de framfarna tiders män, som efter måttet af sina krafter arbetat och nitälskat för vårt samhälles utveckling och förkofran. Allra minst skola vi förgäta alla dessa tusen enkla och anspråkslösa hem, där kärleksfulla och renhjärtade mödrar fostrat åt samhället goda söner och döttrar. Icke häller få vi i dag gå förbi dem, män eller kvinnor, som i all svaghet och skröplighet sökt fylla sin kallelse och fostra sina barn, men väl ihågkomma att det icke finnes ej heller funnits en fader eller moder än så arm och full av brist som icke i sitt hjärtas tysta djup närt en innerlig önskan och bön att barnen måtte blifva bättre och lyckligare än de själfva.

Du skall hedra din fader och din moder.

Härmed vill jag hafva afslutat mitt enkla anförande därvid jag talat mästadels med andras ord, emedan de varit bättre än mina egna.

Och så må vi nu böja våra blottade hufvuden i stilla ödmjukhet och tacksamhet inför vår store grundläggare och våra förfäders heliga minne.

Till sist uppmanar jag Eder alla här församlade att höja ett lefve för Borås stads lycka och välgång.

I RAMSLÄTTS SKÄNKSTUGA

AV

ELSA GULLBERG

Denna artikel är skriven som en sammanfattning och introduktion till Borås museums textiltutställning i Ramslätts gästgivaregårds bottenvåning. Där belyses en epok inom svensk textilkonst med exempel från Elsa Gullbergs verksamhet. Ur hemslöjd och handvävnad växte en fabriksstillverkning fram präglad av konstnärlig mönstergivning. Svensk textil blev känd och uppskattad även på världsmarknaden. Elsa Gullberg har varit en av initiativtagarna till denna utveckling, som nu präglar svensk textil i hög grad.

Borås museums samling från Firma Elsa Gullberg omfattar många fler tyger än de utställda. Några av illustrationerna visar prov därpå.

I. Vallin

På 1890-talet existerade en barnkonfektion, vars inspiration kom från allerhögsta ort, en kejsarinna och kungliga damer. Det var sjömanskostymen. Det av dessa höga damer inspirerade modet för barn grep snabbt omkring sig. Det var praktiskt, och det kom till i en tid, då en ännu ung industri uppfångade detta strålande tillfälle att samverka till en nästan mondial spridning av modet. Ett mode, som var så enkelt och naturligt, att det också kunde tillämpas rakt igenom samhället från dess högsta topp till dess mest förenklade existens bland bönder och arbetare.

Det märkliga var att sommarkläderna kom att tillverkas av samma bomullsmaterial för denna breda front. Det var sjömanskostymen som var inspirationen, ledig och lämplig i kroppens alla situationer; krypande och klättrande, och den hade en yttre form, som var inspirerande för bärarna. De blev i det närmaste klädda liksom stort folk, det var praktiskt likvärdigt. Min kavaj för ytterbruk var precis

likadan som mina bröders. Vi kunde låna av varandra och den passade alltid till det vi skulle bära inunder. Jag hade ju en veckad kjol, pojkmansblusen med dess krage, ja den var densamma för pojkarna och för mig. Och formen på vinter- och sommarplaggen var densamma. Om vintern var det mörkblå cheviot, engelsk, när det var som bäst, men snabbt försämrade i kvalitet, som det ofta går när någonting blir allmänt populärt. Det kan man inte säga om sommarkvaliteten. Blåvitt randigt s. k. kadettyg i bomull. Det var nästan outslitligt och ärvdes från det äldsta till det yngsta barnet och tvättades och solblektes, tills man knappast såg ränderna, det gällde även i de förmögna familjerna. Ränderna fanns, och vi var alla lika, även könen var likställda.

Det var Kristian IX:s lyckligt gifta döttrar, som skapade detta mode för sina egna barn. De kom från det lilla landet Danmark med den nyktra, klara och märkliga synen på barns tillvaro, som var en förening av dansktysk kultur under en tid, då de borgerliga dygdena stod högt i kurs.

Inköpskällan för min familjs del i detta mode var Børneekiperingen, Købmagergade i København, som jag tror hade god kontakt både med de kungliga och de borgerliga köparna.

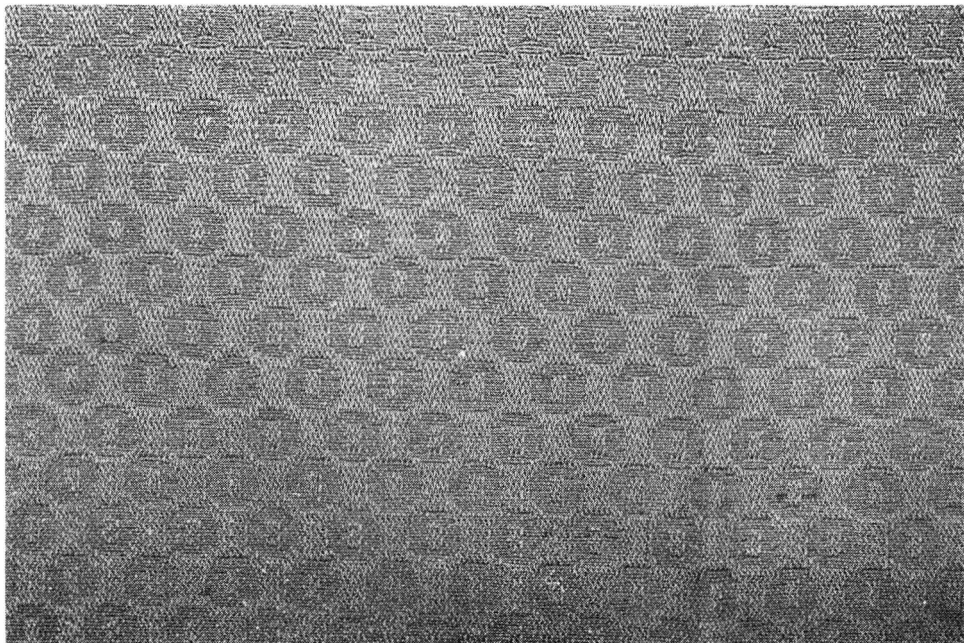
Jag har redan antytt, att kvaliteten på varan med naturnödvändighet måste komma att sjunka i den allmänna handeln, och det var då som Far och Farmor på 1890-talet beslöt att flickornas vinterklänningar skulle, som förr i världen, sys av rejält hemvävda tyger. I skolan sneglade jag på kamraten, där en blek och mager flickarmbåge syntes överdragen med spridda, bristande tunna ylletrådar, som även de helt försvann vid terminens slut. Men min armbåge kröp aldrig fram ur sitt hölje. Jag fick förklaringen. Den billigare svenska chevioten var vävd av ett sämre garn och glesare i väven än den engelska.

Ja, detta blev min första textila erfarenhet! Denna liksom den hemma ständigt förekommande diskussionen om kvalitet, ursprung, omvårdnad, var en allt överskuggande ingrediens i den uppfostran

Damast med mönster
av Carl Malmsten
och Elsa Gullberg.
BM 37.147.

Linnedamast.
guldfärg.
Elsa Gullberg.
BM 42.571.

jag fick åtnjuta i ett hem, där traditionen från skånska bondekulturen var levande hos båda föräldrarna.

Från en sådan utgångspunkt ber jag betraktarna se på detta lilla museum, som i huvudsak består av metervaror, tillverkade i handvävstol och industriellt i samverkan för inredning av både hem och offentliga lokaler såsom t. ex. sjukhus och skolor där väderstrecken spelar en så stor roll. För den inre arkitekturen såväl som för den yttre är ljuset och proportionerna a och o. Dessa utgångspunkter iaktogs alltid då serier av tyger mönstrades och färgsattes. Några lämpade sig bättre mot söder, andra mot norr o. s. v. Det blev därför naturligt att syssla med väggfärgerna och ta kontakt med såväl tapettillverkare som färgkemister. Denna uppläggning ledde snabbt över till samarbete med arkitekter och byggmästare.

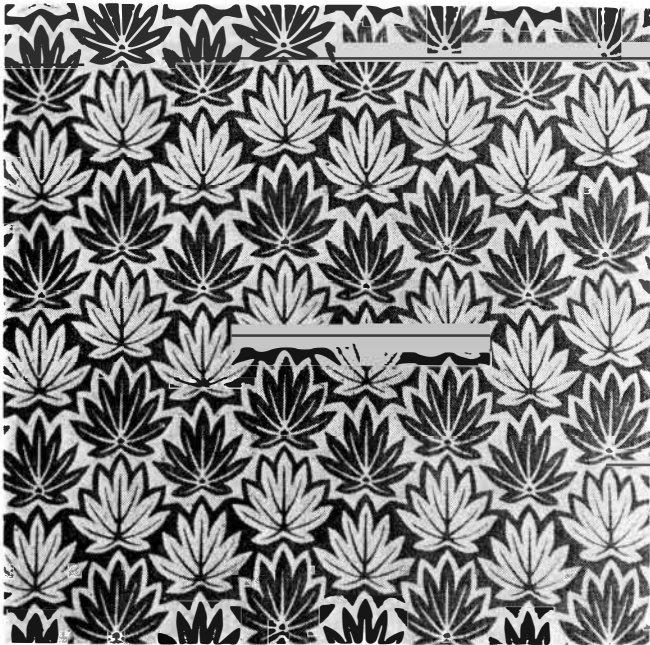
Av försöken att anpassa och tjäna ändamålet har de flesta kvaliteterna uppstått, inspirerade av tillverknings sättet, materialet och de människor, som jag samarbetat med.

I tio år har jag från Svensk Hemslöjd i Stockholm korresponderat med Anna Andersson i Öxabäck. Jag har aldrig träffat henne personligen, men vilket givande och självklart samarbete har jag inte haft med henne och hennes väverskor, vuxna på rot i detta textilproducerande landskap.

Det var alldeles naturligt att anknytningen med Västergötland skulle bli givande när jag, nästan mot min vilja, fick textilen till yrke. Även denna anknytning hade gamla anor, Mors hela textila hemgift var i slutet av 1870-talet handvävd i Horred.

Långt fram i livet, då jag hade egen firma med försäljningslokal i Hamngatsbacken i Stockholm, ordnade jag tillverkning och försäljning av samma mönster och kvalitet som Mors bästa duk. Min granne snett över gatan, NK, kan vittna om att den blev en god försäljningsvara.

Även i stortillverkning som hos Almedahl-Dalsjöfors finner man naturligtvis spår av vad handvävaren utvecklat i sin jacquardvävstol. Denna jacquardvävstol representerar den uppfinning, som är

Tryckta tyger, ritade av
Arthur C:son Percey
och Elsa Gullberg.
BM 37.286 och 37.317.

grunden till maskinkulturen på vävandets område, och som var orsak till den första strejken i världen bland de många handvävare, som trodde, att de skulle bli arbetslösa, då maskinerna sattes igång.

De vävande kvinnorna har från början känt till alla nödvändiga processer för utvecklande av materialet från råvaran till den färdiga produkten. Det krävs maskiner av många slag, för att i olika instanser ersätta handens verk. Ibland har jag funnit, att man kunde exkludera några av processerna, låta garnet blekas av användning och tvätt i stället för att presentera det förfinat efter genomgångna fördyrande processer.

Ett sådant exempel kan ses i montern för Almedahl-Dalsjöfors tillverkning, men, säger tillverkarna, den köpande allmänheten förstår inte att uppskatta en sådan vara, som med tiden får en finare glans än den som presenteras i en färdig, på konstlad väg åstadkommen glans och finhet.

Kan man åstadkomma ett samförstånd mellan allmänhet och tillverkare, som leder till en förenkling och förbättring så kan ju detta bidra till en homogenisering av nutidens kultur, vilket vi ju numera mer och mer medvetet strävar efter på livets alla områden.

Nu kommer jag till ledet nummer två i min yrkesuppfostran, det som jag fått genom handväverskorna. Lilly Zickerman var den person som först insåg att om de kunskaper, som fanns i husbehovs-slöjden skulle få fortleva och inspirera, så måste tillverkning och försäljning organiseras.

Under 10 års arbete i den av henne ledda Svensk Hemslöjd gjorde jag ovärderliga erfarenheter. Hennes kontakt med dem, som vetenskapligt sysselsatte sig med att klarlägga utvecklingen av husbehovs- och hantverkstillverkning, och hennes sätt att jämföra detta resultat med vad som var möjligt att bibehålla och hur detta kunde ställas i utvecklingens tjänst var oemotståndligt utvecklande och erbjöd värdefulla kontakter.

Jag fick tillfälle jämföra, hur motsvarande tankegångar utvecklats olika i de europeiska länderna, men ofta i kompletterande sam-

arbete länderna emellan. Därvid kunde konstateras, hur nära varandra hantverk och industri låg i utvecklingen, ofta med bibehållen samverkan. Industrien lånade form från hantverk ur olika tidsperioder. Hur kunde det vara, att den inte hade någon egen självständig form? Detta förhållande möter man formulerat i många olika frågeställningar. Man såg på det ur konstnärlig, ekonomisk och organisatorisk synpunkt.

I Sverige var Svenska Slöjdföreningen den institution, där man främst sökte ett svar på dessa frågor, som man trodde skulle kunna lösas genom att konstnärer fick samarbeta med industrien som formgivare för de varor, som den producerade.

I sju år blev detta min arbetsuppgift. Vilken av kontrahenterna som lärde sig mest, industrimannen, ingenjören eller jag själv det vet jag inte, men jag har försökt att förmedla förståelse för detta genom att på de båda textplakat, som finns på utställningens vägg meddela namnen på de konstnärer och tekniker som medarbetat.

1926 ville jag försöka att hålla trådarna i egen hand och startade min firma. Eget material, egen handtillverkning och samarbete med industrien, i den mån den ville för mig tillverka specialvaror.

Det var nu som uppdragsgivarna kom att spela en så avgörande roll. Byggherrar för specialhus och båtar, arkitekter och de som skulle bilda nya hem eller utvidga de gamla. Vad man gjorde för den ena kategorien skulle helst även vara brukbart för den andra. Men det var oftast ett specialändamål, som blev det mest inspirerande.

En stol, ett fint arvegods, skulle få en ny klädsel. På 1700-talet hade det varit siden, nu ersatte man detta med en damast av svenskt lingarn. Exemplet står här på ett podium bredvid en ny konstruktion, en böjtröstol av Bruno Mattson. Han önskade ett specialtyg för sin stol, en fin konstruktion, som han till att börja med klädde i fårpäls. Hans tanke var alltså, att en tygklädsel skulle ge ett mjukt och varmt intryck. Men hur låta ett grovt ullgarn verka och på samma gång binda det med en kontrasterande tråd, som inte störde det

varma, bubblande intrycket av ull. Försök gjordes med ett cottolin-garn i lös spinning och en enkel tuskaftsbindning, så grov att inte ullgarnet sågades av vid nötning. Ullgarnet måste därför spinnas av en speciell blandning av bottenull och kraftig laesterwool, vilken är en mycket långfibrig täckull. Kombinationen lyckades.

Vid 1955 års utställning i Hälsingborg gick jag runt och försökte finna ett enda industrityg, som ifråga om bindning och mönsterverkan icke var inspirerat av Bruno Mattson-tyget. Han hade stor framgång med sin stol som form och konstruktion. Den har verkat inspirerande på stolars utformning, men lyckligtvis icke kopierats i så hög grad som tyget.

Mina tyger försålades en tid genom firma Fortnum & Mason i London och detta tyg speciellt genom en firma i Oxford Street. Där skaffade sig en nordisk tillverkare prov på kvaliteten i samtliga färgställningar och började maskintillverkning. Firmans resande utbjöd tyget till mig och fick då se originaltygerna liggande i mina hyllor, varefter han gick direkt till en advokat för att stämma mig för plagiat. Då de svenska firmor, som redan givit order på tyget ifråga fick kännedom härom, avbeställde de sina inköp, men i Staterna har det blivit en god artikel, dock icke som importvara.

1958 var jag i New York och hörde talas om en utställning av moderna möbler, inspirerade av Bruno Matsson och Knoll från Europa och av några kända USA-arkitekter. Margit Hörstadius, som samtidigt var i New York, skaffade oss inbjudningskort. Utställningen visades nämligen endast för kunder och inbjudna. En ung dam visade oss runt och namngav medarbetarna. Margit förvånad: "Men Elsa . . ." - "Ja, visst", svarade jag. - Tyget i de olika interiörerna var detsamma som på Bruno Mattson-stolen här i Boråsmuseet, men varierat i färgen! Högt frågade Margit: "Vem står för textilen?" Svar: "Ingen." "That is a classic!" - Kanske bidrog det svaret till att Margit beslöt att göra sin donation till detta museum.

Tidigt nästa morgon blev jag uppringd på mitt hotell, och en vredgad röst frågade, om jag var Elsa Gullberg från Stockholm,

som objuden besett utställningen. ”Ni förstår väl, att om vi vetat vem ni var, skulle vi ha tagit emot er på annat sätt. Det var ju fel av bitrådet att svara, som hon gjorde. Vad tänker ni nu göra?” - ”Ingenting. Jag är fullkomligt nöjd med att vara ’klassisk’ redan i livet.” Så flög jag till Grekland för att studera grekisk textil i klassisk skulptur, glad att lämna alla slags affärsbekymmer bakom mig.

Det är nu som det alltid har varit; originalen är få, efterhärmingarna många. Men det kanske är detta som bidrar till att vi känner igen de historiska perioderna och även kan se, hur en periods karakteristika har uppfattats i olika länder.

Jag anknyter åter till det första stora konfektionsmode jag känner till, de randiga sjömanstygera i bomull, som också på ett tidigt stadium för mig förmedlade kunskap om en förnäm industriell tillverkning, den vid Almedahl och i Borås.

En väl genomarbetad kvalitet har oftast sitt ursprung i ett från början standardiserat behov och är en förutsättning för en stor upplaga, och viktigt är därför en genomarbetad kalkyl.

Tyget i de svenska soldaternas skjortor var under beredskapstiden vid andra världskriget mjukt, skrynkelfritt i en utmärkt bindning, en rent vetenskapligt genomarbetad bomullskvalitet. För mig blev denna ett lyckokast! Jag försålde denna vara med ett rouleau-tryckt mönster, vars utformning verkligen var ett problem. Fabrikanten, Borås Wäfveri AB, var så djupt engagerad i stortillverkningen, att de icke kunde offerera ett enfärgstryck i mindre kvantitet än 20.000 meter med 5.000 meter i varje färg.

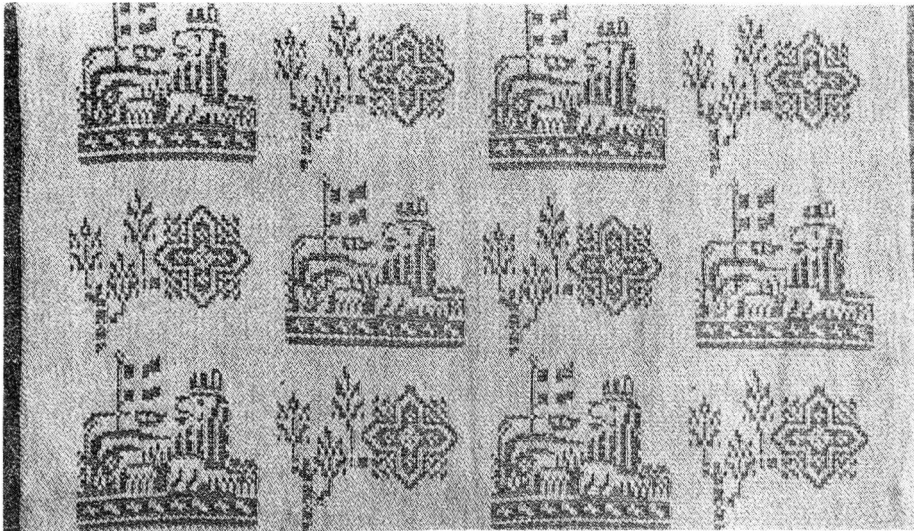
Ett stort problem var försäljningen över disk av en så stor kvantitet. Hur skulle en mönster- och färggivning kunna anpassas för en sådan upplaga? God kvalitet till ett rimligt pris är i och för sig en attraktion för köparna, men vartill skall den användas? I så stor upplaga och direktgjord för en försäljare, måste varan ha ett utomordentligt stort användningsområde. Landets kommuner byggde sjukhus och skolor och så sattes färgen på tygerna i förhållande till belysningen i olika väderstreck.

Norr-, söder-, öster- och västerrummen gavs anpassad färg på väggar och gardiner. Mönstret måste vara så neutralt, att det icke verkade sysselsättande eller störande för skolbarn eller sjuka, och detta gjorde att det blev så enkelt att det kunde användas för många ändamål. Mönsterritaren Elsa Gullberg hukade sig under dessa krav. Resultatet blev ett tyg, som kom att brukas i många sammanhang: som bordduk, sängtäcke, klänning och babykorgs-utstyrsel m. m. Tyget blev en sådan schlager, att t. o. m. Karl Gerhards balett dansade däri det året. Den stora upplagan utökades med några tusen meter och smalt fort bort.

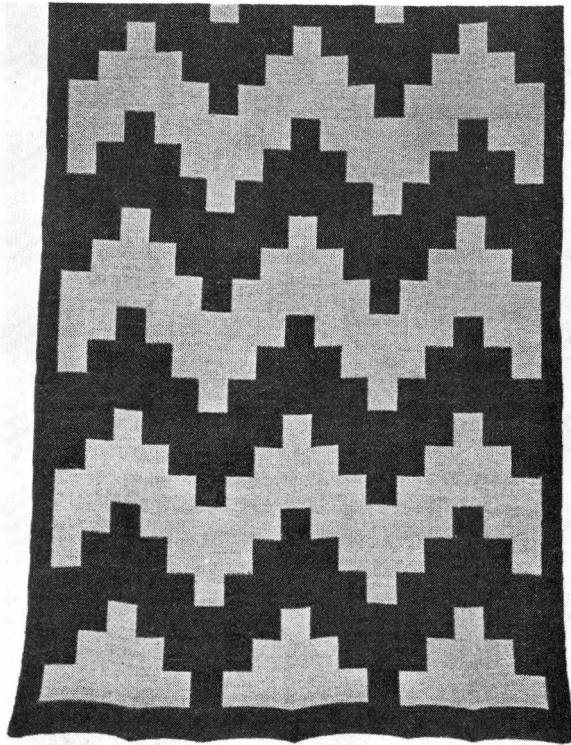
Jag tror att det är mitt intresse för den klassiska kulturen, som lärt mig att människan i alla tider styrts av de fyra elementen, något som vi nu i många avseenden tycks ha glömt bort, ljus, vatten - i detta fall lättheten att tvätta och färgbeständigheten - luft - tätheten och mjukheten - och jord, slitstyrka och ekonomi.

Det nästan oförgängliga s. k. kadettyget, som kring sekelskiftet användes av kungliga barn, bondpojkar, fångar och i en version, som närmar sig soldatskjortans konstruktion och bindning, blev overalltyget. Även det var en kvalitet, som för mig blev en stilbildande inspiration.

Mellan dörrväggen och kakelugnen hänger i museet ett stycke röllakan i en så fin väv, att det närmar sig gobelängteknik. Det är en bit av tyget till en möbel, i detta fall hälften av en soffrygg, som vävdes någon gång omkring 1880 av en berömd väverska i Lund. Mönstret är tecknat av en lundakonstnär, Jöns Mårtensson. Tyget beställdes till mina föräldrars bosättning omkring 1880, och ännu sitter vi under 1970-talet på detta möbeltyg. Bottenfärgen är den karaktäristiskt krapproda, vars namn är härlett av det begagnade färgstoffet och mönstret har även det ett drag av klassiskt grekiska former, såsom de uppfattades i renässanskonstnären Rafaels mönstergivning för dekorativa ändamål. Detta är också en inspirationskälla från barndomstiden och kan därför anses berättigat till en plats i detta lilla museum. Den som är intresserad kan finna en rikligare

Draperi med det svenska
lejonet efter en teckning
för damast av Alf Munthe,
urspr. för m/s Kungsholm.
BM 37.160.

Gardin till Konserthuset,
dubbelväv, blåsvart.
BM 37.184.

utställning av ”design Jöns Mårtensson” i Kulturen, museet i Lund.

Den knutna mattan som hänger mellan dörrarna, har ett liknande berättigande. Den representerar den förnämsta tekniken i en grupp av 35 mattor i olika kvaliteter byggda på olika handvävningstraditioner. De utställdes 1911 på Nordiska Museet i Stockholm i samband med hemslöjdsföreningarnas möte. Mattorna var tillverkade av gamla restgarner, mest efsingar, hopsamlade från väverskor på olika orter i Sveriges långa land, och vävda under mina ferier i Vittsjö sommaren dessförinnan. Varför skulle den svenska hemslöjden inte kunna tillverka mattor? Vi hade vid denna tidpunkt haft framgång med att väva möbeltyger. Detta hade blivit min första uppgift, då jag 1907 tillträdde befattningen som föreståndarinna för Svensk Hemslöjds Provvävnadsanstalt i Stockholm. Efter några år blev jag även chef för dess möbelritkontor, och så följde inredningsuppdrag, där även mattor behövdes. Föreningens styrelse fann emellertid att detta skulle betyda en alltför kostsam lagerhållning av dyrbara garner. Men Lilly Zickermann var inte rädlös. ”Du får väva bomullsmattor av efsingar!”

Professor Martins bok om orientaliska mattor, som vid den tidpunkten hade väckt uppmärksamhet, hade bl. a. gjort mig till en flitig besökare på Kungliga Biblioteket om kvällarna, och min bekantskap med Axel Nilsson och hans studier av nordiska ryor hade satt min fantasi i rörelse. Nu måste jag försöka knyta mattor. En varp sattes upp och en väverska placerades mitt för denna. På hennes ena sida satt jag och på hennes andra Axel Nilsson, då verksam som intendent vid Nordiska Museet. Vi prövade många slag av orientaliska och nordiska mattknutar, och så till sist beslöt vi oss för något, som vi kallade den svenska ryaknuten. De gamla ryavävarna hade också vävt efter eget gehör på många sätt, som vävare i alla tider har gjort.

Men när jag tillät mig att utveckla den s. k. svenska ryatekniken till att användas på rosengångsbotten blev de svenska ryavävarna upprörda. Det tog tio år för tekniken att bli accepterad som en ut-

veckling. Mattan som hänger på museet inköptes 1911 av Carl Robert Lamm på Näsby, då vice ordförande i Hemslöjdsförbundet, ärvdes av hans son docent C. J. Lamm, som haft den i användning till 1970, då den skänktes till Borås museum. Den är vävd av de mångtrådiga bomullsgarn, som man tidigare använde som varp för gångmattor i drällteknik.

På kakelugnen står ett par torkade tistlar. Det stod ett knippe mer än en meter högt, av sådana tistlar undanställt i en krok i Wäferibolagets lokaler, där Margit Hörstadius fann dem. Ingen visste vartill de använts och varifrån de kommit. Men de är de verktyg, som i antiken rekommenderades som lämpliga för att hålla en väv ren från smolk och för att fiska upp brustna varptrådar.

På podiet står två stolar. Den ena av historisk typ, klädd med linnedamast, tecknad av Alf Munthe, den andra en Bruno Mattsonstol med ett specialtyg. De står på en röllakansmatta, en sentida typ vävd efter ett matematiskt schema, anpassbart för olika storlekar med sifferuppgifter. Någon ritad förlaga behövs icke.

Montern närmast härintill innehåller ett collage av möbeltygsprover, de flesta handvävda men en del tillverkade i maskin. Montrarna på den motsatta väggen upptas av för olika ändamål avpassade varor, de med det svenska lejonet efter en teckning för damast av Alf Munthe, ursprungligen för m/s "Kungsholms" inredning. Nära dörren hänger i montern ett draperi med stora prickar tecknat för Göteborgs rådhus' inredning av arkitekt Gunnar Asplund. Och i hörnet närmast dörren hänger de gardiner, som gjordes till Konsert-huset i Stockholm i mitten av 1920-talet. De här utställda varorna är till största delen vävda av ett i England spunnet specialgarn, som i likhet med det jag använt i knutna mattor består av en ganska stor procent Leicester-wool, en långfibrig, vattenavstötande täckull, som för olika ändamål blandats med olika portion av mjukare ull, spunnits mycket hårt och använts mångtrådigt för vissa ändamål, 2-trådigt och mjuktvinnat för andra.

Leicester-ull var, då ovannämnda tillverkning började, det mest

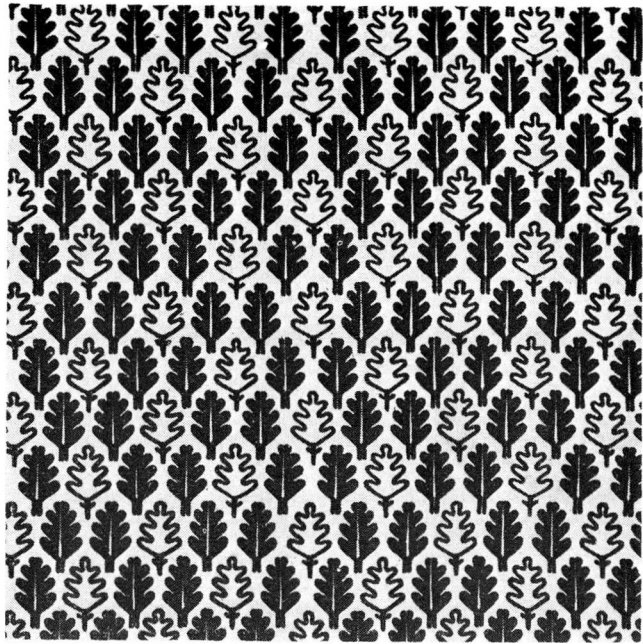
ekonomiska i marknaden. Efter första världskriget, då så många soldater dog i lunginflammation i löpgravarna - kanske till en del därför att de var iklädda klädesuniformer, ett material, som suger upp och behåller fuktighet - blev den värderad på ett annat sätt. När andra världskriget utbröt visste man, att ett lättare tyg av leicesterull skulle verka mer fuktavstötande, återigen en för sitt ändamål genomstuderad vara.

Vid detta tillfälle, då även ett flygvapen existerade, blev kamouflering ett led i försvaret, och min firma fick i uppdrag att utprova tygtryck härför. Dels fick detta tjäna som förlaga för maskinellt tryck, dels trycktes det för hand på min ateljé, där vi lyckades åstadkomma en i det närmaste oändlig rapport.

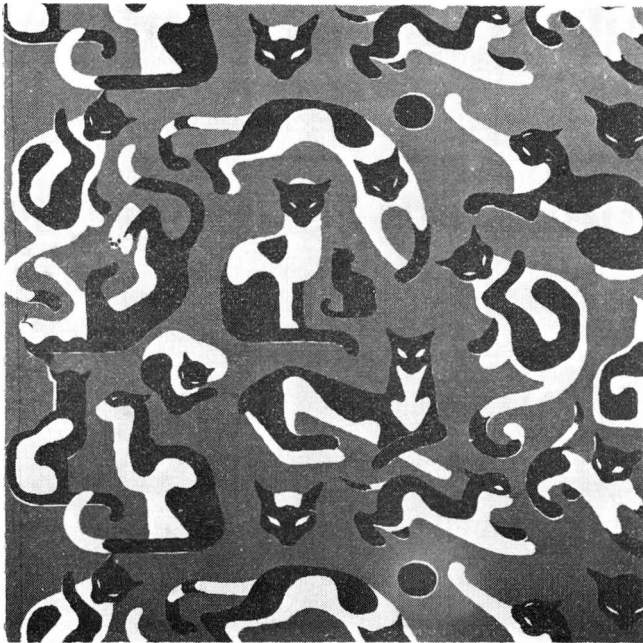
Borddukning med textil har envist hållit sig kvar, men även där är nu de förut nästan allenarådande linnevarorna vikande.

I en monter med traditionella linnevaror för bordet finns damastmönster tecknade av Märta Afzelius som en uppskattad vara. I färg vävda enkelt mönstrade dukar av Elsa Gullberg fick sin premiär i de stora kontorens och verkens soliga personalmatsalar och snart nådde de en av de största tillverkningsciffrorna i Almedahl-Dalsjöfors produktion. Ett försök att reducera de många tillverkningsprocesser, som leder fram till en damastduk, exemplifieras i en duk av oblekt lingarn i kinesiserande mönster. Denna duk nådde ingen större upplaga därför att husmödrarna icke förstod att denna grova linnevara genom tvätt och mangling fick en yta som överträffade den finare damasten.

När Svenskt Konstsilke hade börjat sin tillverkning i Sverige, blev jag tillfrågad om jag kunde använda deras material. Den fina silkefibern åstadkommes av en vätska, som koagulerar i ett kemiskt bad. Denna mycket fina fiber delades sedan i stapellängd som bomull eller andra naturmaterial och spanns till att börja med uteslutande som imitation av naturfibergarner. Den fina ospunna silkesfibern hade en mycket hård glans, men tilltalade mig genom sin styrka och finhet och jag beslöt att försöka använda den ospunnen i ljusgenom-

Tygtryck. Eklöv.
Elsa Gullberg.
BM 51.437-38.

Tygtryck.
Vickie Lindstrand:
Kattorna.
BM 51.445-46.

släppande gardinvävnader. Men den hårda metalliska glansen måste dämpas, och så kom ett mycket löstvinnt, närmast shoddy-liknande bomullsgarn till användning som inblandning. Med ofärgade garner fick detta material en naturlig och mattglänsande yta, därför att bomullsfibrerna dämpade konstsilkeglansen.

Resultatet blev ett mjukt och hårdigt material, utmärkt underlag för den handtryckteknik jag tillämpade på eget tryckeri, med användning uteslutande av indigosol-färger. Så kom en ny vara till, som utvecklades i olika grovlekar till gardiner, som stått sig genom flera decenniers ljus och tvätt. Alltifrån 1930-talet och fram till 1973, då detta skrives, har denna vara oavbrutet brukats. En kund har sålunda uppsökt mig för att uttrycka sin tacksamhet över att nu kunna låta sin nygifta dotter hänga upp dessa gardiner i skick som nya. Jag måste därvid komplimentera henne för hennes sätt att varsamt sköta materialet med tvätt och ”mangling”.

En så hållbar vara kanske inte alltid är tilldragande för tillverkaren. Textilierna bör ju inte hålla alltför länge. - Men för den som uppskattar kvalitet och ekonomi kan en sådan vara bli ett glädjämne och vara av betydelse i en familj, fäst vid sina traditioner mer än vid den nya parollen: Slit och släng! och ”Ha det bekvämt och gör dig inte besvär vare sig med hand eller hjärna.” - Vad gör man då? Går på museum för att glädja sig åt forna tiders kultur? I våra dagar finns inte många hushåll, där man ger sig tid att vårda olika textilier var och en på sitt speciella sätt. Men man uppskattar allt som är bekvämt och arbetsbesparande och kreerar med oförskräckthet och frihetskänsla nya skönhetsbegrepp. Man intresserar sig för samspel och kontrast emellan olika material, åt effekten av ett rustikt lergods mot en naturlig träskiva. Omedvetet härmar man emellertid då gångna tiders traditioner, då de olika materialens kvalitet noga bedömdes, medan man i urvalet givetvis påverkades av sin tids skönhetssyn.

I montrarna för svenska konstsilkekyger finns många variationer av konstsilkematerial. I grövre varor används konstsilketrädar till-

sammans med den s. k. sko-tråden, som på sin tid var det svenska linspinneriet Holma Hälsinglands stora exportvara, icke minst till Japan. Som möbeltyg har en sådan vävnad av konstsilke visat sig vara i det närmaste outslitlig. Men modet skiftar, och en sådan sidenliknande vara är inte eftertraktad i vår demokratiska tid. Annat material har tagit marknaden i besittning, i synnerhet nylon och liknande kompositioner, som på sitt sätt är starka och i många fall ett kvalitetstillskott. Men även utformningen av dessa material kan härledas ur hantverkstraditioner. Nya material och ny formgivning har erövrat både hushållen och inredningsmarknaden. De här utställda textiltyperna är med den snabba utvecklingen i vårt århundrade redan ett led i historien.

I denna lokal utställs prov på inredningstextil från 1926 fram till 1955, tillverkade i Västergötland dels som hantverk, dels som industri samt kompletterade med handtryck från min ateljé i Stockholm.

Genom den direkta kontakt med köparen av inredningstextilier, som jag fått, då jag hjälpt familjer med deras heminredning och arkitekter vid utformningen av den offentliga miljön, har det varit möjligt för mig att utveckla de varor, som jag funnit behov för.

Samtliga textilier har således ursprungligen varit hantverksmässigt tillverkade för en viss kund och sedan utvecklats för att tillfredsställa en begränsad kundkrets. De erfarenheter jag fått vid utnyttjandet av dessa textilier, har sedan vidare omarbetats för en industriell produktion, som även den försåldes i min butik AB Elsa Gullberg Textilier och Inredning, Hamngatan 7, Stockholm.

Utgångspunkten vid utformningen av textilierna har således alltid varit mina kunders behov. Detta har i många fall givit mig anledning att söka nya material och tillverknings sätt. För experiment av detta slag har jag fått ett intresserat stöd från industrin. När det gällde lingarnerna genom Axel Lehman, Holma-Helsinglands Linnespinneri & Väfveri AB, när det gällde konstsilke från Nils Hörstadius, AB Svenskt Konstsilke, Borås, när det gällde garnfärgning från familjen

Magnusson, Klippans Yllefabriker, och när det gällde maskinvävning från Oscar Åring, Borås Draperi- & Gardinfabrik.

För det konstnärliga resultatet har mina medarbetare haft stor betydelse och deras namn finns därför angivna på de varor, där de bidragit med mönster för damast eller tygtryck.

Denna kollektion är en del av en större samling textil från landskapet, sammanbragt och skänkt till Borås Museum av min vän Margit Hörstadius.

Samtliga de textilier, som visas i denna lokal, är således utformade i intimt samarbete med konsumenter och tillverkare, utan att jag därför någonsin behövt ge avkall på min personliga textila uppfattning.

ÖVERSTÄMPLAT BORÅS-SILVER

AV

OLOF LANGLET

I min gröna ungdom, då "Fänrik Ståls Sägner" var min favoritlitteratur, som jag gärna deklamerade för den som ville höra på - kanske inte helt oberoende av däri rikligt förekommande s. k. svärord - och då jag tydligen också började intressera mig för familjens lösöre, blev jag förtjust över att finna, att det just förflutit 100 år sedan några gamla silverskedar tillverkats, och att de var årsbarn med händelser i finska kriget. Senare fann jag att skedarna var tillverkade i Borås och att de var arvegods inom familjen. På baksidan står ingraverat:

A Ph M L

Den 16 Mars

1822

A Ph M L står för Alfred Philip Maurits Langlet. Denne föddes den 12 mars 1822, som äldsta barn till Johan Philip Langlet (1795-efter 1846) - den siste boråsbon med namnet - och hans maka, Anna Elisabeth Broquist (1782-1861) i hennes andra äktenskap. Hon var dotterdotter till borgaren och gästgivaren i Ulricehamn, Anders Ekelund (1723-1777) i dennes första gifte med Christina Sahlberg (1733?-1763) från Hjälmsered i Gullereds socken.

I äktenskapet Langlet-Broquist föddes sedan Emil Viktor (1824-1896), arkitekten som byggde stortingshuset i Christiania och omkr. ett dussin centralkyrkor här i landet, bl. a. Erska och Tranemo in-

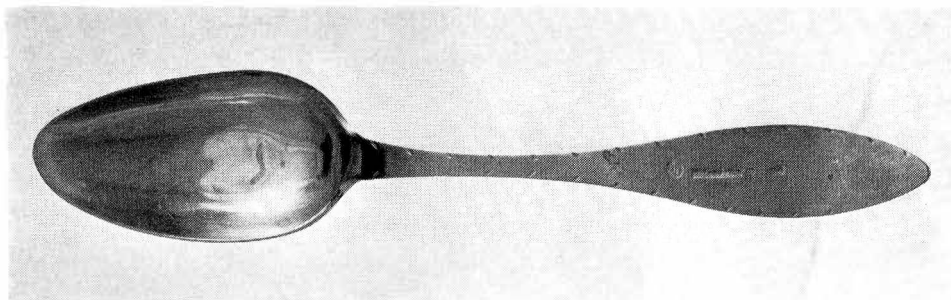
om länet, Beateberg, Håle-Täng och Sävared i Skaraborgs län. Alfred Philip drunknade den 6 juni 1834, varför Emil blev den ende av släktens huvudmän, som icke burit endera namnet Philip eller Abraham. För egen del har jag Filip som andra namn.

Silverskedarna, med datum den 16 mars, var alltså en doggåva. De bär silverstämpeln "ABoström" och kan vara en gåva från guldsmiden Anders Boström och hans maka, Johan Philips syster Cajsa (Catharina Margareta). Anders Boström, född 1792 i Uddevalla, kom 1810 i lära hos Joh. Sacklén i Jönköping och blev gesäll 1812. Han stämplade i Borås åren 1817-1820 enligt "silverbibeln" (Gustaf Upmark: Guld- och silversmeder i Sverige 1520-1850), men torde ha stannat i staden tills han 1832 flyttade till Linköping - lämnande Cajsa kvar i Borås. Redan följande år anmälde han flyttning till Örebro, där jag åtminstone tills vidare tappat spåren efter honom.

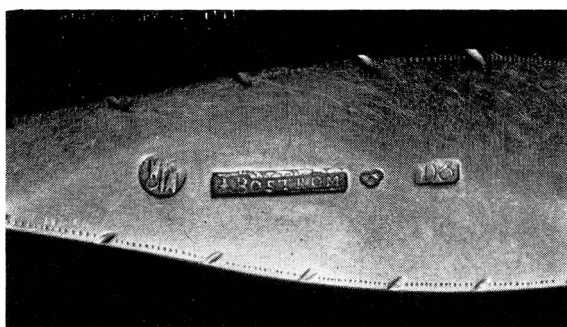
Nu är det ju uteslutet, att Boström skulle ha stämplat silver i Borås åren 1809 (C3) och 1810 (C4), då han ju först sistnämnda år kom i guldsmedslära i Jönköping. En närmare granskning av skedarna avslöjade också, att Boström slagit sin namnstämpel ovanpå en redan befintlig stämpel. Ett jämförande studium, med sammanställning av övre och nedre delar av namnet i den undre stämpeln visade, att denna måste vara "Lönberg".

Det kan här icke vara fråga om någon annan än Magnus Lönberg, född i Marstrand 1779 och inflyttad till Borås 1796, där han till 1807 var gesäll hos S. Lindahls änka. Han stämplade åren 1807-1824, blev blind och avled 1854. Lönberg stämplade bl. a. en silversked 1807 (A3) i Borås museums ägo. Den är, liksom en sked av Boström 1818 (M3) av annan typ. Mycket lik den här avbildade skeden är däremot en av Samuel Lyberg från 1805 (Y2).

I vilket förhållande Boström stod till Lönberg är mig obekant, liksom även hur han kommit i besittning av skedar, tillverkade av Lönberg. Kanske han övertagit en del av Lönbergs lager och därför skaffat en namnstämpel, till storlek och form nästan helt överensstämmande med föregående ägares. Så som namnstämplarna varierar,

Silversked tillverkad i Borås 1810 och ursprungligen stämplad av Magnus Lönberg A4.
Foto Nord. Mus. 1950.

Detalj av samma sked visande stämplarna.
Ovanpå Lönbergs stämpel har Anders Boström slagit
sin namnstämpel: A Boström. Foto Nord. Mus. 1950.

vore det ytterst anmärkningsvärt, om namnstämplarnas likhet skulle vara ett slumpens verk.

När jag visade den här avbildade skeden på Nordiska museet i Stockholm, blev man intresserad. Man hade länge haft på känn, att föremål "falskstämplades" på sådant sätt som skeden visar, men man hade då ännu inte kunnat säkert fastställa detta i något bestämt fall. I fråga om "Boströms" skedar är detta emellertid odiskutabelt.

Hur skedarna kunnat komma att bevaras inom familjen är mig en gåta. Johan Philip, som ägde Drufvefors och drev kvarnrörelse där,

lyckades göra av med det sista av den stora Langletska förmögenheten. Han levde tydligen som grandseigneur liksom sin far, farfar och farfars far, men utan att ha dessas ekonomiska resurser. En del torde han även ha spekulerat bort. Det slutade illa, med en konkurs som lämnade honom fullkomligt barskrapad - han reste snart efteråt till Philadelphia och försvann i det stora landet i väster. En del av lösöret räddades vid auktionen av anförvanter - däribland kanske även de här omnämnda skedarna.

Dessa skedar är nu - jämte ett par gamla familjeporträtt - det enda som återstår av den forna härligheten.

SVEN ANDERSSONS BETYDELSE FÖR KINNA

AV

LENA WALLIN

”Såsom ortens hufvudnäring torde, enligt mitt förmenande, jordbruket ej rätteligen kunna betraktas, utan bör väl med större skäl väfnadsindustrien såsom sådan anses, då den fattigare delen af befolkningen till största delen af denna näringsgren har sitt uppehälle, och många bland dem uteslutande lefva af hvad med väfstolen förtjenas, och förläggarne derifrån erhålla medel icke allenast till uppförande af de vackra åbyggnader, hvarmed deras hemmansdelar temligen allmänt äro försedde, och till en ofta hög lefnadskostnad, utan derjemte ock samla rätt betydande förmögenhet. Så länge denna industri kan fortgå i samma skala som för närvarande, måste erkännas, att den, i denna starkt befolkade ort, verkar mycket godt, enär den förutan en stor del af den fattigare befolkningen skulle sakna tillräcklig arbetsförtjenst, men skulle den en gång af ett eller annat skäl komma att i betydlig mån inskränkas, torde alvarsamma bekymmer komma att uppstå . . .” Dessa rader skrev ordföranden i Norra Marks kretsavdelning inom Hushållningssällskapet R. von Essen i sin årsberättelse år 1872 och bevisar väl om något väfnadsförläggarnas betydelse för Mark och dess befolkning.

Redan på 1500-talet gav olika binäringar bygden sin särprägel, och speciellt gynnades träslöjden av de rika skogarna. Emellertid blev skogen utsatt för skövling, och under 1700-talet blev textilslöjden den dominerande binäringen, eftersom linodlingen passade de rela-

tivt små och magra åkerlapparna. Under 1800-talets första del dominerade den för bygden typiska förläggarverksamheten, vilken fick en mycket snabb utveckling på grund av beslutet 1816 om införsel-förbud på bomullsvävnader. Mot slutet av 1800-talet övergick förläggarverksamheten mer och mer på ren industri.

Kinna by beboddes vid 1800-talets början av ett ganska stort antal självvägande och affärsidkande bönder med talrika familjemedlemmar. Inom sig starkt besläktade bildade dessa familjer från andra samhälligheter i angränsande socknar en ganska avskild krets med en aristokratisk, självmedveten anstrykning¹⁾). Hur levde då dessa bönder? Ingegärd Vallin har översatt delar av amerikanen Charles Loring Brace bok ”The Norse-Folk”²⁾) vilken beskriver ett besök i Mark under 1800-talets mitt. Han berättar där om ett välmående landskap med vackra bondgårdar och välskötta åkrar. Husen var av trä med två eller tre våningar och målade i dämpade färger. Varje gård innehöll sex till åtta hus och ofta stora stallbyggnader med eleganta resvagnar stående utanför. Detta var enligt Brace ”bonde-fabrikörernas speciella distrikt - folk som är lika självständiga och stolta som någon annan, men som inte ännu helt har förlorat sitt stånds särprägel.” Varför behöll då dessa förläggare jordbruket, då man med fog kan antaga att jorden gav ringa i ekonomiskt utbyte i jämförelse med textilhandeln? Läser man protokollen från Hushållningssällskapets möten finner man de flesta förläggare som aktiva medlemmar, vilka deltog med sina djur i det stora antal lantbruksmöten och utställningar som hölls i Sjuhäradsbygden. Orsaken till att de uppehöll två näringar samtidigt kan vara, att den textila verksamheten var en ny form för dessa bönder och att de ville ha jordens trygga stöd i ryggen om den textila handeln började att vika - bondetraditionen satt i som ett nedärvt arv i människorna. På grund av sin affärsverksamhet har dessa bönder betytt mycket för bygdens utveckling, inte bara evad det gäller att ge arbete till befolkningen utan även för utvecklingen av exempelvis vägarna, järnvägen, postgången, skolväsendet - i allt tycks de ha varit de pådrivande.

En av bygdens mest framstående vävnadsförläggare och sannolikt den som betytt mest för utvecklingen var Sven Andersson på Kinna Sanden. Redan som 20-åring gjorde han sina första lärospån såsom bokhållare hos Sven Erikson, grundaren av Rydboholms fabriker. När Sven Andersson år 1838 gifte sig med Anna, dotter till Anders Eriksson på Sanden, startade han egen förläggarverksamhet, och denna hans verksamhet har ingående behandlats i en uppsats av landsantikvarie Ingegärd Vallin i "Från Borås och de sju häraderna 1943". Dels genom sitt giftermål dels genom egna förvärv senare blev Sven Andersson ägare till Krokfotagården, Olof Markusgården, Sörgården, Klockaregården och Arvidsgården förutom Sanden. När Sven Erikson förlade sin verksamhet till Kinnarumma: Rydboholm och Viskafors, blev Sven Andersson den dominerande förläggaren i Kinna by.

Då Sven Andersson kom till Kinna från Espered 1833 var byns inägor ännu ej skiftade, utan alla ägor låg i sambruk runt byn, i vars mitt kyrkan låg. Landsvägen mellan Borås och Varberg utgjorde byns huvudgata. Hans arbetsgivare, Sven Erikson, hade emellertid redan år 1832 begärt laga skifte, och lantmätare A. L. Gyllenhoff hade förordnats att verkställa detta. Denna fråga delade emellertid byns bönder i två partier, det ena lett av den framåtsträvande Sven Erikson och det andra av Sven Anderssons blivande svärfar, den mäktige Anders Eriksson, vilken tillika var kusin till mor Kerstin, Sven Eriksons moder. Denna tvist blev segsliten, och det är inte känt hur Sven Andersson ställde sig i denna fråga, men förrättningen överklagades och laga skifte av Kinna by genomfördes inte förrän 1886, och då var samtliga stridande parter avlidna.

År 1858 skickades en skrivelse till Generalpoststyrelsen från "industriidkare och invånare i Marks härad" med en begäran om en postexpedition, ty man ansåg att diligensen, som gick två gånger i veckan mellan Borås och Varberg, inte var tillräcklig. Man påpekade bl. a. ränteförlusten som denna dåliga förbindelse förde med sig för bygdens handelsmän! Följden av skrivelsen blev att en post-

expedition inrättades i Skene år 1860. Sven Andersson, som varit den drivande kraften i denna fråga, åtog sig att leverera posten från Skene till Ramslätts gästgivaregård och från Skene söderut till Sundholmen.

Planerna på en järnväg mellan Borås och Varberg torde ha fötts någon gång i slutet av 1851, då överste Ludvig Westfelt på Öresten anordnade ett möte med förläggarna Sven Andersson, Sven Eriksson och Magnus Johansson för att beräkna de årliga forlönerna mellan Kinna och Göteborg. Man kom då till resultatet att dessa utgjorde ca 50.000 riksdaler banko per år, en summa som motsvarade räntan på ett kapital stort nog för att bygga en järnväg på 4,5 mil. Sven Andersson och Magnus Johansson hade tidigare under samma år besökt industriutställningen i London, och man får förutsätta att de där sett det väl utbyggda engelska järnvägssystemet och dess fördelar. Man inbjöd greve Adolf Eugen von Rosen till Kinna, den man som alltsedan 1845 energiskt propagerat för järnvägsanläggningar. Det första verkliga järnvägsötet ägde rum i Varberg den 5 mars 1852. Till detta infann sig ett hundratal ombud från de olika kommunerna längs Viskadalen. Intresset visade sig stort, och flera av de närvarande från Marks härad erbjöd sig att gratis avstå jord³⁾ om järnvägen drogs över deras mark. På mötet valdes också en direktion för järnvägsfrågan, vari ingick Sven Andersson, representerande Marks härad. Direktionen erhöll ett kostnadsförslag av greve von Rosen på 2.030.000 riksdaler banko. Sträckningen var planerad att gå ca 150 alnar väster om Kinna kyrka och därefter över Kinna bys åkergården och Basterås åkrar till Häggån. En tid tycks man ha funderat på att låta järnvägen från Kinna fortsätta över Seglora i stället, men denna tanke övergavs, troligen på grund av att banan då fördyrats avsevärt. Greve von Rosen tillfogade till kostnadsförslaget en upplysning om att, om banan enbart drogs mellan Varberg och Kinna, så skulle kostnaden bli 1.383.000 riksdaler banko. Av detta kan man antaga att förläggarna understrukt ett större behov av järnväg till Varberg och därmed kontinenten än till Borås.

Den 20 april 1853 ägde ett nytt järnvägsmöte rum på Rådhuset i Borås, där det beslöts att listor till aktieteckning för järnvägen skulle utfärdas och att priset per aktie skulle vara 60 riksdaler. Vid aktieteckningens utgång hade i Marks härad aktier till ett värde av 64.080 riksdaler tecknats. Resultatet måste ha ansetts som otillfredsställande, och intresset för järnvägen sjönk bland flertalet under den följande 10-årsperioden.

Intresset stimulerades åter, då regeringen till följd av beslut på 1869 års riksdag genom länstyrelserna lät meddela, att de som önskade statens medverkan vid järnvägsbygge skulle inlämna kostnadsförslag härpå. Till följd av detta beslut hölls en mängd järnvägsmöten i landet, bl. a. i Skene. Här utsågs en kommitté för att utreda frågan om spårvidden samt göra upp ett nytt kostnadsförslag. I kommittén ingick bl. a. Sven Andersson och Erik Andersson i Basterås. I mars 1871 hölls ett nytt järnvägsmöte i Skene, och man beslöt att bilda ett bolag under namn ”Warberg-Borås Jernvägsaktiebolag”, och kommittén utsågs till styrelse i bolaget. För att stimulera till ytterligare aktieteckning motionerade Sven Andersson i Älvsborgs läns landsting för att detta skulle teckna en större aktiepost i järnvägsbolaget, men då det krävdes 2/3 majoritet i sådana frågor och röstningen visade 37 röster för och 31 emot, så föll förslaget. Under de följande åren sammanträdde styrelsen ett flertal gånger för att diskutera den eventuella banans bredd, beroende på att priset skulle bli betydligt lägre med en smalspårig järnväg (3 fot). Med sin stora aktiepost om 300 aktier hade emellertid Sven Andersson och även andra fabriksidkare satt som villkor en bana på 4.1 fot, alltså samma som den redan befintliga Borås-Herrljungabanan. Detta villkor kunde ha haft två orsaker, dels var de förutseende nog att inse den smalspåriga järnvägens begränsade livsvillkor och dels skulle en nödvändig omlastning i Borås fördyra förläggarnas varor.

En vecka efter Sven Anderssons död fattade K.M:t beslut om ett låneunderstöd till byggande av en järnväg längs Viskadalen, och

detta tycks ju vara ett ödets ironi, att en av dem som kämpat mest för bättre förbindelser aldrig fick uppleva detta beslut.

Även på kunganivå visades stort intresse för bygden och dess speciella näringsutövare. I juli 1849 besökte konung Oscar I Kinna Sanden, och Sven Andersson visade konungen sitt varulager, ”vanliga Westgötha bomullsväfnader” enligt en notis i Borås Tidning. Man kan väl kanske förmoda att detta besök var en bidragande orsak, då Sven Andersson sedermera utnämndes till riddare av Kungl. Vasorden.

Då Sven Andersson avled den 17 november 1876 stod en ny tid för dörren. Industrin hade mer och mer vunnit insteg på förläggarnas område, järnvägsfrågan var löst och laga skifte skulle företagas. Marks härad hade på 50 år utvecklats från en ren bondebygd till ett industriellt område.

¹⁾ ”Sven Eriksons och Rydboholms fabrikers historia” av O. Mannerfelt och H. Danielson.

²⁾ ”Från Borås och de sju häraderna 1960”.

³⁾ ”Varberg-Borås Järnväg” en minnesskrift av H. Danielson.

K Ä L L F Ö R T E C K N I N G

Boken om Mark av John Anderson
Från hemslöjd till storindustri av Björn Sterner
Kinna I och Kinna II av Robert Hylander
Varberg-Borås Järnväg av Hilding Danielson
Sven Eriksons och Rydboholms fabrikers historia 1834-1866
av H. Danielson och O. Mannerfelt
Älfsborgs läns Hushållningssällskaps historia 1812-1912
Från Borås och de sju häraderna 1943
Från Borås och de sju häraderna 1960

BÄRPLOCKARE OCH BÄRAGUBBAR I ÖDENÄS

EN SKILDRING OM EN 100-ÅRIG
BINÄRING I EN SKOGSKOMMUN
I VÄSTERGÖTLAND

AV
TORSTEN INGEBORN

Uppsatsen är ett försök att återge något av de hårda livsvillkor, under vilka de mindre bemedlade människorna framlevde sitt liv i en fattig skogskommun i Västergötland vid slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Min redovisning bygger dels på intervjuer med många av mina gamla vänner från min uppväxt- och ungdomstid i Ödenäs och dels på minnen och upplevelser som jag och mina syskon minns dem och så som våra föräldrar berättat om sina förhållanden.

Min far, Adolf Andersson, som var född 1872 och levde till 1954, var själv bärhandlare under åren 1902-1928 och dessutom till viss del även senare fram till 1937. Han var, som så många andra, en fattig småbrukare som ägde 1/32 hemman, en häst, en eller ibland två kor, en gris och några höns. Hans försörjningsbörda var stor. Förutom 7 barn att uppfostra hade han även sina gamla föräldrar att ta hand om. Detta var ingenting märkvärdigt i och för sig, ty det stora flertalet familjeförsörjare levde under ungefär samma förhållanden, men det belyser under vilka omständigheter mindre bemedlade människor fick framleva sitt liv.

Ödenäs

Ödenäs var en liten kommun belägen ca 15 kilometer söder om Alingsås på en av Sydsvenska höglandets utlöpare. Den största delen

av Ödenäs utgöres av en ås mellan sjöarna Ömmern, Nären och Ören. Området söder om Ören utgöres också av en stor ås, som gränsar till Töllsjö kommun. I väster gränsar socknen till Bollebygd, i öster till Alingsås landsförsamling och i norr till Hemsjö, med vilken socken den införlivades 1952.

Ödenäs finns alltså inte längre kvar som självständig kommun.

Trakten är mycket sjö- och skogrik. Marken är stenbunden och klimatet ganska kärvt på grund av den stora höjdskillnaden över havet. Den högsta punkten 246 meter.

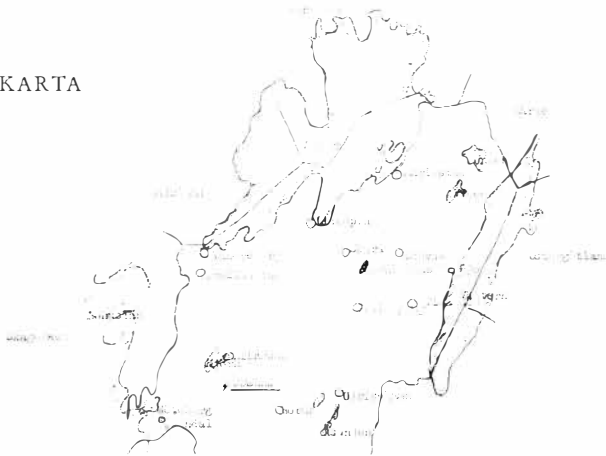
Namnet Ödenäs (Ödhaenä) är bekant sedan 1396.

Större gårdar finns inte. Några stycken är på ett fjärdedels hemman. Den största torde röra sig om ca 30 tunnland öppen jord. Om gårdarnas storlek är ringa, så är deras antal så mycket större på grund av de allt för många delningar som förekommit under årens lopp. Några torp i egentlig mening finns däremot inte utan det stora flertalet äger i mantal satt jord.

Befolkningens antal har varit i ständigt sjunkande de sista hundra åren. Från att 1880 ha varit 800 personer, utgjorde den 1 januari 1971 291 personer.

Gårdarna var många och små, medan familjerna ofta var stora. Gårdarna gav för det mesta inte bärgning för familjerna, utan man måste ha en annan sysselsättning vid sidan om. Bland annat slöjd av olika slag. Kersti Ingeborn har i en uppsats redovisat en slöjdart, nämligen "bastabinne", men det har funnits många flera, till exempel tillverkning av "skäppekorgar", rymmande 50 eller 100 liter och gjorda av enbuskar, som det tidigare funnits gott om, eller trävispar av björkris, tillverkning av slevar och skedar av björk samt smörspadar, träskor och trätofflor för att nämna de flesta exempel. Alla dessa slöjdarter förekom i huvudsak om vintern. Extrainkomsterna behövdes dock även under den övriga årstiden och en sådan biinkomst utgjorde bärplockningen.

ORIENTERINGSKARTA

Bärplockningens betydelse

Varför kunde bärplockningen bli av sådan betydelse för försörjningen? Flera skäl kan anföras. Dels var befolkningen i orten talrik, och således fanns det gott om arbetskraft. Ofta kunde den inte utnyttjas i de små jordbruken. Dels var tillgången på bär mycket riklig på grund av svedjebränning och onormalt stor skogsavverkan. Dels närheten till Göteborg där det fanns så gott som obegränsad avsättning för produkterna. En annan orsak är också den helt annorlunda hushållning som förekom då mot vad vi är vana vid nu. De som hade råd kokade in och konserverade i en helt annan utsträckning än vad som nu är fallet i hushållen. Konservindustrin hade ej nått nuvarande utveckling. Stadsfamiljerna hade ofta hembiträden för hushållsarbeten av detta slag. Tillgången på bär och frukt i livsmedelsaffärerna kan inte på något sätt jämföras med våra dagars rika sortiment. Någon import av frukt var sällsynt. Någon enstaka apelsin vid jul var en raritet i min barndom.

Varför man i Odenäs inte själv i större utsträckning kokade in bär berodde bland annat på att man helt enkelt inte hade råd att köpa socker. Det var dels en ganska dyr vara, och dels behövde man ständigt pengar.

Av blåbär kokade man för eget behov ofta sur saft och av lingon för det mesta surt mos. Blåbären kunde jäsa ibland, vilket lingonen

sällan gör. Det är många mål mat som enbart bestått av potatis och ”krösemos” (lingonsylt).

Den största betydelsen är dock den, att de små gårdarna, vars avkastning inte kunde bära den i de flesta fall mycket stora familjens försörjning, måste tillföras extra inkomster för att man överhuvud taget skulle kunna överleva. Det fanns ofta stora skulder att betala på. Bärplockningen var ett värdefullt tillskott för ekonomin och har haft en stor betydelse både för dem som plockade och för dem som handlade med bär. En meddelare yttrade så här: ”då bärati va fick den fattige lite föa”.

Bärplockningen

Bär som plockades, med början strax efter midsommar, var ”jordbär” (smultron), ”bryngébär” (hallon), blåbär och ”kröser” (lingon). Hur långt tillbaka i tiden som detta förekommit kan inte med säkerhet redovisas, men en av mina meddelare, Einar Henriksson, har berättat att hans morfar, Henrik Magnusson i Ulemystan, vandrade till Göteborg med en börda bär och sålde. En promenad på ungefär 5 mil. Denne Henrik i Ulemystan dog 1896 vid något över 70 års ålder och dessa promenader till Göteborg företogs troligen någon gång med början vid 1860-talet. Samma prestation utfördes av min farfar, Anders Andersson i Mellomgården - han var född 1831 och dog 1916 - och förmodligen av många andra. De bär, som de på detta sätt bar till Göteborg och sålde, var jordbär och bryngébär, och det har med största sannolikhet varit en ganska vanlig företeelse vid nämnda tid.

Bärplockningen gick så till att jordbären plockades i små laggkärll, som kallades ”bärabötter”. De rymde inte mer än en tredjedel eller kanske upp till en liter. Dessa kärll var signerade i botten med ägarens initialer. Bryngebären var man mycket försiktig med. De fick inte hällas fram och tillbaka, för då blev det bara saft. Blåbären plockades i lämpliga korgar om 5-10 liter eller kanske något mera. Kröserna, liksom de andra bären, plockades i allmänhet för

som bäragubbarnas fruar suttit och rensat bär ända tills det var tid att väcka gubbarna för avfärd vid så där två-tretiden på natten. Jag minns, att min mor på gamla dar brukade berätta, att hon var aldrig så glad någon gång under året som när bäratiden var slut, för då var det slut på nattvakorna för det året.

Beträffande bärplockningen var man mycket noga med att hålla sig inom sitt eget område i största möjliga utsträckning. Man gick inte på grannens marker utan att fråga om lov. Det var ett hedersbegrepp, som ännu i dag lever kvar hos den äldre befolkningen. Undantag härvidlag utgjorde de stora gårdarnas marker och häradsallmanningen Brevikshult, där ingen av ägarna plockade bären. Där gick man utan vidare. De stora skogsmarkerna inom Töllsjö kommun mot gränsen till Ödenäs var mycket rika på bär.

De små jordägarna, som inte hade så stora skogsmarker, brukade ofta köpa rätten att få plocka bär av någon granne eller annan som inte utnyttjade sina bärmarker. Detta förhållande fortlevde ganska länge. Några skriftliga överenskommelser om dessa mellanhavanden har med största sannolikhet aldrig förekommit. Avgiften torde varit ringa och i de flesta fall endast byte av tjänster.

Inom häradsallmanningen Brevikshult, som till en del ligger inom Ödenäs kommun, förekom ofta mycket stora skogsavverkningar inom små begränsade områden med påföljande stor tillgång på hallon. Omkring sekelskiftet brukade förvaltningen för allmanningen sälja bären på dessa områden till någon bärhandlare, där folk sedan plockade åt dem för en viss avgift per liter. Dessa så kallade "Bärasveer" blev senare fria och det var bara att utnyttja dem. Ett par bäragubbar som gjorde sådana inköp var Edvard Augustsson i Hult och Edvard Karlsson. Båda från Alingsås landsförsamling. De kom och hämtade bären på platsen med häst, för det var allt för långt för plockarna att gå med bären till deras bostad.

En "Bäragubbe" (bärhandlare) var en uppköpare som tog emot bär för försäljning. Man gick till honom och lämnade. Han betalade inte bären då plockarna lämnade dem, utan först sedan försäljningen

i Göteborg hade skett. Han hade inte en viss procent på försäljningen utan betalade vad som återstod sedan han tillgodoräknat sig vad han ansåg vara en skälig ersättning för sitt arbete och sina omkostnader. Priserna på bär kunde vara mycket varierande.

Ända fram till 1910-talet var det mycket vanligt att ”bränna svea” (svedjebränning). Där satte man första året potatis och andra året sådde man råg. Svedjorna var alltid inhägnade med gärdesgård, då alla gårdar, både stora och små, hade sina kreatur på bete i skogen. Åren efter det man sått råg kommer alltid bryngbärsriset av sig självt, och sedan kommer jordbären. Efter några år övergår det hela i blåbärs- och kröseris. Då var i allmänhet gärdesgården borttagen eller förfallen.

I Brandsbo brände man svea 1917 enligt Eskil Edquist, och där fick man potatis av sådan storlek att man kunde plocka dem på armen som ett fång ved. De sista svedjorna som brändes i Ödenäs var 1945 av Erik Andreasson i Långevik och av Karl Karlsson, Bockaberg. Bränningen var dock inte avsedd för bärplockningens skull, utan det var för att skaffa bete till kreaturen. Man satte potatis men sådde ingen råg. Vid ett tidigare tillfälle hade de i Bockaberg fått tolv tunnor potatis från en svedja och det var ett mycket gott resultat.

Beträffande grannsämjan mot grannkommunen Hemsjö är den numera god, men så har inte alltid varit fallet. I början av 1900-talet var det mycket brukligt att man från andra sidan Ömmern, denna sjö utgör till stor del en gräns mellan de förra kommunerna, gjorde små utflykter över sjön till Ödenäs för att stjäla bär. Man betraktade nämligen det som stöld vid denna tid. Vid en liten vik på en undanskydd plats ute på en udde på Ödenässidan av Ömmern lade man till med sina ekor för att sedan vandra omkring i Ödenässkogarna. Den lilla viken heter än i dag Tjuvaviken. Markägarna vaktade ofta sina skogar, och många Hemsjöbor har fått en mycket brådskande hemfärd. Man hotade med skjutvapen bland annat, och det var inget tal som lämpar sig i tryck som där utväxlades. Det hände också

ibland att man smög sig till sjön och knuffade ut deras eka, och då var det inte lätt att komma hem igen. Det var framför allt lingon som var begärliga, och det fanns det gott om i Ödenässkogarna vid denna tidpunkt. Sådana uttryck som sulten (hungrig) som en Hemsjöbo, eller snål som en Hemsjöbo, förekommer än i dag. De å andra sidan sade ofta förveten (nyfiken) som en Ödenäsbo.

En sak som är värd att nämnas är seden, att man plockade aldrig bär på en söndag. Hur fattigt och eländigt man än hade det, så arbetades det över huvud taget aldrig på söndagarna. En sedvänja som fortfarande hålles i helgd. De som hade sina skogsmarker mot Ömmern gick dock ofta där på söndagarna och bevakade sina bärmarker, men man plockade inga bär då. Det ansågs, och anses i stort sett än i dag för skamligt, om man bryter mot denna levnadsregel. Jag minns än i dag en förmaning från min mor: ”börja aldrig att arbeta på en söndag, för då får du till slut ingen söndag”. Denna inställning att inte genom arbete vanhelga sabbatsdagen har givetvis sin bakgrund i den västsvenska kristendomstypen.

Barnen fick mycket tidigt hjälpa till med bärplockningen. Någon ersättning i egentlig bemärkelse fick de sällan. På sin höjd några ören per liter, om de varit mycket flitiga. En av mina meddelare, fru Edit Andersson, berättade att hon som belöning sommaren 1914 fick en kartbok à pris 75 öre för att hon hade varit så flitig i bärskogen.

Uppgifterna om hur många liter bär man kunde plocka på en dag är mycket varierande. En av mina meddelare, Sven Eliasson, har berättat att hans rekord i fråga om blåbär är 32 liter på en och samma dag, vilket är den högsta siffra som framkommit. Vid ett annat tillfälle hade han plockat 120 liter lingon. Vid dessa tillfällen var dock tillgången synnerligen riklig. Normalt plockades det nog sällan mer än hälften av dessa angivna mängder. Man var dessutom mycket beroende av väderleken, och någon 8 timmars arbetsdag lär väl knappast ha förekommit.

Transporter

Vid tiden före sekelskiftet bar man inte längre sina bär till Göteborg, utan det fanns vissa personer som köpte upp bär och for till Göteborg och sålde. En av de mest kända från den tiden är Johannes Karlsson vid Åna. Allmänt känd som "Åna Johannes". Han hade åtta söner och två döttrar, en förmån som på den tiden innebar att man var befriad från skatt. Alla barnen reste så småningom till Amerika, av vilken ingen har återvänt. Åna Johannes var i likhet med många andra en småbrukare och hade bärhandeln som bisyssla.

Till Johannes fick man gå och lämna bär tisdag och fredag kväll. Blåbär och kröser mättes upp i ett enliters eller femliters krönt trämått och hälldes i lådor eller ett slags små kuntar som kallades tinor. Dessa tinor rymde 15-20 liter och lådorna kanske något mer. Under senare år övergick man till en större typ av lådor om 30 och 60 liter. De ungefärliga måtten på de större lådorna var 17x55x75 centimeter.

Bryngebären var man mycket försiktig med både vid mätning och vid transporter och hade dem ofta i mindre förpackningar. De bären har ju egenskapen att de lätt blir blöta och sjunker ihop om man rör dem allt för mycket.

Transporterna till Göteborg försiggick under en lång följd av år på följande sätt:

Bärhandlaren och hans medhjälpare bar bären från inlämningsstället till sjön Ömmern vid någon av vikarna Abbesand, Blockasand eller till Orsbrona. Orsbrona är den plats i Olofsered, där ån från Ören utmynnar i Ömmern. Från dessa platser rodde man över Ömmern till en plats som heter Torska. En roddtur på minst en timme. Från Torska bar man bären till nästa sjö, Torskabotten, och rodde över den till Tolered. Sedan bar man till nästa sjö, som heter Sävelången, och rodde över den till Floda station. Därifrån tog man tåget till Göteborg.

För sjötransporterna i sjön Ömmern hade man egen båt, eller eka som den allmänt kallas. För rodden över sjöarna Torskabotten och Sävelången var det i allmänhet ordnat så att där gjordes en överens-

kommelse med någon båtägare om lån av båt. Båttransporterna var ett bra transportsätt särskilt för de mycket ömtåliga bryngebären.

Transporterna startades vid åtta-nio tiden på kvällen, och det var ett arbete som varade större delen av natten. Tåget från Floda station gick vid sextiden på morgonen, och omkring klockan sju var man på torget i Göteborg. Att ro över sjöarna gick ganska bra, och det gick för det mesta på en tur. Mellan sjöarna fick man dock gå flera gånger. För det mesta hade man hjälp med bärningen av familjemedlemmarna eller någon annan anhörig. Dessa fick ibland gå och vänta i Floda eller Tolered tills gubbarna kom tillbaka från Göteborg och då företa samma vandring hem. Givetvis var det betydligt lättare då, för alla kärnen var då tomma. Under väntetiden på dagen hade medhjälparna sovit i någon lada, vilket var överenskommet, för att gå hem och sedan vandra tillbaka till Floda var inte någon idé, för hela dagen gick i så fall åt att gå. För det mesta vände dock bärarna vid sjön Ömmern, och gubbarna fick klara resten av bärningen på egen hand. Avståndet från bostaden till Ömmern var den längsta delen av vägen beträffande bärningen. Mellan sjöarna Ömmern och Torskabotten och mellan Torskabotten och Sävelången är betydligt kortare.

Åna Johannes bar sina bär till Abbesand. Anton Eliasson, Långås, bar sina bär till Orsbrona. Karl Andersson, Idelund, den störste av alla bärhandlare, använde sig av samma färdsätt och samma färdväg, men han rationaliserade tillvägagångssättet i så måtto att bärplockarna fick gå till Blockasand vid Ömmern och lämna sina bär där. Det underlättade mycket av hans arbete. På senare tid, omkring 1920-talet, organiserade han om ytterligare, så att en annan bärhandlare från Hemsjö mötte i Torska med häst, och de tillsammans körde till Floda station i stället för att bära. Det var en oerhörd tidsvinst och ett ytterligare underlättande av arbetet. Det bör kanske tilläggas, att vägarna från Odenäs ner till Ömmern var av mycket dålig beskaffenhet, varför transport med häst där varit nära nog omöjlig att utföra.

Vid tiden efter sekelskiftet började bäragubbarnas antal att öka, och man rodde inte längre över sjöarna och bar mellan dem, utan man körde med häst till Alingsås. En av orsakerna till att man tidigare burit och rott var bland andra den, att de gubbar som handlade med bär var i allmänhet så fattiga att de inte hade råd att hålla sig med häst.

Anton Eliasson, Långås, köpte en häst 1917 och Karl Andersson, Idelund, köpte en häst omkring 1920. De utnyttjades bland annat för bärtransporter till Alingsås. Att man i större utsträckning for till Alingsås än till Norsesund, en station som ligger en mil närmare Göteborg, berodde bland annat på, dels att det var sämre väg dit, och dels på att det var svårt att ordna med inkvartering för hästarna under dagen. Dessutom tyckte man att järnvägspersonalen vid den stationen var lite småkinkig. I Alingsås var förhållandet mellan bär-gubbarna och järnvägspersonalen bättre, och hästarna kunde ställas in hos Johan Sandberg, en specerihandlare på Nygatan. I Alingsås fortlevde ganska länge det förhållandet att alla specerihandlare av betydelse ägde stallbyggnader, där bönder vid behov kunde ställa in sina dragare vid stadsbesöken. En gubbe vid namn "Tvärhulten" skötte om hästarna för en krona per häst och dag. Det blev förstås också en sup ibland, för det har i alla tider varit en stor värdemätare. Även drängen Magnusson var vid behov behjälplig mot en ringa avgift. Hö och annat foder hade man i allmänhet med sig, och arbetet bestod mest i att ge djuren vatten och ha tillsyn över dem.

Sandbergs affär och en liten kammare innanför affären var under många år samlingspunkten för bönderna vid deras stadsresor, och i Sandbergs kammare har många avtal och affärer gjorts upp. Det vore värt ett särskilt kapitel att berätta om dess historia. Tyvärr har både affären och dess kammare och stallbyggnad fått lämna plats för ett EPA-varuhus.

1923 skedde den stora förändringen beträffande transporterna till Göteborg. Då köpte nämligen Fritz Svensson, en annan av bärhandlarna, bil. En T-ford som var en kombination av person- och lastbil.

Några bäragubbar: Från vänster chauffören Gustav Eriksson, Anders Berg, Karl Andersson, en torggumma från Göteborg samt Hultman.

Nu åkte gubbarna bil direkt till Göteborg, och det var en stor tidsvinst och en verklig lättnad i arbetet. Nu slapp man alla omlastningar från och till tågen och kom direkt till torget. En annan sak förbättrade också färdvägen så småningom. Det var nämligen så att landsvägen från Alingsås tog slut i Ödenäs. De människor som dristade sig att resa dit upp fick alltså vända där. Nu hände det att 1930 blev det en ny väg från Ödenäs kyrka till Hindås, en station på järnvägen Göteborg-Borås och riksväg 40 som den numera heter. Detta bröt i viss mån den tidigare isoleringen, som varit ganska märkbar. Nu gick alltså transporterna vägen över Hindås till Göteborg. Det var kanske inte närmare men mera ändamålsenligt. Vad som hände var att gubbarna fick köra bären från sina ställen fram till landsvägen och lasta på efter hand. Avfärden skedde nu vid fem-

tiden på morgonen, och detta transportsätt kom att bestå så länge som bärhandeln fortlevde.

Beträffande transporter på järnvägen från Alingsås, hade bärgubbarna från Ödenäs samordnat transporter med gubbar från angränsande socknar, Alingsås landsförsamling, Töllsjö, Hemsjö och andra om en gemensam godsvagn, som kopplades till det ordinarie persontåget. Enligt uppgift betalades 70:- kronor för denna vagn. Det var många gubbar som delade denna summa. Ibland upp till en 15-20 stycken. Den man som skötte om invägningen vid järnvägen erhöll alltid 5:- kronor i dricks. Bärgubbarna var väl ansedda kunder vid järnvägen. Till dessa kostnader tillkom givetvis personbiljetten och avgiften för de bärare som drog bärlådorna från centralen i Göteborg till torget.

Angående avgiften för biltransporten från Ödenäs till Göteborg har framkommit en uppgift från åren 1943 och 1944. Då betalades för lastbilen 60:- kronor, vilket belopp delades upp på gubbarna allt efter den bärmängd de hade. Det gällde nu bara gubbarna från Ödenäs. Av dessa 60:- kronor erhöll chauffören 10:- kronor för sitt dagsverke och ungefär 5:- kronor förbrukades för bränsle. Det var fortfarande gengas vid denna tid.

Priser

Beträffande priser för bären så fick man inte betalt för dem vid inlämningen, utan plockarna fick lämna dem på vinst och förlust. Inlämningen av bär skedde på tisdag- och fredagkvällar. Det gick bra att hämta ersättningen på onsdag eller lördag kväll eller ock vänta tills nästa gång man lämnade bär. Oftast gick dock de yngre plockarna och hämtade sin ersättning samma kväll som gubbarna kom hem, och det var ofta många förväntansfulla människor som väntade ut deras ankomst, för det var ofta mycket sena hemkomster för gubbarnas del. Bäragubbarna var ibland lite glada i hågen vid hemkomsten. Om Åna Johannes, sitt namn hade han fått av att han bodde på ett ställe som kallades Åna, berättades, att han ofta var

full och sjöng en visa av okänt ursprung och vars melodi ingen numera kommer ihåg. Den började i alla fall så här: ”En tum, två tum, tre tum och fyrtum.”

Åna Johannes var mycket snål med betalningen. En dag då det hade varit så gott som omöjligt att sälja bär kallades i allmänhet för ”Blåbärslördag”. Hur namnet uppkommit är ej bekant, men troligen förhöll det sig så att om det var mycket vackert väder en lördag så lämnade folket stan för att göra utflykter, och det fanns inga kvar som hade intresse för bärhandel. Ofta, mycket ofta enligt Henriks-son, beklagade han sig över att det hade varit ”Blåbärslördag” som han sa. Henriksson, som i sin barndom ofta hade det förtroendet att gå till Åna Johannes för att hämta bärapengar, har berättat, att vid Åna var de mycket ”fägnesamma” (givmilda), och där van- kades det alltid en stor smörgås med ost eller ett stycke fläsk på plus en sup, trots att han inte var mer än 12-15 år gammal. En livsföring, som enligt egen värdering, förmodligen lagt grunden till hans goda hälsa!

Betalningen kunde variera men var 6-7-8 öre litern för kröser och för blåbär 10-12 öre. För bryngbär något mera och för jord- bär betydligt mera. Upp till 25 öre byttan ibland. Detta var i början av seklet. Ett av de lägsta priser som det har gått att få uppgift om är, att ”Lång Anders” omkring 1870 sålde 90 kannor kröser för till- sammans en krona och femtio öre. Detta mosvarar ungefär 250 liter. Denne Lång Anders dog 1931 vid 96 års ålder, och han hade otaliga gånger berättat om denna händelse för sina barn och barn- barn. En av mina intervjuare, Viktor Andersson, Långås, är hans sonson, och sanningshalten i denna uppgift kan på intet sätt betvivlas. Detta rekordlåga pris torde dock höra till undantagen, vilket styrkes av att det är så väl ihågkommet.

Att ange ett exakt pris för olika bärsorter under olika tidsperioder är inte möjligt, då priserna kunde variera mycket bara på en enda säsong. Ett av de högsta priser jag fått uppgift om är 1 krona och 75 öre litern för blåbär och det var 1950.

Bärägubbarnas situation var betydligt bättre än bäraplockarnas. Plockarna lämnade bären på vinst och förlust. Man visste aldrig i förväg vad man erhöll för pris. Enda undantaget jag har vetskap om är att min far för en sommar erbjöd sig och överenskom med en familj att betala 25 öre litern för bryngebär under hela sommaren. Det var en vanskelig affär som ibland gick bra men ibland med förlust.

Bärägubbarna överenskom i allmänhet på resan hem från staden vad de skulle betala för bären den gången. Att de medvetet skinnade sina plockade hör säkerligen till undantagen. En bidragande orsak därtill var att det med tiden blev ganska gott om bärhandlare, och då fanns den risken att man kunde förlora plockare. Dock var det, så vitt jag kunnat utröna, ganska vanligt att de som plockade mycket vackra bär kunde få något öre mer per liter i ersättning. Bäreus utseende hade ju en oerhörd betydelse vid försäljningen på torget, och det är klart att man var särskilt mån om att få behålla dessa plockare. Ett sådant förhållande var dock mycket förteget. Det kunde lätt uppstå avundsjuka och förtal.

Man måste också förstå gubbarnas situation. Förutom det att de måste vara uppe och i arbete större delen av natten, fick de stå på torget och litervis utförsälja boråt tusen liter bär, ibland kanske mer, det var inget latmangöra. Att sedan en och annan tog sig en sup höjde enbart försäljningsförmågan. Det kunde väl också förekomma att det blev en för mycket, men det hörde väl till undantagen och är förståeligt och förlåtligt. Någon alkoholism eller spritmissbruk kan man inte tala om, och deras beteende var ingenting i stil med våra dagars jultomtar. Det var ett glatt gäng arbetsvilliga gubbar, som fick kämpa hårt för livets uppehälle. Någon förmögenhet har ingen lämnat efter sig. De kämpade för sin och familjens existens, och deras beteende är en bjärt kontrast mot nutidens understödstagarmentalitet.

I Göteborg stod man på grönsakstorget och sålde. Andra onsdagen i september var en av de bästa försäljningsdagarna under hela säsongen. Då hade alla sommargästerna återvänt till staden, och då

Karl Andersson, Idelund.

var det lagom med inkoken för vinterförbrukningen. Min far, som i det längsta for till Göteborg en gång varje år, valde alltid denna dag. Sista gången det förekom var 1937.

Bäragubbar

Från att från början ha varit ett fåtal som for till Göteborg med bär blev det med tiden flera. Det var många som prövade på något eller några år, men slutade efter hand. Att redogöra för och beskriva dem alla skulle bli en allt för omfattande redogörelse, och de som närmare beskrivs här får representera dem alla.

Av dem som började tidigt och höll på under många år var som tidigare nämnts *Anton Eliasson*, Långås, och *Karl Andersson*, Idelund. Den sistnämnde var den största av dem alla. Han höll på med denna hantering i närmare 50 år. Hans organisation av arbetet och

hans tillvägagångssätt har förut framhållits. Han var en hedersman, som det vore mycket att berätta om. Han hade bland annat ett otroligt minne och gjorde aldrig några anteckningar av något slag. Utöver sitt lilla jordbruk och bärhandel plus bastabinne var han också under många år brevbärare från Alingsås till Ödenäs. Tre gånger i veckan företogs dessa resor, vilket skedde med häst. Han hade en otrolig repertoar av gamla visor, men tyvärr saknade han sångröst. Otaliga gånger, då gubbarna satt och tömde en bägare, har jag hört honom yttra till min far: ”Ack om jag hade din sångröst min käre Adel.”

Karl var mycket kinkig angående kvalitén på de bär som lämnades till honom. En något äldre flicka, som hette Jenny, hade kanske inte alltid sådana bär som uppfyllde hans krav på kvalitén, och då lät det ofta så här: ”Va skammen har du tatt dej te min kära Jenny, har du kissat i korgen?”

Hans hem Idelund, som var öppet för alla, är ett gammalt knektboställe i Västergården, som han inköpte i början av 1900-talet. Här bodde han kvar under sin återstående levnad. Karl var född den nio (9:e) septemer 1872 och avled 1953.

Anton Eliasson var född 1861. År 1880, då han var 19 år, gifte han sig, och samma år började han att handla med bär. Han var alltså tidigare än Karl Andersson, Idelund. Bären bars från Långås till Olofsered och roddes över sjöarna på sätt som tidigare beskrivits. Anton på Långås, som han allmänt kallades, anser man vara den förste som handlade med blåbär. Efter hand som barnen växte till, det blev många med åren, sju söner och tre döttrar, fick de hjälpa till att bära bären ner till Olofsered. Hans dotter Anna Andersson, Långås, har berättat, att då hon var 14 år fick hon vara med och bära bär. Det är ungefär 8 kilometer mellan Långås och Olofsered, och över halva vägen är bara stigar i skogen. Det var så att flera av syskonen fick vara med och bära i flera omgångar. När bären väl hade kommit till Olofsered var det värsta arbetet gjort. Mellan sjöarna Ömmern och Torskabotten och mellan Torskabotten och

Sävelången är det inte så långa avstånd. Barnen vände i allmänhet i Olofsered, och Anton fick klara sig ensam den återstående delen av vägen. Det har berättats, att när man såg Anton komma med sina lådor, såg man just inget mer än huvet och benen. Det var en stabil herre, som kunde bära otroliga bördor. Bären bar barnen i små lådor i en säck på ryggen allt efter förmåga. Anton däremot slog ett rep om lådorna och hade både framför och bakom sig för att få jämvikt. Anna berättade att när hon första gången gick med bär tyckte hon det var så tungt att hon började gråta, när hon hade kommit så där en kilometer, och då kom hennes bror Fritz och tog bort en låda som han tog till sin egen säck.

1917 sålde Anton sin ox och köpte en häst, och sedan skedde resorna över Alingsås, vilket tidigare är redogjort för. Anton Eliasson höll oavbrutet på med bärhandel till 1937. Han var då 76 år, och det är troligen den högsta ålder som förekommit på en bäragubbe i aktiv tjänst. I 57 år hade han då hållit på med sin verksamhet. 1940 slutade han sina dagar.

Bärplockare, Bönder, Bäragubbar

Vilka var det då som plockade bär? Ja först och främst alla de som bodde på alla de småställen, som med undantag av själva Ödenäsåsen fanns överallt inom kommunen, vilket jag inledningsvis beskrivit. De gårdar som var något större var i ungefär samma situation. Endast de större gårdarna, som oftast hade de minsta familjerna, var icke beroende av bärplockning. Här plockade man bär endast för husbehov. Dessa gårdar var ofta beroende av tillfällig arbetskraft vid slätter och skörd och litade till småställets överskott av arbetskraft. De mötte ibland på svårigheter att få dagsverkare under den bästa bäratiden, för det ansågs i allmänhet att det var bra mycket lindrigare att gå i bäraskogen än att gå på dagsverken, och man resonerade ofta så att kunde man inte få några dagsverken vid andra tillfällen, då det var önskvärt med extrainkomster, så kunde det nästan vara detsamma då, då det fanns möjlighet att förtjäna pengar

på annat sätt. Och var det ett gott bäraår kunde man förtjäna mera på att plocka bär än att gå på dagsverken.

Om vi tar i beaktande, att ersättningen för dagsverken ända fram till 2:a världskrigets början 1939, utöver mat, inte översteg tre kronor och femtio öre för en arbetsdag från sju på morgonen till sju på kvällen, förstår man bättre dessa värderingar. Det förhållandet, att bärplockningen var mer lönsam har säkerligen bidragit till bärhanteringsens fortbestånd. Detta bevisas bäst av att efter krigets slut, då andra och bättre avlönade arbetstillfällen uppkom, bärhanteringen allt mer och mer tynade bort.

Här var ett ömsesidigt beroendeförhållande. Bonden för att er-hålla arbetskraft och bärplockaren för att han inte skulle stöta sig med bonden, för då kunde det ses med missnöje att han plockade bär på hans marker. På de större gårdarna, av de som finns, levde man i stort sett ett drägligt liv och var inte beroende av bärplockningen. På de mindre gårdarna var man däremot mycket beroende av den. Det var inom denna grupp av människor, på de mindre och minsta gårdarna, som alla bärägubbar hörde hemma. För att återge en meddelares syn på saken: ”De små ställena var för stora för att de skulle svälta ihjäl, men för små för att de skulle kunna klara sig på dem.” De måste alltså på alla tänkbara och otänkbara sätt försöka att hanka sig fram.

Vilka krav eller egenskaper kunde man då ställa på en bärhandlare, och vem kunde bli det? Givetvis stod den möjligheten öppen för alla som ville försöka. Det var inget skråväsen, där man valde in sina medlemmar. Många gjorde försöket att börja, men tröttnade efter hand. Orsaken var i allmänhet den att bärplockarna tyckte att gubbarna betalade för dåligt, och att de stoppade allt för stor del av förtjänsten i egen ficka. För att kunna vara bärhandlare och stå på torget och sälja fordrades en viss talang. Det gick ingalunda av sig självt. Man måste kunna prata för sin vara. Det personliga upp-trädandet hade givetvis också sin betydelse, och inte minst måste de ha bärplockarnas förtroende.

Bärhandlarna var mycket beroende av sina plockare. Det var indirekt en del av deras levebröd. Man ville inte mista de man hade och var mån om att skaffa nya i den mån det var möjligt.

I det sydöstra området av kommunen fanns det flera bäragubbar. Förutom Anton Eliasson, Långås, fanns där Karl Andersson, Laggaregården (Han var egentligen från Töllsjö men räknades alltid till Ödenäs då han hade alla sina förbindelser åt det hållet.) Han var närmaste granne med Anton. Här fanns också Oskar Berg i Klämmedal, även han från Töllsjö men på gränsen till Ödenäs. Något närmare byn fanns i Örsbråten Karl Mårtensson. Här var det alltså fyra stycken inom ett mycket begränsat område, och här var det ofta en dragkamp mellan gubbarna vem som kunde få de flesta bärplockarna. Den situationen kunde i viss mån bärplockarna utnyttja. Här fanns det dock gott om folk, och här var de verkligen givande bärmarkerna inom de stora skogsområden som ligger inom Töllsjö kommun. I dag bor i hela området söder om sjön Ören ända ned till Brandsbo endast tio personer. Av bäragubbarna flyttade Karl Mårtensson, Örsbråten, 1935 till en annan del av kommunen och upphörde till stor del med bärhanteringen. Anton Eliasson avled som nämnts 1940, Oskar Berg 1944, Karl Andersson, Laggaregården, 1950. Bärhandeln efter den tiden blev en obetydlighet mot tidigare.

I den sydvästliga delen av kommunen, Olofsered och Djurås, fanns längre tillbaka en bärhandlare vid namn Anton Örn, och på senare år Mauritz Gustafsson, och vid utkanten av kommunen, boende inom Bollebygds kommun, Hultman. Även han räknades i allmänhet till Ödenäs. Oskar Berg, Klämmedal, och Hultman ordnade till att börja med sina transporter till Göteborg på så sätt att de rodde över sjön Nedsjön fram till Hindås station och for sedan med tåget därifrån till Göteborg. Detta fortsatte de med tills de började köra med häst till Alingsås. Man kunde nämligen inte köra med häst till Hindås, för det fanns inte annat än dåliga skogsvägar. Senare då bilen togs i bruk var de med på dessa resor. Hultman och Berg bedrev också en viss försäljning bland pensionaten i Hindås.

Som framgår av namnkartan är kommunen indelad i vissa områden, Västergården, Mellomgården, Östergården, Örsbråten, Gröneslätt och Näsbo för att nämna några. I Västergårdsområdet bodde som nämnts Karl Andersson, Idelund, och inom detta område fanns alla hans bärplockare. I Mellomgården bodde min far, och han hade sina mesta kunder från området vid Ödenäs kvarn, vissa delar av Östergården samt från Gröneslätt. Gröneslättborna rodde över sjön Nären till kvarnen, där min far var och avhämtade bär, och det var bra ordnat med transporten över sjön mot att köra och bära den dåliga vägen från Gröneslätt till byn.

Från Östergården började Fritz Svensson med bärhandel 1909. Han hade tidigare varit ute med ”knall” men stannade hemma från den tiden, och jag har framhållit att han var den förste som skaffade bil, och det var den verkligt stora reformen beträffande transporterna. Någon gång på 20-talet övertog han dessutom en liten lanthandel, som han bedrev vid sidan om sitt jordbruk. Det blev ofta rena byteshandeln mellan bär och varor. Han övertog många av de kunder som min far tidigare hade haft.

Angående varor så var det mycket brukligt att bärägubbarna köpte hem matvaror från Göteborg till sina plockare. Bland annat gris-huven var en stor och omtyckt artikel. Men de var kanske inte alltid så bra, har en av mina sagesmän berättat. De var ofta mycket håriga. ”Man kunde ta dem i skägget och hålla medan man åt.”

Varför man köpte matvaror från stan berodde väl närmast på att man behövde komplettera i hushållen. Man hade i allmänhet inga förråd att ta till. Dessa så kallade ”skickebud” var en väntjänst mot kunderna, och jag tror inte att någon bärägubbe hade detta som någon inkomstkälla.

Som framgått fanns det i stort sett en bärägubbe i varje del av kommunen bortsett från Näsbo, men det fanns sådana inom Alingsås landsförsamling som skötte om den saken.

Hur kan man då sammanfattningsvis karaktärisera en bärägubbe? Ja han var en slags partihandlare i miniatyr. Bärhanteringen var en

av hans många bisysslor. Den varade i stort sett endast under tre månader under året. De ägde alla en liten gård som oftast var skuldsatt. Gården gav inte full försörjning åt familjen. Slöjdarter av olika slag bidrog till uppehållet. Försäljning av julgranar var en inkomstkälla bland alla andra. Att gå ut med knall som många hade gjort var ingenting ovanligt. De var arbetsamma, hederliga människor, som alla hade en blandning av fel och förtjänster. De avvek inte på något sätt från övriga sockenbor. Några uppenbara stridigheter mellan dem och plockarna eller mellan dem och de övriga bönderna har inte förekommit. Man kan med fullt fog påstå att grannsämjan inom kommunen alltid varit god. Hjälpsamheten och gästfriheten har varit påfallande. Några klasskillnader mellan dem och andra samhällsgrupper kan man inte påstå har förekommit. Viljan och känslan att kunna göra rätt för sig synes mig ha varit deras bästa kännemärke.

Inom Västergården finns det en del av de större gårdarna, och de har betydande skogsmarker från byn mot sjön Ömmern och hela området ned till Olofsered. I dessa västergårdsskogar var det gott om bärplockare, och man sjöng ofta under arbetet. En av mina meddelare berättade att Mellbergs Johanna, en gammal knektfru, var mycket intresserad av gamla visor och sa ofta: "Sätt er på en stock pojkar och sjung." Ungdomen gick nämligen ofta i sällskap. Det fanns, trots all fattigdom, försakelser och unbäranden en glädje i arbetet.

Nu har både bärplockare och bärägubbar försvunnit. Trakten har avfolkats. En stor del av de kvarvarande har sitt arbete i Alingsås. Ingen från Ödenäs står längre på torget och bjuder ut sina varor. Bärtillgången i skogen är obetydlig mot forna tiders. Ett uttryck jag hörde var, "Blåbären man ser nu för tiden ser ju ut som kryddpeper." Inga kreatur går längre på skogen och håller efter ris och buskar. Skogstillgången har ökat, och många av de forna bärmarkerna har återerövrats av skogen. Sommargästerna, som gjort sitt intåg, ser till att allemansrätten fortlever. Ett kapitel som så många andra om levnadsförhållandena på landsbygden är avslutat. Nya tider, nya seder

och livsvillkor har trätt till. Min redovisning är ett litet försök att åt eftervärlden bevara några anteckningar om dessa förhållanden. Inom en mycket snar framtid torde det inte längre finnas någon som har upplevt dessa förhållanden eller har några minnen om dem.

Vad är det då som gjort att både bärplockning och bärförsäljning har upphört? Som nämnts är det i första hand den stora avflyttningen från orten. Dessutom de ändrade förhållandena beträffande skogsavverkningen. Svedjebränningen har upphört. Ändrade villkor för jordbrukets skötsel. Skogen återtar allt mer och mer av vad som en gång varit lövängar och hagar. Självhushållets tid är förbi. Människorna har en helt annan livsföring än tidigare. Man gör inga inkok i hushållen i samma utsträckning som tidigare då någon lejd arbetskraft i hemmen knappast längre förekommer. Ingen har tid med dessa tidsödande arbetsuppgifter. Tillgången på billig frukt gör att bärhanteringen inte kan konkurrera med denna prissättning. Människornas levnadsstandard har höjts. De mindre bemedlade människorna på landsbygdens avkrokar är inte längre så helt utlämnade till att klara sig själva. De sociala förbättringarna som samhället har gjort har en oerhörd betydelse.

Bärplockningen var ingenting specifikt för Ödenäs, utan har förekommit i samma utsträckning även i de angränsande kommunerna. Vad som kanske är säreget är, så vitt jag kunnat utröna, att det inte har förekommit att några kvinnor kontinuerligt deltagit i denna hantering. Vid en del tillfällen, och kanske för någon kortare tid, har det varit någon enstaka, men inte år efter år vilket däremot var ganska vanligt i de angränsande socknarna. Exempelvis ”Sofi i Sandvik”, ”Glades Ida”, ”Sofi i Skattegårn”, alla från Hemsjö. ”Gull Britta” och Betty Lind från Töllsjö och Selma Mårtensson från Gälsjögården i Närunga för att nämna några. Visserligen har det varit mycket vanligt med kvinnor i torghandel men inte i den hantering jag här har velat skildra.

Då allt fler av befolkningen fick arbetstillfällen i Alingsås eller angränsande orter, blev det inga kvar som plockade bär. Efter 1945

var det i stort sett slut. Henriksson har berättat att sista gången de plockade bär för avsalu var 1947. Efter hand som de äldre gubbarna slutade, blev det allt färre och färre som fortsatte. Ingen stod längre på torget och sålde, utan de lämnade bären till andra återförsäljare. Omkostnaderna för transporter blev större och större, och tillgången på bär blev allt mindre och det lönade sig till slut inte att fortsätta. Sista gången någon bärhandlare från Ödenäs for till Göteborg med bär var 1969.

Sammanfattning

Ödenäs är beläget på en av Sydsvenska höglandets utlöpare, ca 15 kilometer söder om Alingsås. Trakten är fattig och gårdarna många och små på grund av de allt för många delningar som förekommit under årens lopp. Bärplockningen var en av de många bisysslor som förekom då de små gårdarna inte kunde klara familjernas försörjning. De bär man plockade var "Jordbär" (smultron), "Bryngbär" (hallon) Blåbär och "Kröser" (lingon).

Bären lämnades till vissa gubbar, "Bärägubbar", som sålde bären i Göteborg. Transporterna utvecklades från att för ca 100 år sedan ha burits till Göteborg, rodde man sedermera, då bärmängden ökade, över sjöarna och bar mellan dem för att de sista milen ta tåget från Floda station till Göteborg. Omkring 1920 ändrades färdväg och färd sätt, så att man for med häst till Alingsås och därifrån med tåg. Efter 1923 for man med bil direkt från Ödenäs till Göteborg.

De som plockade bär var i allmänhet småbrukarfamiljerna. Tillfällena till annat arbete var oftast mycket knappa. Bärägubbarna liksom plockarna var mindre bemedlade och var beroende av varandras tjänster.

Förhållande mellan olika samhällsgrupper var mycket gott.

Priserna på bär var mycket varierande. Vid sekelskiftet 6-7-8 öre litern för kröser. 10-12 öre litern för blåbär. Bryngbär ca 15 öre. För jordbär, som såldes i små laggkär (bärabötter) om 1/2 liter till 1 liter 15-20-25 öre.

Det lägsta pris som angivits, 1 krona och 50 öre för 90 kannor, ungefär 250 liter, var för ca 100 år sedan. Priset torde utgöra ett undantag.

Omkring 1920 var priset 16-17-18 öre litern för blåbär, 12-15 öre litern för kröser, 20-25 öre för bryngebär.

På 1930- och 40-talet, 30 upp till 75 öre per liter för blåbär, 30 till 50 öre litern för kröser. Bryngebär ca 50 till 75 öre. Priserna mycket varierande beroende på tillgången. Högsta pris som angivits är 1 krona och 75 öre litern för blåbär, och det var 1950. Dessa angivna priser var vad plockarna fick. Gubbarnas priser på torgen går inte att få någon riktig klarhet i, men ca 50 % mer låter rimligt och troligt.

Avgiften för transportererna har skiftat med åren. Till att börja med var det egen arbetskraft. På 1920-talet betalades 70:- kronor för en godsvagn från Alingsås till Göteborg, därtill tillkom vissa andra kostnader.

1943 och 1944 betalades det 60:- för lastbilstransporten från Ödenäs till Göteborg.

Bärhandeln har nu helt upphört.

I N F O R M A T I O N E R

Där inget annat är angivet är samtliga informander från Ödenäs

Andersson, Edit och Gustav. Mellomgården. 1902—1905	Ingeborn, Märta. Stockholm. 1903
Andersson, Erik. Idelund. 1909	Ingeborn, Elsa. Mellomgården. 1905
Andersson, Anna och Viktor. Långås. 1895—1897	Ingeborn, Herbert. Mellomgården. 1907
Andersson, Karl och Herman. Olofsered. 1882—1890	Ingeborn, Linnéa. Mellomgården. 1909
Andreasson, Gerda. Långevik. 1894	Ingeborn, Lennart. Hemsjö. 1913
Edquist, Eskil. Gräskärr. 1902	Ingeborn, Nils. Göteborg. 1917
Eliasson, Sven. Mellomgården. 1907	Johansson, Alma och Sven. Mellomgården. 1890—1907
Emanuelsson, Ester och Karl. Gröneslätt. 1906—1907	Johansson, Johan. Mellomgården. 1886—1969
Henriksson, Einar. Ulemystan. 1890	Karlsson, Karl. Bockaberg. 1898
Henriksson, Tage. Ulemystan. 1923	Olsson, Elin och Alex. Klevåsen. 1801—1893
	Olsson, John. Mellomgården. 1896
	Ödefors, Per. Alingsås. 1923

DE BIOLOGISKA SAMLINGARNA VID BÄCKÄNGSKOLAN

AV

REINHOLD ■ IVARSSON

För många boråsare torde det vara obekant att Borås gymnasium, nuvarande Bäckängskolan, har stora biologiska samlingar. Sedan 1969 är de inrymda i en särskild byggnad, som utgör fortsättning norrut på skolans vaktmästarbostad, och som har adressen Fjärde Villagatan 4.

Litet historik

Den gamla läroverksbyggnaden byggdes 1900 och invigdes 29/8 1901. Även om uppgifter om storleken på de biologiska samlingarna vid denna tid nästan helt saknas, hade i vindvåningens norra del utrymme beretts för det biologiska museet. Antagligen fanns redan då några uppstoppade djur, som är daterade under 1800-talet (t. ex. en skogshare i vinterdräkt från 1837). Enligt Borås Tidning hade den 12 maj 1894 med Allmänna läroverkets museum införlivats ett skelett av *Boa constrictor*. Det uppstoppade skinnet hade museet fått redan tidigare. Ormen kom från ett menageri som besökte Borås och hade dött här. Båda preparaten finns fortfarande kvar. I årsredogörelsen för 1909-10 redovisas museisamlingarna. En hel del av dem måste ha funnits redan vid flyttningen 1901. Vid denna tid omfattade samlingarna bl. a. 39 st uppstoppade däggdjur och 268 st uppstoppade fåglar. Av övriga preparat kan hajen, rockan och stören nämnas. De har nu sin plats ovanpå herbarieskåpen och skåpet med havsorganismer. Idisslarmagarna och några s. k. "biologiska sammanställningar" av insekter fanns redan då, liksom modellerna

av hummer, stenkorall och sjöstjärna, de båda senare inköpta läsåret 1907-08. 1909 hade direktören Joh. Eriksson på Rydboholm och godsägaren Edv. Hallin skänkt vardera 500 kr till läroverket, varav en del kom biologimuseet tillgodo. Sommaren 1912 flyttades biologisamlingarna in i en museilokal i det nybyggda annexet för naturvetenskapliga ämnen.

Läsåret 1912-13 erhöll museet genom testamente av läroverkets förre rektor, 11/5 1911 avlidne C. J. Neuman, grundsamlingen till det stora herbariet, 5-6000 växtarter i ca 10000 exemplar, ca 200 ägg och fågelbon samt ca 1000 exemplar insekter jämte skåp. Samma läsår donerade bankdirektören Axel Hedenlund 22 st uppstoppade däggdjur och fåglar.

Läsåret 1913-14 köptes bl. a. en del preparat av ryggradslösa djur. Donatorerna var många, särskilt bland eleverna. Dessutom skall nämnas Dr A. Charlès, bankdirektör W. Rudell och lektor P. H. Strömman, som bl.a. gav museet det exemplar av dolksvans (*Limulus*) som fortfarande finns kvar. Godsägaren Edv. Hallin skänkte 500 kr till komplettering av läroverkets biologiska museum. För dess pengar inköptes 1914-15 53 st, 1915-16 29 st och 1916-17 7 st uppstoppade fåglar. 89 st fågelpreparat för 500 kr, däribland kungsörn, havsörn, en rad ugglearter, sångsvan, knölsvan, svart svan, häger och trana! Till anskaffande av skåp för de biologiska samlingarna skänkte godsägaren Hallin 200 kr läsåret 1914-15.

Ytterligare medel erhöll museet läsåret 1916-17. 790 kr insamlades bland stadens direktörer och grosshandlare till inredningsarbeten i museet och komplettering av samlingarna.

Läsåren 1918-22 ökades samlingarna med åtskilliga nummer. Nämnas skall 7 st uppstoppade fåglar, skänkta av herr K. V. Helander, samt skelettet av tumlaren, som inköptes 1920. Stud. Gösta Borg skänkte läsåret 1920-21 en samling av 20 st svenska fjärilsarter.

1923 donerade postexpeditör E. B. Sundler 397 exemplar av land- och sötvattensmusslor samt sötvattens- och landsnäckor från Borås-trakten och Viskans källområde. Därigenom lades grunden till mu-

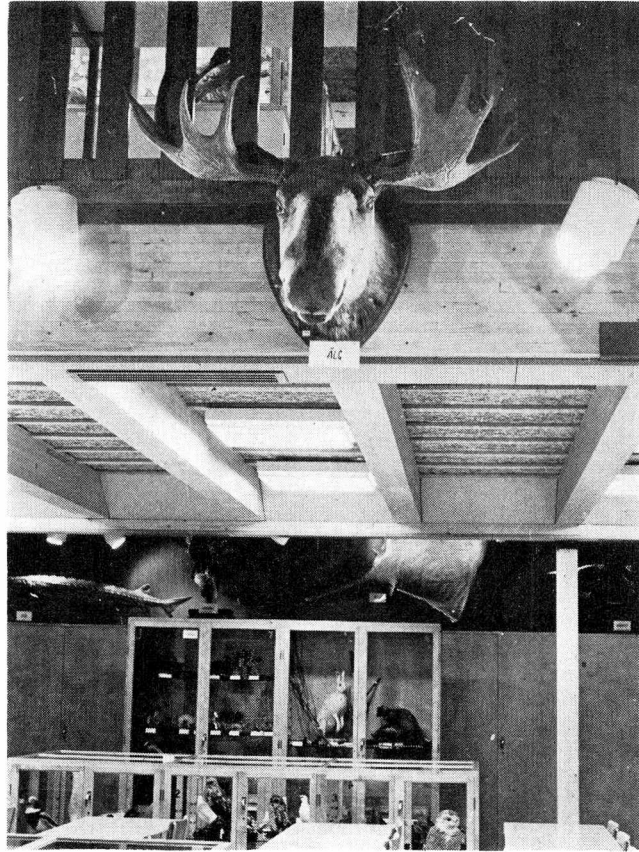

Fig. 1. Samlingarna från entrén. Nedanför balustraden på övervåningen har hornen av svenska hjortdjur placerats.

Ålghuvudet sitter i centrum. I bakgrunden fjällsamlingarna (monter I), skogssamlingar (J 7—8) samt ovanpå herbarieskåpen (L) preparat av stör, havsörn, rocka och håbrand.

seets mycket stora mollusksamling. Kapten Elias Arrhenius' sterbhus överlämnade läsåret 1925-26 förutom 14 st uppstoppade fåglar en del andra preparat från Belgiska Kongo, varav en del tyvärr tycks ha förkommit. 1926-27 inköptes 26 st uppstoppade fåglar. 1929-30 inköpte läroverket framlidne lektor P. H. Strömmans herbarium i två skåp. 1930-31 inköptes lektor Strömmans samling musslor och snäckor, ca 1500 nummer, noggrant upptecknade och systematiserade.

Amanuensen A. Bergengren skänkte läsåret 1932-33 en samling ryggradslösa djur från svenska västkusten. Läroverksadjunkten A.

Holmertz överlämnade ht 1935 ett herbarium på ca 5000 ark i två skåp, ht 1936 ytterligare 63 ark samt ht 1939 215 ark. Det stora älghuvudet som nu sitter mitt emot ingången skänktes av bankdirektören E. von Zweigbergk vt 1936. Hornkronan av kronhjort därbredvid skänktes av fabrikör E. Rozell vt 1940, renhornen läsåret 1934-35 av dr A. Planck.

Herbariet fick flera tillskott 1940. 800 ark av folkskoleinspektör Nordendals sterbhus, ca 3100 ark av förste stadsläkaren Hans Carling och 67 st arter lavar av rektor Carl Sandberg ökade de botaniska samlingarna.

Fabrikör Emil Rozell ställde läsåret 1942-43 medel till förfogande för inköp av den 8/12 1942 avlidne läroverksadjunkten Nils Ahlströms bibliotek. De delar av detta som behandlar biologi utgör nu en synnerligen värdefull del av museets samlingar. Samma läsår kunde Riksmuseum i Stockholm genom penninggåva av fabrikör Rozell inköpa postassistent B. Sundlers mussel- och snäcksamling, varvid även läroverkets museum fick övertaga en stor del exemplar. Våren 1943 testamenterade direktören William Rudell sin samling av uppstoppade fåglar med tillhörande skåp, ca 240 st, till museet. Läsåret 1945-46 inköptes framlidne rektor Carl Sandbergs västgötaherbarium. Inköpet möjliggjordes genom en rad privatpersoners givmildhet. Efter läroverkets tillbyggnad 1949 erhöll samlingarna plats i en ny och större lokal vägg i vägg med den gamla.

Lektor Carl Bliding skänkte läsåret 1953-54 920 exemplar och folkskolläraren J. Rydberg 52 st svenska fjärilar. 1972 fick museet en utomordentligt vacker insektssamling med tillhörande skåp av herr Åke Cederqvist. Utställningen av hornkronor från svenska hjortdjur blev fullständig genom gåvan av ett dovhjortshuvud och horn från Djurparken i Borås 1972. Slutligen skall nämnas det istida renkranium som hittades av herr John Kinn 1970 i Kinna och som införlivats med samlingarnas paleontologiska del.

Genom alla dessa inköp och donationer har samlingarna nått den nutida stora omfattningen. I museets register finns dessutom för-

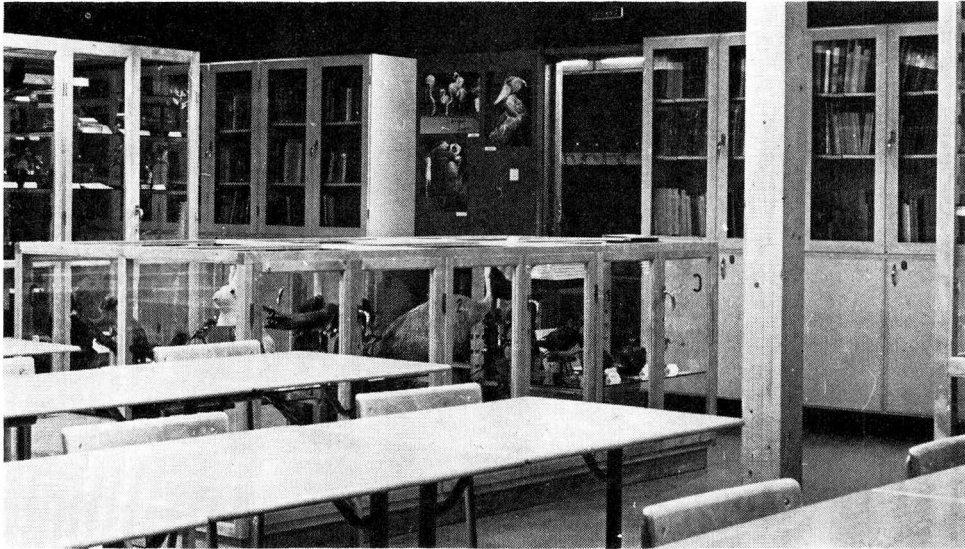

Fig. 2. Entrén med lågstadiesamlingarna (monter C) i centrum, Australien (D 1) till vänster och äldre biologisk litteratur (A) vid väggen.

tecknade flera hundra donatorer av enskilda preparat. Samlingen uppstoppade fåglar är störst, ca 625 exemplar, vartill kommer samlingar av ägg, bon och kranier. Ca 60 st uppstoppade däggdjur ingår i samlingen, vartill skall räknas den stora skelettsamlingen. Fiskpreparaten är ca 30 st, grod- och kräldjurspreparaten ca 25. Om man undantar den mycket stora samlingen musslor och snäckor samt insektssamlingarna omfattar de ryggradslösa djuren ca 150 nummer. Därtill kommer en del växtpreparat, som ligger utlagda i montrarna, det stora herbariet, som täcker en hel långvägg, och samlingen äldre biologisk litteratur, som täcker den andra långväggen.

Uppbyggandet av samlingarna har således ägt rum under en ganska lång tidsrymd. Utan intresserade föreståndare för museet hade de givetvis inte nått den storlek de nu har.

Det är att förmoda att läroverkets rektor 1884-1906, växtsamlaren och zoologen C. J. Neuman, med särskilt intresse omfattade biologisamlingarna. 1/7 1911 tillträdde Pehr Hugo Strömman sin tjänst

som föreståndare för museet och läroverkets lektor i biologi. Samlingarna ökade starkt under hans tid (död 23/5 1928). Lektor Carl Vilhelm Bliding är emellertid den som har störst förtjänst om samlingarna. Han tillträdde sitt lektorat 1/7 1929 och lämnade det den 30/12 1956. Under denna tid mångdubblades samlingarna och en ny museilokal inreddes i översta delen av den 1949 nybyggda naturvetenskapliga flygeln. Det goda skick samlingarna ännu befinner sig i är vi tack skyldiga lektor Blidings stora intresse och goda omvårdnad. 1957-30/6 1965 var lektor Bengt Forsman museiföreståndare. 1/7 1965 tillträdde undertecknad efter tjänstebyte med lektor Forsman. 1/2 1972 påbörjade Eric Andrén arbetet med nytextning av preparatens etiketter och med att mera i detalj arrangera de utställda föremålen i den nya museilokalen. Hans intresserade arbete har snabbt givit ett fint resultat. Även estetiskt framträder t. ex. mussel- och snäcksamlingarna på ett helt annat sätt än tidigare.

Museet vid Fjärde Villagatan

Införandet av det nya gymnasiet 1966 medförde starkt ändrade läroplaner för ämnet biologi. Behovet av preparatsamlingar i traditionell stil minskade mycket starkt. Realskolans försvinnande gjorde dessutom att det var svårt motivera samlingarnas tillhörighet till läroverket. De förlorade för den skull inte i värde. Boråssamlingarnas relativt ringa ålder ger dem kanske inte så stort kulturhistoriskt intresse som t. ex. Skara gymnasiums biologiska samlingar, men deras värde för vetenskapen och framför allt deras värde för undervisningen på grundskolans alla stadier är mycket stort. Varje biologisk skolsamling har värde därigenom att den utgör en referenssamling vid undervisningen, som nu är omöjlig att skapa, dels av ekonomiska skäl, dels därför att man av naturskyddsskäl bör undvika hopbringandet av stora naturaliesamlingar.

Genom att en förlängning av vaktmästarbostaden vid Fjärde Villagatan byggdes, speciellt avsedd för biologisamlingarna vid läroverket, vann man flera fördelar. Byggnaden kunde "skraddarsys".

Fig. 4. Montrar mitt emot entrén från elevplatserna mot katederväggen. I förgrunden fjällsamlingen (I) och där bakom skogssamlingen (J 1—6). Längst bort vid väggen den systematiska samlingen av ryggradslösa djur (K). "Svarta" tavlan till vänster utanför bilden.

Samlingarna kunde fortfarande lätt utnyttjas vid gymnasieundervisningen, men var lätta att nå även för klassavdelningar från grundskolan. Allmänheten kommer dessutom från gatan lätt in i museilokalen.

Genom kraftigt stöd av biträdande skoldirektör Carl Wänstrand, utredningsman för ombyggnaden av läroverksbyggnaden, kom det förslag till museibygnad att utföras, som framgår av fig. 3. Det utformades av arkitekt Lars Hörlén i samarbete med undertecknad.

Den nya museibygnaden består av ett stort rum, vari stolpar bär upp en övre våning. Denna är öppen åt sidorna, vilket ger rymd åt hela museilokalen, trots att belysningen av museitekniska skäl endast är elektrisk. Dagsljus finns endast i kapprummet och i preparationsrummet. Under trappan till övervåningen finns ett förrådsrum.

Samlingarnas ordnande

Höstterminen 1968 sammanträdde lärare från skolans alla stadier i Borås och diskuterade hur samlingarna skulle ordnas så att respektive stadium tillgodosågs på bästa sätt. Tidigare var samlingarna ordnade strikt systematiskt. Ur den systematiska samlingen plockades en del djurpreparat och sammanfördes till sex ständiga specialutställningar. En av dessa omfattade djur kring bondgården, flyttfåglar etc. (avsedd för lågstadiet). I en annan sammanfördes djur- och växtpreparat från främmande länder, ordnade efter världsdel, främst avsedd för mellanstadiet. De fyra övriga utställningarna visar djur från havet, skogen, insjön och fjället, avsedda för mellan- och högstadiet. Den systematiska samlingen är fortfarande mycket större än de andra. Det har visat sig att specialutställningarna väcker elevernas intresse, medan den systematiska samlingen verkar trötta andra elever än de som är intresserade av någon speciell djurgrupp. Det är lättare att ge avgränsade arbetsuppgifter på specialutställningarna än på den alltför stora systematiska samlingen.

Sommaren 1969 flyttades den efter ovannämnda riktlinjer ordnade samlingen (per linbana!) från läroverksbyggnadens tredje våning till den nya museibygnaden. Montrarna flyttades efter och preparaten sattes in på sina platser.

Den centrala delen av bottenplanet utgör undervisningsplats (30 elevbänkar). På sidorna i bottenplanet och på hela övervåningen utrymmer museimontrar av olika slag.

Mitt emot ingången nedanför balustraden på övervåningen är hornpreparat av svenska hjortdjur uppsatta. Ovanpå skåpen vid motsatta väggen har placerats några utrymmeskrävande djurpreparat.

I monter C rakt fram är djuren ordnade med hänsyn till lågstadiets behov: C 1-2. Några kända fåglar. C 3. Vårfåglar. C 4-5. Djur kring gården. C 6. Fågelbordet under vintern.

Huvudsakligen mellanstadiet torde utnyttja monter D, där främmande länders växter och djur är samlade. I D hoppas vi kunna ordna en utställning av förgångna tiders växter och djur. D 1 omfattar Australien och Oceanien. Här finns t. ex. näbbdjur, en mycket giftig havsorm, koraller av olika slag, kaurisnäcka (använd som

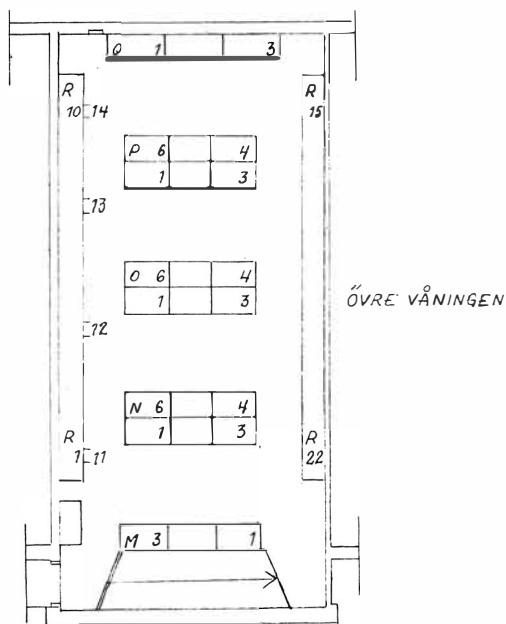
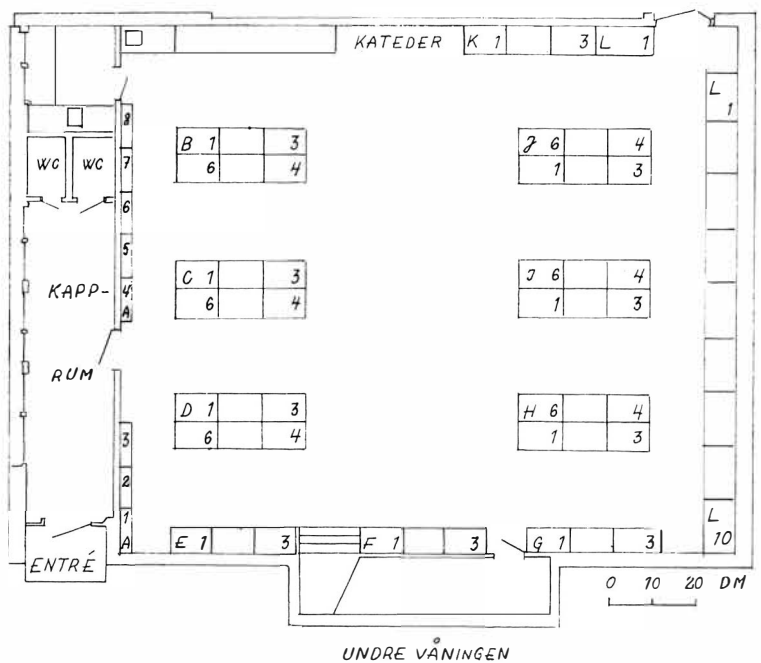

Fig. 3. Planritning över muséet. Av fotografierna framgår att vissa monstrar har flyttats sedan planen ritades. Monter I har vridits 90° och ytterligare en hög monter (J 7—8) har placerats bakom den. Skogssamlingen har därigenom fått bättre plats. Vid R 1 har placerats en monter med en del av Bäckängskolans etnografiska samlingar.

mynt) och pärlmussla. I D 2, Amerika, finns alligator, bälta och fågelspindel bland en mängd fåglar, som kardinalfågel, kolibris och tukan. Bland preparaten i D 3, Afrika, kan nämnas ibis (ej den heliga), kapduva, vävarfågel med bo, flygfisk, helig pillerbagge, kackerlacka och skorpion. Samlingen från Asien, i D 4, omfattar bl. a. flygande hund, apor, kobra, silkesfjäril och bönsyrsa.

Både mellan- och högstadiet kan utnyttja montrarna B, H, I, J, där preparaten är ordnade efter naturtyp. I B har insjöpreparat placerats, i H preparat från havet, i I djur från fjället samt i J växter och djur från våra skogar.

Resterande montrar innehåller den systematiska samlingen. I monter K är de ryggradslösa djuren placerade. K 1 innehåller svampdjur, nässeldjur och kräftdjur, K 2 insekter och K 3 utom insekter också spindeldjur, tusenfotingar och tagghudingar. I monter E är utom fiskar (E 3), grod- och kråldjur (E 2) även preparat belysande den inre byggnaden och utvecklingen hos vissa djur placerade (E 1). Montrarna F och G innehåller samlingen av däggdjur. Det mesta av denna samling utgöres av kranier och andra skelettdelar. De är ordnade med början i G 3 efter de fyra (hypotetiska) utvecklingslinjerna inom däggdjuren. En utvecklingslinje utgör insektsätare (fladdermöss, tandfattiga) - apor - människa. Gnagarna bildar en linje, valarna en annan. Rovdjuren och hovdjuren bildar den fjärde utvecklingslinjen. Fördelningen på montrarna är följande: G 3 fladdermöss, tandfattiga, insektsätare, apor, människa, hasselmus. G 2 gnagare, rovdjur. G 1 rovdjur, valar. F 2-3 hovdjur. F 1 hovdjur, svin-djur. Utom nämnda preparat finns i bottenvåningen det stora herbariet (skåp L) och en samling äldre botanisk litteratur (skåp A). Skåp A 8 är reserverat för biologisk litteratur och annan arbetsmaterial, som besökande avdelningar kan behöva.

På övervåningen förvaras den stora systematiska samlingen fåglar i montrarna M-Q, med början i M 1 (vid trappan). Ordningen följer Förteckning över Sveriges fåglar, sålunda M 1 lommar, doppingar, stormfågel, M 2 häger, stork, änder, M 3 änder, N 1 gäss, N 2-5 dagrovfåglar, N 6 dagrovfåglar, skogshöns, O 1 skogshöns, O 2 fält-höns, sumphöns och rallar, O 3 sothöna, strandskata, brockfåglar, O 4-5 beckasiner, storsnäppor, småvadare, O 6 brushane, simsnäppa, labbar, P 1 måsfåglar, P 2 tärnor, P 3 alkor, duvor, gök, P 4-5 ugglor, P 6 nattskärta, tornsvala m. fl., Q 1 hackspettar, tättingar samt Q 2-3 tättingar. Vid balustraderna, i montrarna R 1-22, är största delen av den stora mussel- och snäcksamlingen utställd. I det separata skåpet vid monter R 1 finns en stor insektssamling, liksom under monter N. Underskåpen på övervåningen inrymmer i övrigt dubbelexemplar av främst fåglar, musslor och snäckor.

Ovanstående beskrivning av samlingarnas ordnande gäller våren 1973. Vår förhoppning är att museet skall göra ett levande intryck på besökande.

Vi hoppas besökare skall finna museet inte bara bestående av döda ting utan stimulera intresset för en levande natur och i stil med den goda museitraditionen i Borås ge impulser till nya frågeställningar.

NÅGRA NYFÖRVÄRV

SILVER

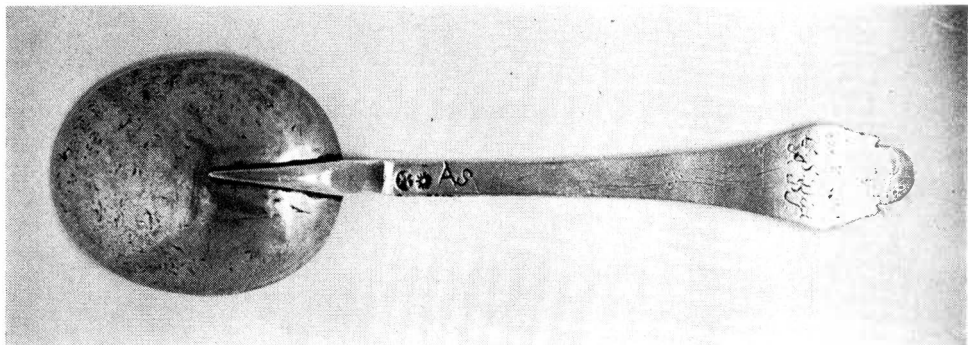
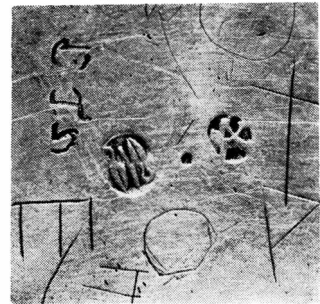
Till silversamlingen har flera förvärv kunnat göras. I slutet av 1971 inköptes en bågare av Johan Ekedahl och under 1972 har tre stycken bågare tillförts samlingarna: av Andreas Kinberg, Samuel Lyberg och av Ulricehamnsguldsmeden Johan Carlsson. Johan Ekedahl har inte förut funnits representerad i museets samlingar. Endast två föremål fanns med på utställningen 1966. Inte heller något arbete av Andreas Kinberg har museet tidigare kunnat visa upp. Också av honom är mycket få arbeten kända. Den inköpta bågaren är stämplad 1781, två år senare än något tidigare registrerat verk av honom.

Samuel Lybergs produktion var däremot stor och museet har förut en bågare och några mindre föremål.

Ulricehamnsguldsmeden Johan Carlsson arbetade i staden åren 1812-1816 och flyttade sedan till Norrköping. Också denna bågare fyller en lucka i museets samling, då tidigare endast fanns en tesked som prov på hans tillverkning.

Ett länge efterlängtat förvärv utgöres en en sked stämplad med A och en stjärna, stämplarna som ansetts ha använts av Anders Björsson-Muus, den förste guldsmeden i Borås, som man känner arbeten av. Boråsstämpel finns emellertid inte på något av de verk som tillskrivits honom. En oblatask tillhörig Caroli kyrka med A-stämpeln har gjort det troligt att tillverkaren varit boråsare.

I början av år 1973 kom så ett erbjudande att köpa en bågare med dels A-stämpeln men också Boråsstämpel, med ullsaxar och aln. Med detta nyförvärv har Anders Björsson-Muus blivit slutligt identifierad och dessutom har Borås museum nu något föremål av var och en av de kända guldsmeder som arbetat i staden fram till 1850-talet.

Anders Börsson Muus, mästare i Borås 1665—1675.

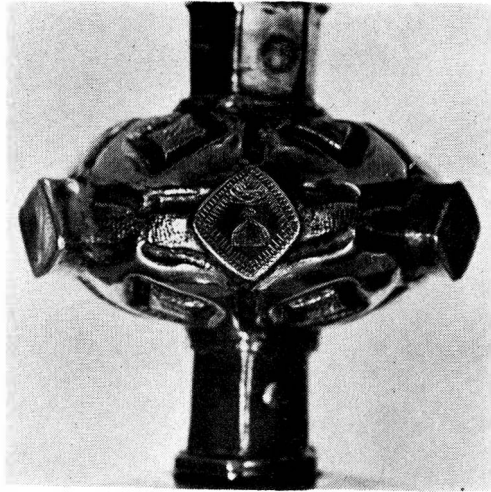
Bägare, graverad blomdekor, h 7,6 cm, stämplar i botten.

Sked. L 19 cm. A stämpel och stjärna. Graverade initialer: P S S T C S D H A P S.
BM 53.084 och BM 51.181.

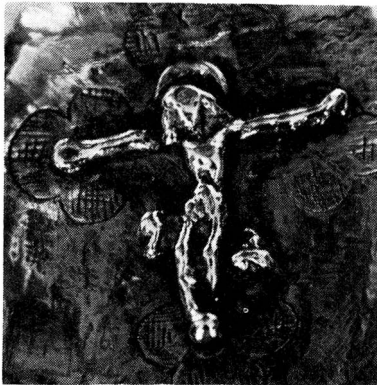

Kalk, Rångeåla kyrka.

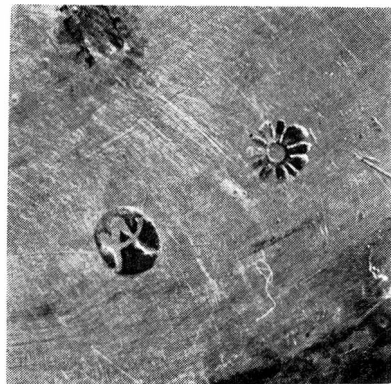
I samband med den inventering av kyrkoinventarier som genomfördes under 1972 har ytterligare ett arbete av Anders Björsson Muus påträffats. Det är Rångeåla kyrkas kalk. Under kalkens fot finns Muus stämplar. Cuppan är gjord av boråsguldsmeden Lorentz Wilhelm Fougberg vid 1800-talets mitt. Kalkens höjd 25,5 cm.

Noden med gravering.

Krucifix på foten.

Stämplar i botten.

Detaljer från Rångedalakalken.

Johan Ekedahl, mästare i Borås
1729—1734.
Bägare, graverad dekor, h 18,2 cm,
inskrift: M E B I S D.
BM 49.744.

Andreas Kinberg, mästare i Borås
1766—1779.
Bägare 1781, h 10,5 cm,
graverad dekor. BM 51.180.

Samuel Lyberg, mästare i Borås
1778—1834.
Bägare, 1802, graverad
dekor, h 12,3 cm.

Johan Carlsson, mästare i Ulrice-
hamn 1812—1816.
Bägare, graverad dekor,
inuti förgylld. Otydlig årsstämpel,
h 9,2 cm.

TENN

Johan Zackarias Holmberg, tenngjutare i Borås 1803—1821.
Kaffekanna, stämplad i botten inuti kannan.
Ingen årtalsstämpel. H 15 cm. BM 50.932.

Även tennsamlingen har under året fått ett tillskott. I årsboken 1969 har Seth Tingvall redovisat de tre tenngjutare, som arbetat i Borås. Något serveringsföremål har ej tidigare varit känt bland det ganska sparsamt förekommande boråstennet. Det har därför varit glädjande att denna kanna kunnat införlivas med samlingarna.

S P E T S A R

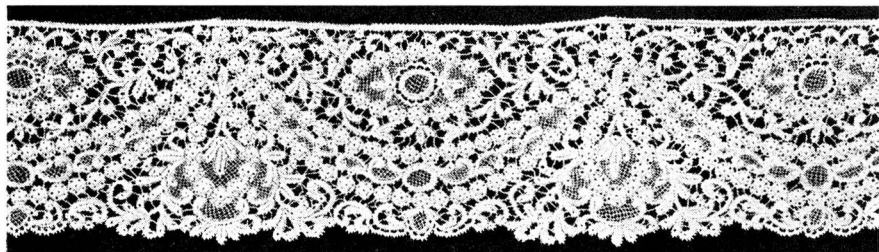
Ett utsökt konsthantverk utgör de fina knypplade och sydda spetsarna. Utöver en mängd enklare och finare spetsprover har Borås museum fått möjlighet att förvärva några prover av sådana vackra spetsar.

Tre olika Brysselspetsar ingår i samlingen. Med ytterst fin tråd har bottensömmar och mönster utförts för hand och applicerats på tyll. Det är två raka spetsar och en rund krage. Ytterligare tre spetsar ingår i förvärvet:

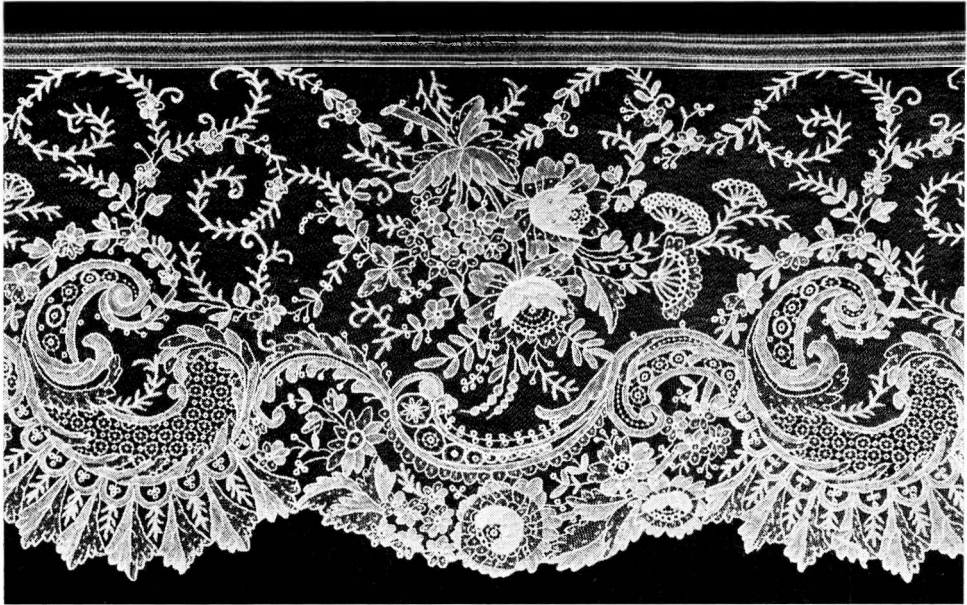
En kallad Point de Venice, helt handsydd med konturer i relief och långa ”brider” som håller ihop de olika motiven.

Dentelle de Roseline, en rikt picotprydd spets med små blomliknande detaljer.

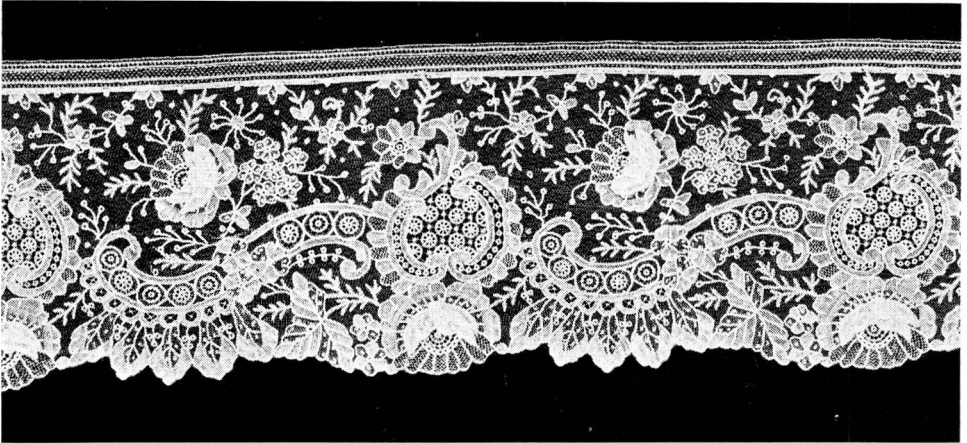
Slutligen en Dentelle de Chantilly, crèmefärgad med skira blommor på tyllbotten.

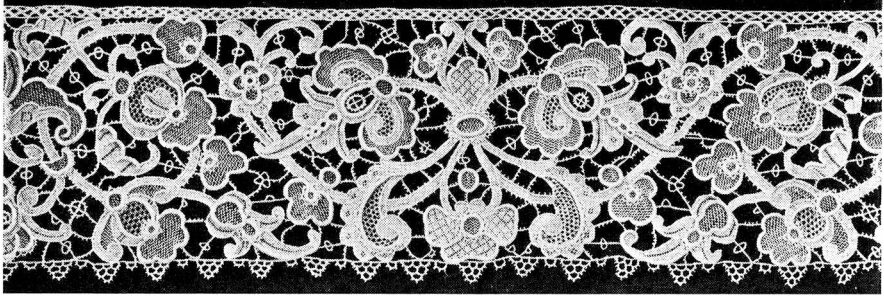
Dentelle de Roseline BM 53.090.

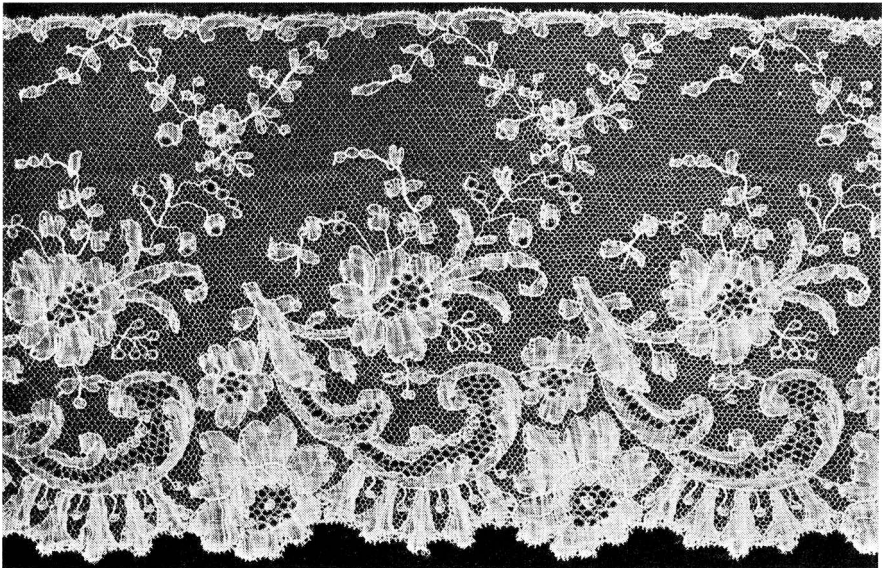
Point de Bruxelles. BM 53.086.

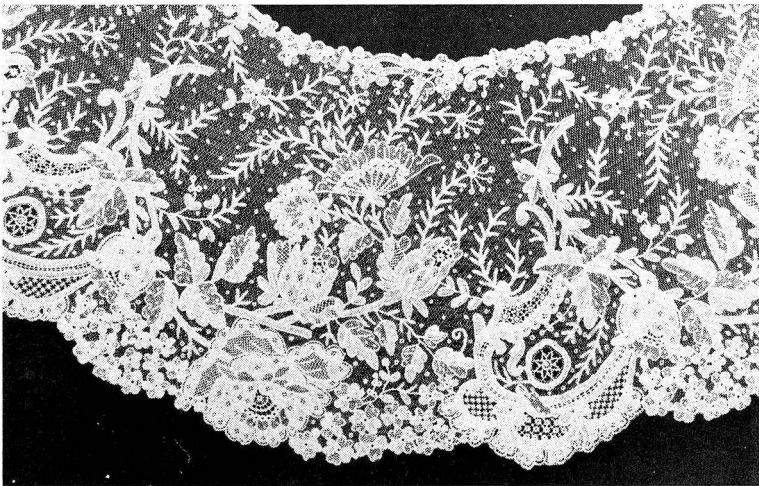
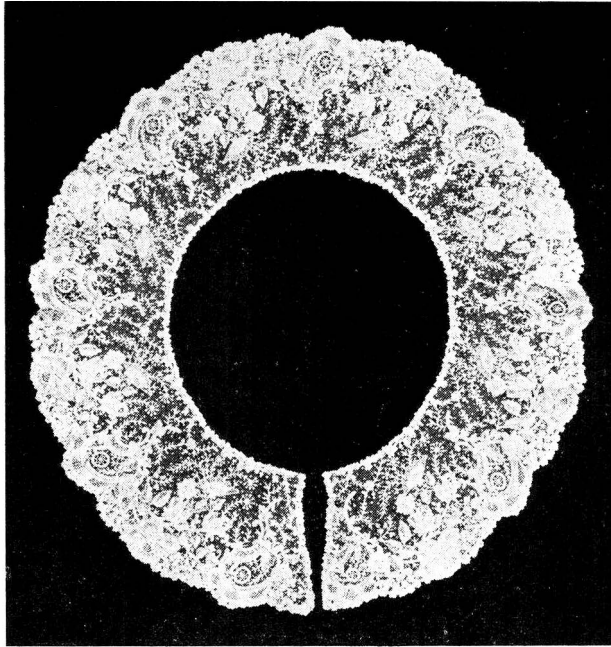
Point de Bruxelles. BM 53.087.

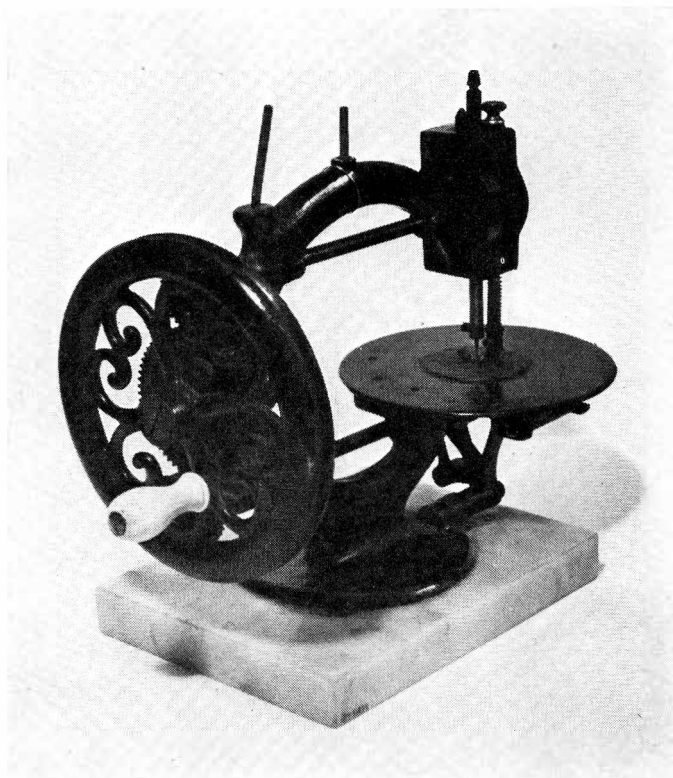
Point de Venice. BM 53.088.

Dentelle de Chantilly. BM 53.089.

Point de Bruxelles. BM 53.085.

Symaskin, handdriven, entrådlig. Maskinen inköptes i London
av L. G. Wingqvist, Fritsla, för hustrun Lovisas räkning.
Märkt: R. M. Eantzer & Co. Patentees & Manuf Hamilton
Canada West. Time Utilizer Trade mark No 131656.
Patented in America Grt Britain and the Continent.
May 16 & June 17 1867.
BM 51.874.

Målad bonad, detalj. Motiv De visa jungfrurna. Bottenväv grov lärft, ganska sliten. Av speciellt intresse är årtalet: 1714, som står under den mittersta jungfrun. Den bevarade delen av bonaden l 205 cm, h 127 cm. Enligt uppgift har den köpts på auktion i Värmland på 1920-talet. BM 51.075.

KLÄDER

Museets dräktsamling omfattar ett stort antal plagg. Några tiotal från 1700-talet och tidigt 1800-tal, en hel del 1800-tals klänningar och kappor och större delen från 1900-talet.

Väst, fram- och ryggsida, tryckt bomullstyg i två mönster. BM 48.866.

Rikligast förekommer kvinnokläder, där klänningar, kappor och övriga hela plagg uppgår till ca 700, underkläder 770, tillbehör 1.850, skor 154, paraplyer 94, hattar, mössor ca 350, schalar och dukar 380 eller tillsammans ca 4.300 nr.

Manskläderna omfattar endast ca 600 nummer och barnkläderna ca 625.

Härtill kommer olika delar till folkdräkter, ca 140 st., och ett antal nyare sådana plagg.

WETTERGRENSKA DRÄKTSAMLINGEN

1836 fick Eva Wettergren handelsrättigheter. Det var upprinnelsen till J. A. Wettergren & Co. Hon hyrde en av de små grönmålade bodar som då fanns vid Tyska kyrkan i Göteborg. Snart flyttade hon in i rymliga källarlokalerna i det närbelägna rådhuset. Sonen Johan Arnold övertog rörelsen 1847 och efter att ha flyttat några gånger inreddes en modern manufaktur- och kappaffär i det egna huset Östra Hamngatan 41. Företaget växte ut. 1871 blev Fredrik Holm chef. Det var en tid då symaskinens genombrott möjliggjorde en kraftig utveckling. Kapptillverkning blev firmans specialitet. 1896 arbetade 400 personer inom affärshuset medan 800 sömmerskor var sysselsatta på mindre verkstäder i staden med arbete för firmans räkning. 1896 blev företaget aktiebolag. Inför jubileet 1946 annonserade man efter gamla Wettergrensplagg. Många lämnades in och småningom blev det en stor samling. Firman höll en stor modekavalkad och senare har man lånat ut plagg till kunder eller föreningar för visning.

Det Wettergrenska företaget är numera nedlagt. Hela dräktsamlingen har genom förmedling av Konfektionsindustriförbundet överlämnats till Borås museum. Till samlingen hör också många tillbehör, som hattar, skor, handskar m. m.

”Det bästa i dagens mode” är ett motto som präglades av Wettergrens och det är en representativ samling som tillförts museets dräktavdelning. Den har nu registrerats och omfattar 199 nummer. (BM 51.931-52.110, BM 53.001-53.019.)

Klänning, 1860-tals krinolin, tunt ylle, varptryck
i blomränderna. BM 52.026.

Riddräkt 1895. Klädejacka, röd kjol, svart, hög hatt.
Till denna finns en svart jacka och stövlar.
BM 51.931.

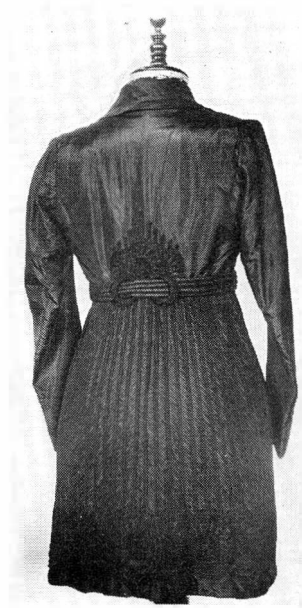
Cape, svart kläde, 1900.
BM 51.943.

Kappa, ljusbeige kläde med sammet, 1905—06.
BM 51.954.

Aftonklänning, crèmevit, broderad tyll, fjäderboa, 1909.
BM 51.956, 52.105.

Jacka, svart siden, broderad,
1913. BM 53.006.

Klänning, sammet och lamé, bris-de-rose-färgad,
1929. BM 51.981.

Kappa, randigt ylle, gulbeige, 1933.
BM 51.992.

Dräkt, 1943, grått kamgarn.
BM 5 1.996.

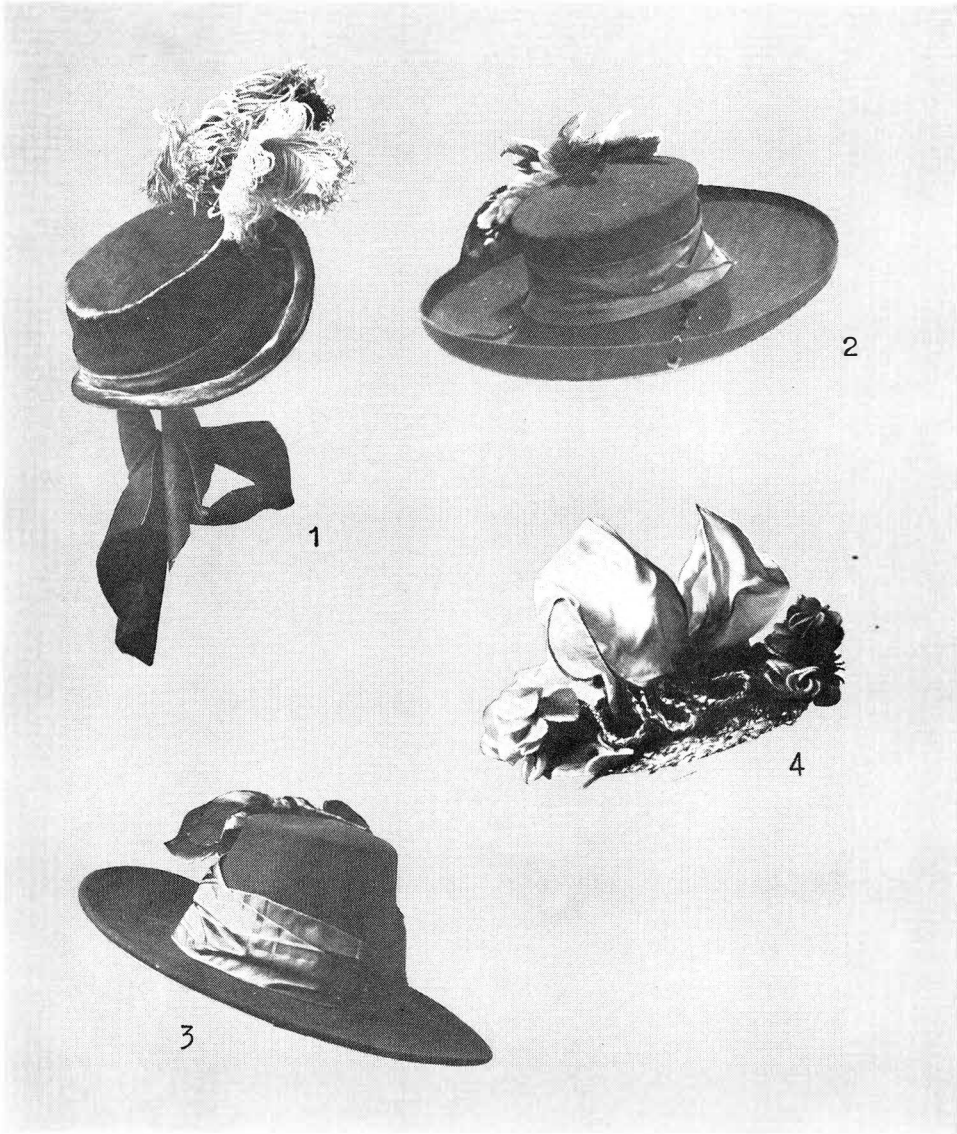
Dräkt "New Look" 1949, Dior,
grå kamgarnsflanell.
BM 52.002.

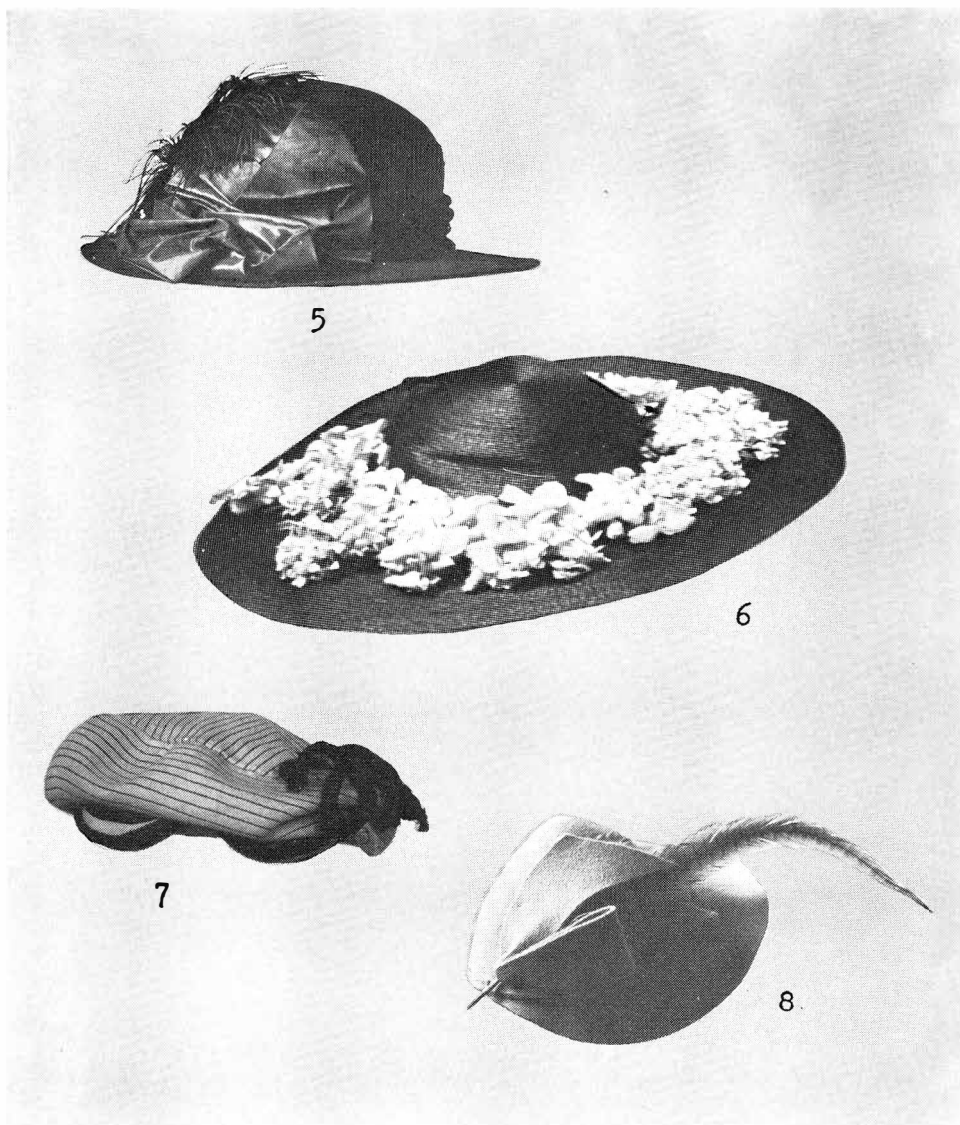
Dräkt, grönt ylle, 1959.
BM 52.017.

Cape, double-face, bandkantad, gul, 1963.
BM 52.023.

Hattar. 1. Nackhatt, lila sammet, 1880. 2. Jägarhatt, brun filt, fjädrar, 1855. 3. Grön filt, skotskrutigt band, 1890. 4. Stråhatt, laxfärgade blommor och band, 1898.

Hattar. 5. Rödbrun filt, 44 cm diam., 1909—10. Grå stråflätor, vita blommor, 56 cm diam., 1910—14. 7. Filt, beige, svarta ränder, 1930. 8. Gul filt, fasanfjädrar, 1944—50.

PROVSAMLING FRÅN JAPAN

En japanska, Harumi Isobe, som studerat i Sverige och nu arbetar här, har i Japan samlat ihop tygprover för Borås museum.

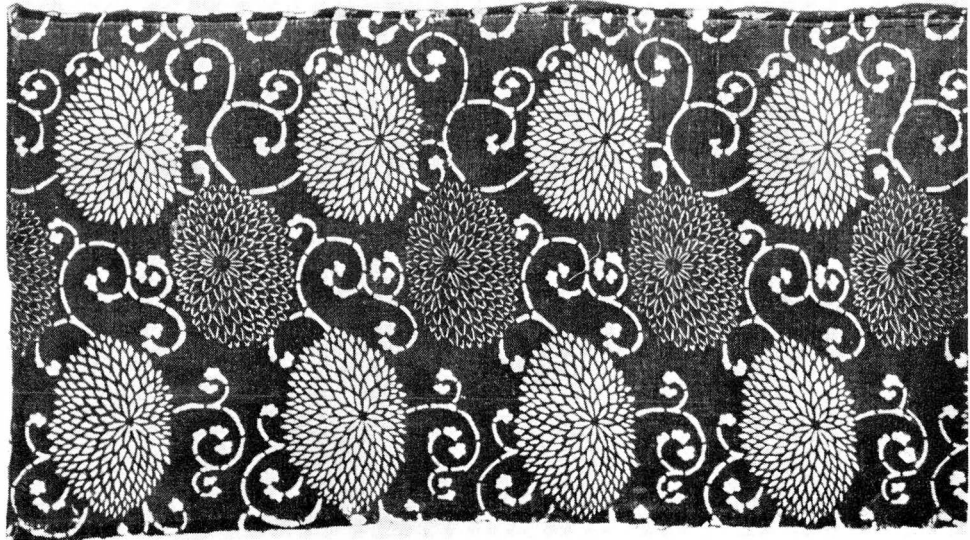
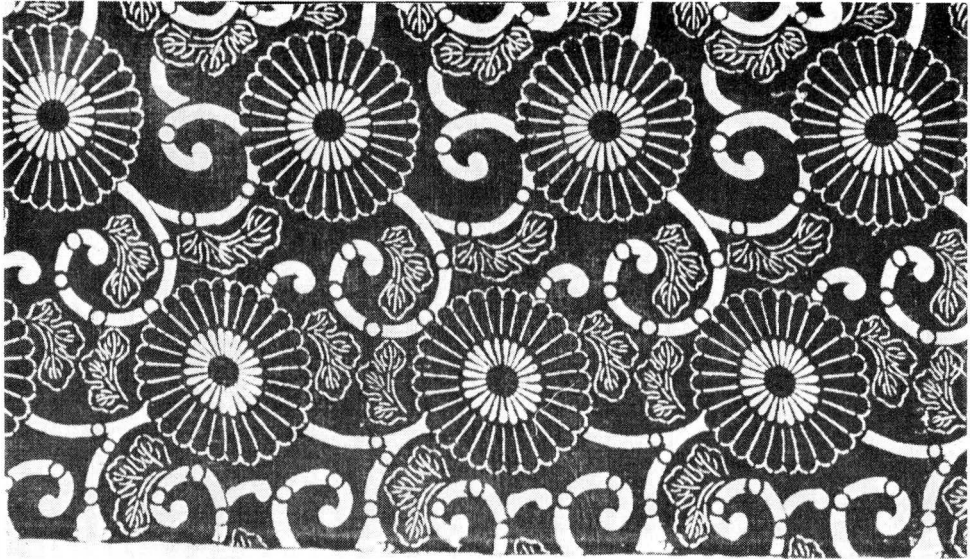
Proverna, c:a 580 stycken, visar en stor variation i material, mönster och teknik och utgör ett värdefullt studiematerial. De kommer dels från familjens och bekantas lapplådor, dels är de köpta i affärer eller på torget och flera är slutligen prover från fabriker och visar moderna textilier.

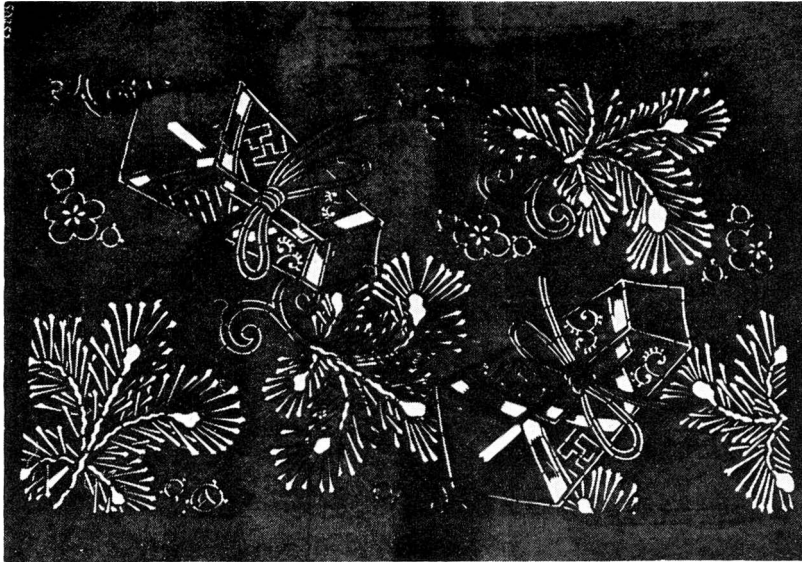
Tyg från Kimono, där mönstret målats för hand sedan konturerna vaxats för att förhindra färgen att flyta ut.

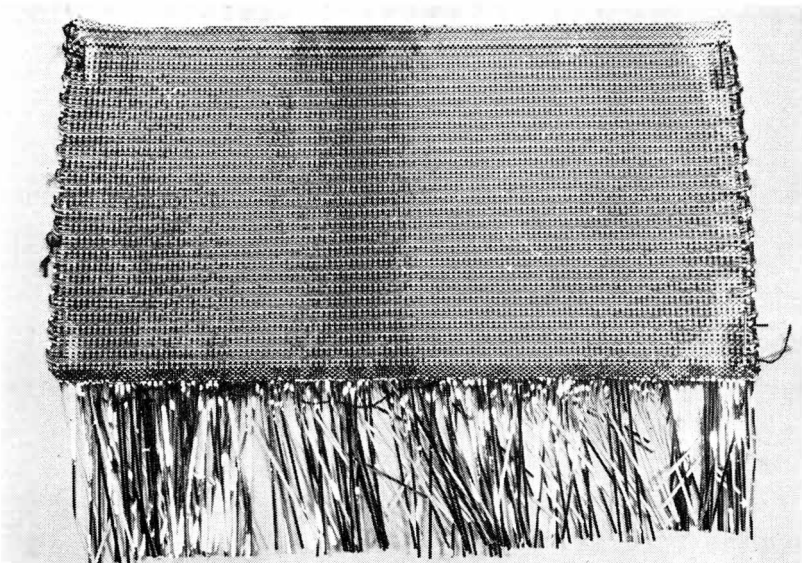
Tyg från barnkimono, mönstret tryckt på
mönstervävd botten. 1940-talet.

Moderna blåtryck, 33 cm breda bomullstyger som användes till sommarkimonos.

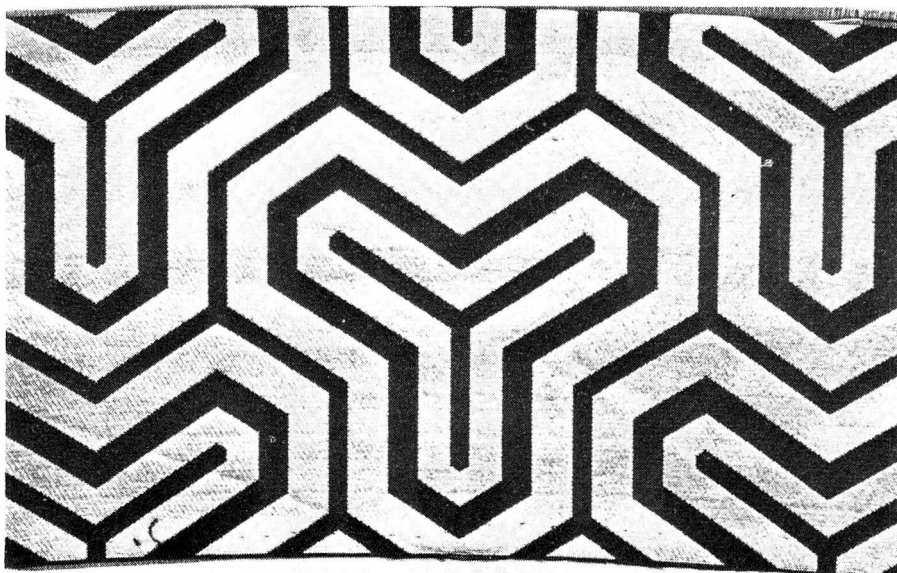
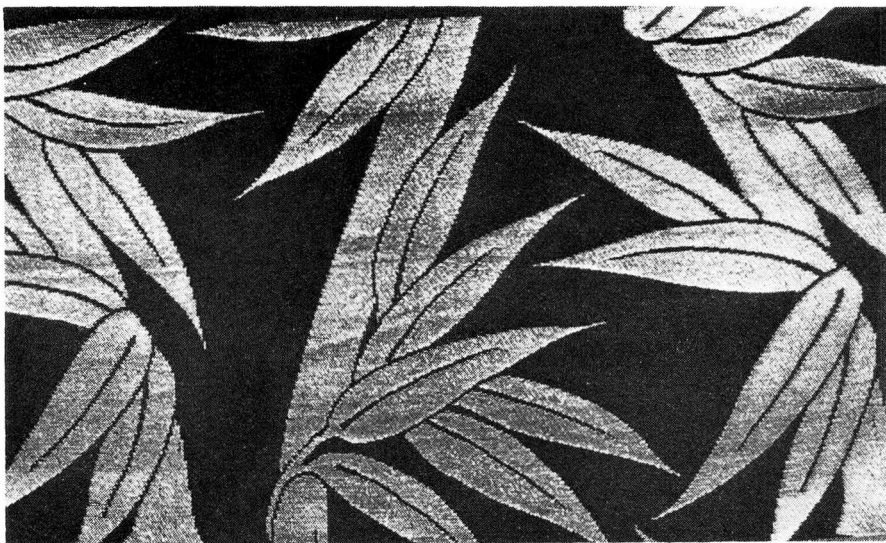
Schablon av rispapper; tyget lägges emellan två lika schabloner och färgen målas på.

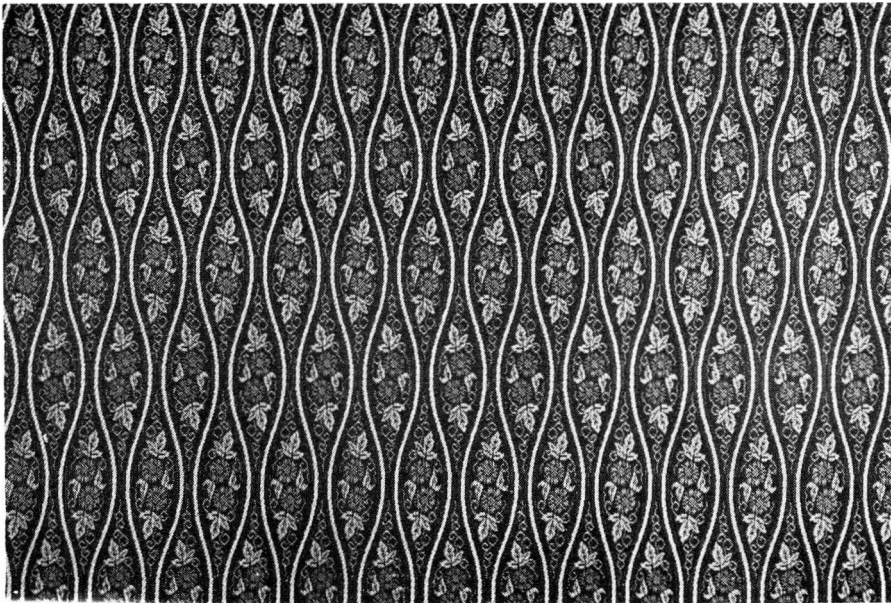
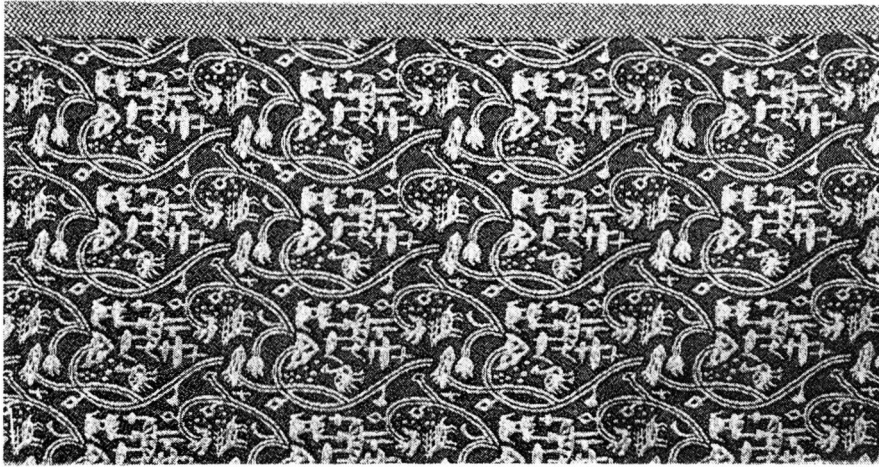
Handvävt tyg med fint silke som varp och förgyllda remsor av rispapper som inslag. Väves i små bordvävar. Användes till skor och väskor.

Brokader väves på beställning till kvinnodräktens breda skärp: "Obi".

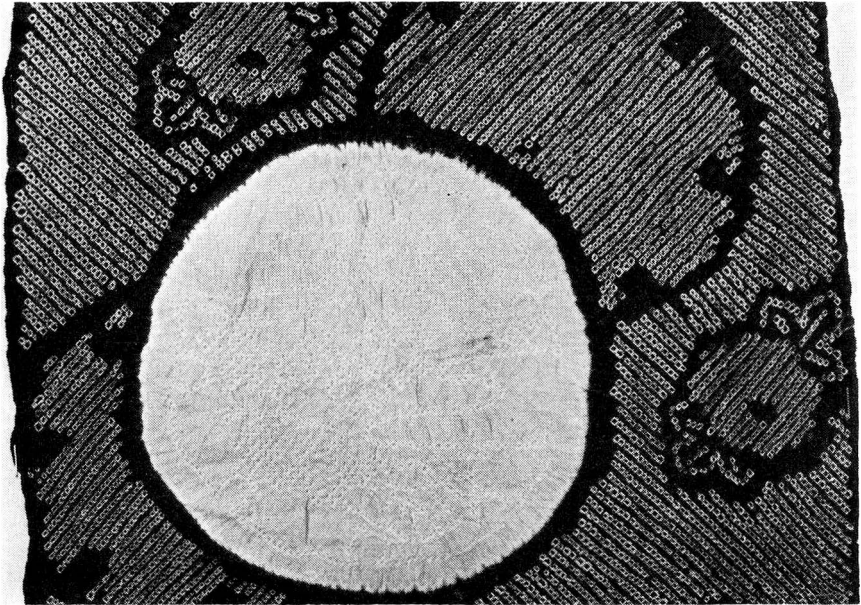
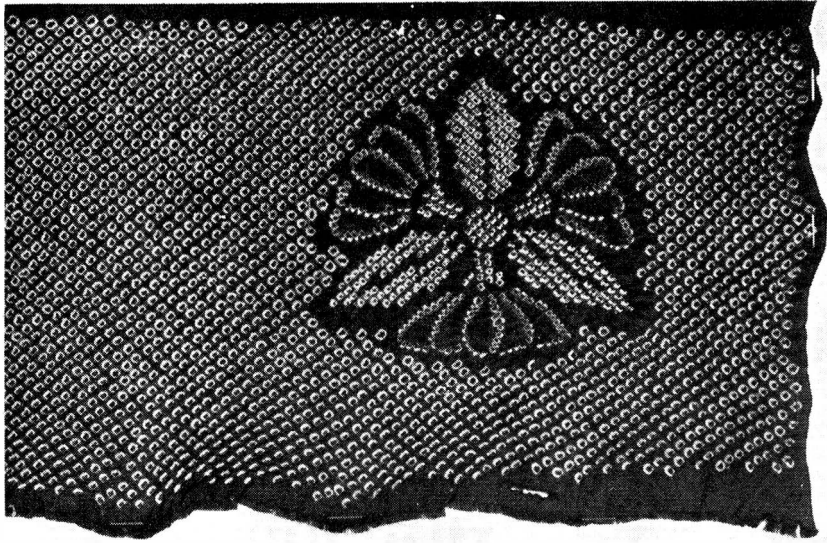

Brokader, fabriksvävda till Obi, skor och väskor.

Nyvävda tyger i traditionella mönster användes till högtidsdräkter,
i historiska skådespel m. m.

Färgat med "tie-dye". Sedan tyget lyfts upp i små toppar, som bindes om, sker färgningen. Tyget får knottig yta.

DE SJU HÄRADERNAS KULTURHISTORISKA FÖRENING

STYRELSE

Ordf. Civ.ing. AXEL-UNO NYLANDER

V. ordf. Rektor BIRGER LARSSON

Skattmäst. Bankdirektör P. O. KLEIN

Sekr. Landsantikvarie INGEGÄRD VALLIN

Byråass. PER OLOF BLOM*

Rektor GUSTAF BOGER

Verkst.arb. TORSTEN EDLUND

Fru BERIT EISERMAN

Lektor STEN FURHAMMAR

Lektor TORSTEN HEDBERG

Direktör GUNNAR HEDELIN

Fru MEJE JOSEFSSON

Lantbrukare VILGOT JOSEFSSON

*Valda av kommunfullmäktige

Överläkare C. G. LECZINSKY

Överste GUNNAR LUNDQUIST

Direktör YNGVE MAGNUSSON

Bibl.ass. LILIAN PERSSON*

Lektor SVEN SANDSTRÖM

Överläkare TOIVO STENSTAM

Notarie G. A. WESTFELDT

Agronom FREDRIK ZETHELIUS

Arbetsutskott:

Herrar NYLANDER, KLEIN, LARSSON, LECZINSKY och

WESTFELDT samt fröknar PERSSON och VALLIN

FÖRENINGENS FÖRTJÄNSTPLAKETT

har 1972 tilldelats:

Silver:

STEN SWARÉN, Vänersborg

Brons:

BROR LARSSON, Limmared, JEAN RYDBERG, S:a Ving och ELLEN CARLSSON, Hajom

ÅRSBERÄTTELSE 1971

Föreningen har sedan föregående årsmöte med Seth Tingvalls bortgång den 15 januari 1972 mist sin vice ordförande. Rektor Alf Torland, som sedan 1970 representerat Mark i styrelsen, och Birger Högstrom, mångårig styrelseledamot och kassör, har avlidit. Deras stora intresse och värdefulla arbete för föreningen kommer att bevara deras minne.

Arbetet på Borås museum har under 1971 i möjligaste mån koncentrerats på textilindustrimuseet. Genom anslag från Borås kommun har lokaler kunnat hyras i den äldsta delen av AB Svenskt Konstsilkes fabriksbyggnader. I augusti 1971 kunde överflyttningen av maskiner påbörjas. Alltsedan dess har arbetet med upprustning och genomgång av dessa pågått. Utöver det 50-tal maskiner som museet haft dels utställda och dels magasinerade på olika håll, har under året många tillskott erhållits.

Av stort intresse är därvid de som skänkts av Almgrens Sidenväveri i Stockholm, en bandvävstol, en jacquardvävstol, en varpa, en kortslagningsmaskin, en press m. m.

Det är ett omfattande arbete att putsa och montera, särskilt de maskiner som länge varit magasinerade i oeldade utrymmen. Tre arbetare har erhållits genom Arbetsmarknadsstyrelsen, och Textilinstitutets personal har biträtt med sakkunskap.

Samtidigt har insamling och katalogisering av textilprover pågått. Under året har 4.562 nummer införts i föremålsdiariet. De flesta nyförvärven utgöres av textilier.

Sedan de utställda textilmaskinerna flyttats har en sal i Nymanska gården kunnat utnyttjas för tillfälliga utställningar.

Utställningsverksamheten har under året varit livlig.

Över årsskiftet t. o. m. 10/1 kvarstod Handarbetet och dess verktyg.

- 17/1-14/2 Borås i Posten i samarbete med Postmuseum.
- 21/2-14/3 Vårt dagliga bröd, då den murade ugnen i Fällhult kom till användning, där bakning och avsmakning av bröd ägde rum. Flera av stadens bagare ställde ett rikt sortiment av bröd till förfogande för demonstration och avsmakning.
- 21/3-18/4 Paraply och parasoll visades i samarbete med Paraply-Mårten, Malmö. Utställningen uppmärksammades av TV i Västkvarten.
- 21/4-16/5 Bildbroderier från Mesopotamien. Från Galleri Shirvan, Göteborg.
- 27/5-23/8 Från 1896 års varpa. AB Ludvig Svensson, Kinna.
- 29/8-19/9 Vikingar. Vandringsutställning från Uppsala arkeologiska institution.
- 20/9-3/10 En japanska, en engelska, en svenska. Tre unga textilkonstnärer visade sina arbeten.
- 26/9-17/10 Vårda kyrkan. Vandringsutställning från Jönköpings museum, som här kompletterades med egna och inlånade textilier.
- 15/10-30/11 Urval bland museets nyförvärv.
- 23/10-31/10 Folkdräkter, i samarbete med Hembygdsföreningen Westergyllen.
- 3/11-14/11 Älvsborgs läns landsting: Inköpt konst från senare år.
- 21/11-26/12 Kaffet ca 300 år i Sverige, med material från Nogi Grimborg, Gunnar Johansson, Svea Landén och ICA-bolaget.

Urval ur Gustaf Thulins bildsamling visades i början av året i Fristad, där ca 1.000 besökare noterades. Utställningen Vårt dagliga bröd har bearbetats för att bli vandringsutställning.

Besöksantalet uppgick 1971 till 28.753. Skolklassernas besök har varit ganska omfattande. Dessutom har en universitetskurs i folklivsforskning och flera studiecirkelgrupper gjort ett flertal besök,

varvid föreläsningar och visningar skett. I övrigt har besöken på kansliet för konsultationer och förfrågningar om gamla föremål, restaurering av gamla byggnader, möbler, jordfynd m. m. visat en påfallande ökning, liksom förfrågningarna per telefon.

Klockstapeln har fått stadigare underlag och översetts, och smärre reparationer har gjorts på kyrkan. En stor del av tegeltaket på Nymanska gården har omlagts, då här uppstått en läcka.

Den kyrkoinventering, som försöksvis påbörjades 1970, har fortsatt. Under 1971 har ett 20-tal kyrkor genomgått, och materialet har sedan bearbetats under vintern, och skall föreligga färdigt under första halvåret 1972. Inom den del av Sjuhäradsbygden som tillhör Skara stift återstår sedan ett 30-tal kyrkor.

Under sommaren påbörjades även en fotografering av textil- och konfektionsindustriens byggnader. Ca 500 bilder har tagits. Denna inventering kommer att fortsättas under 1972.

Konserveringsarbetet av framför allt trä-, järn- och läderföremål tillhörande museets samlingar fortsatte under förra halvåret. Senare har arbetet koncentrerats till textilmaskinerna. Under sommaren har de flesta av museets koptiska textilprover rengjorts och monterats. I samband med paraplyutställningen har även renovering och fotografering skett.

I samband med utställningen Vårda kyrkan trycktes den gamla Ornungadukens mönster upp på Textilinstitutet, och den har sedan sålts som souvenir.

Med tanke på Borås 350-årsjubileum har museet låtit trycka en ny upplaga av Nils Hufwedson Dals Boerosia. Boken utkom 1719 och skildrar stadens uppkomst och livet i de omgivande häraderna. Dessutom har ett alnmått framställts som souvenir. Alltifrån någon gång under 1600-talet visar Borås stads sigill en aln mellan ullsaxarna, och detta utseende behölls till fram på 1800-talet.

Bland årets nyförvärv märks ett flertal huvuddukar, täcken, draperier och ett par rölakanskuddar. Flera klänningar och hattar, solfjädrar och schalar och ett flertal spetsprover har tillförts dräktav-

delningen, liksom en japansk kimono och en vit skyddskåpa som bärs av kvinnorna i Anatolien. En bagardräkt utgör prov på arbetskläder. Ett pärlbroderat spjällband har testamenterats till museet av fru Thyra Skoglund.

Ovanligt många möbler har tillkommit under året. Två sängar och en byrå och spegel med bord har skänkts av fru Ella Bergengren. Ett 90-talsmöblemang, soffa, bord och fyra stolar, har tillhört Syster Ester Malmros, Solhem. Ett golvvur tillverkat i Vänersborg, två Amerikaklockor, en målad kista och en orgel kan också nämnas, liksom en gammal knektkista som ursprungligen kommit från Skattegården, Bredared. En utdragssäng och en handvävstol. Från Hultafors AB har prover på de många olika mått som tillverkats överlämnats som gåva. Samlingen av boråssilver har utökats med en supkopp av Kock och en av Lönnberg, samt en liten dosa av Samuel Lyberg. Ett förnämligt förvärv utgör en bägare tillverkad år 1731 av Johan Ekedahl, som arbetade i Borås 1729-34. Mycket få arbeten av honom är kända, på silverutställning fanns endast en oblatask och en bägare.

Genom bidrag från Borås Sparbank har en bildkarusell kunnat anskaffats, vilken använts vid flera utställningar.

Textilprover har lämnats av 13 företag, vilkas namn återfinnes i bifogad gåvoförteckning.

Landsantikvariearbetet har fortlöpt med en mångfald ärenden: planering på olika nivåer: fysisk riksplan, regionplan, blockplan och byggnadsplaner av olika omfattning kräver numera mycket arbete. Grustäkter berör i många fall fornminnen. Under året har ett flertal tomtavstyckningar, där fornminnen berörs, varit aktuella. I flera fall är det fritidshus, som uppförts på arrenderad mark.

Ärenden beträffande grustäkter innebär ofta att fornminnen undersökes och borttages. I några fall har det framkommit att fasta fornminnen förstörts sedan inventeringen gjordes. Det är ofta i samband med ägobyte, och det visar sig svårt att få reda på den som är ansvarig. Ofta söker exploitörer och markägare numera tidigt kontakt med landsantikvarien, då det gäller utnyttjande av marken på

olika sätt. Så sker även beträffande vägarbeten, kabelläggning, byggnadsplaner m. m.

Planläggning för beredskapsarbeten har under året skett. Först har lämpliga objekt utvalts, och besiktningar har gjort tillsammans med Raås tjänstemän. Detta har gällt såväl byggnader som fornminnen. Under 1971 har Brunns kyrkoruin restaurerats, och arbeten på Sundholmens slottsruin har pågått. Det största arbetet är Torpa stenhus' iståndsättande, som också påbörjats under året. Markvårdsarbeten i samband med fornminnen har även förberetts, och påbörjades vid årets slut.

Kyrkorestaureringar har pågått på flera håll, en omfattande ombyggnad göres i Svenljunga. Även i Ambjörnarp, Ljungsarp, Surteby, Solberga och Dalum har arbeten genomförts eller förberetts. Frågor om målning, klockstapel, iordningställande av en f. d. komministergård, röjning kring Svenasjö kyrkplats är exempel på ärenden rörande kyrkor och församlingar.

Hembygdsföreningarnas verksamhet är mångsidig och på sina håll livlig. Rådgivning har skett i flera fall, besök har skett på anmodan, och konservatorn har biträtt några av föreningarna.

Personal: Utöver landsantikvariern har Åsa Nordlund varit anställd som amanuens; Thorsten Andersson sköter kansliet. Fru Maja-Stina Berg och disponent O. Åring har arbetat hela året med katalogisering och insamlingsarbete. Christian Aarsrud har utfört inventeringsarbete. Under sommaren tjänstgjorde Thomas Göransson 7 veckor huvudsakligen med industrifotografering. Jan Granberg arbetade under en månad med utställningsarbete m. m. Vaktmästare Granberg har varit sjuk en stor del av året, en extra ersättare var anställd 6 veckor, och under sommaren skötte studerande Jens Karlsson och Thomas Engel biträdande vakthållning m. m. Arkivarbetarna har varit mellan 7 och 12. Flera har deltidstjänst. Två pryoelever har arbetat på museet.

Borås den 4 maj 1972

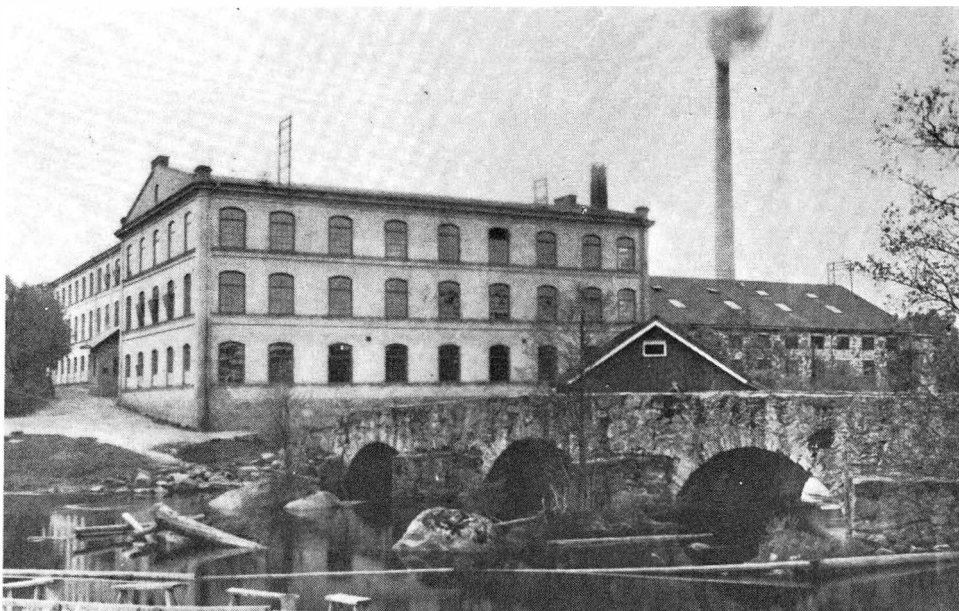
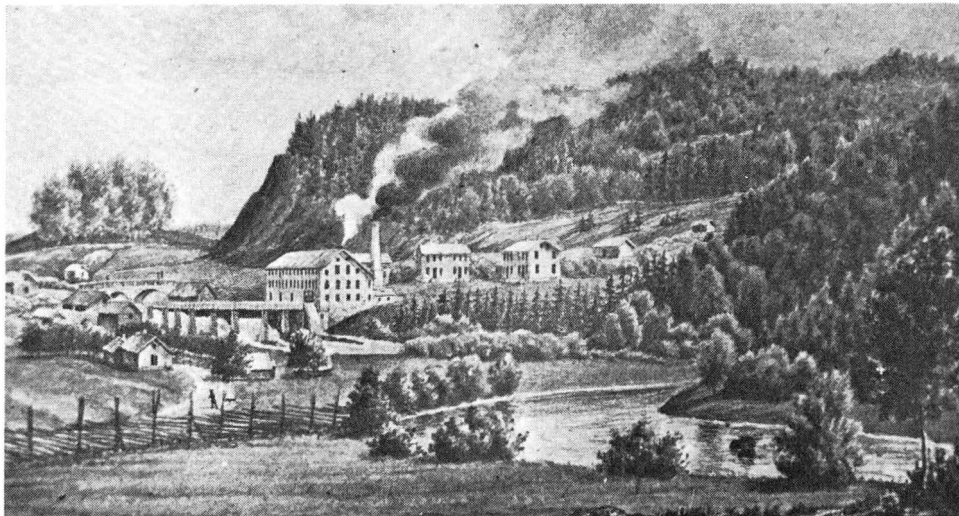
A. U. Nylander / Ingegärd Vallin

GÄVOR HAR SEDAN ÅRSMÖTET 1972 ÖVERLÄMNATS AV:

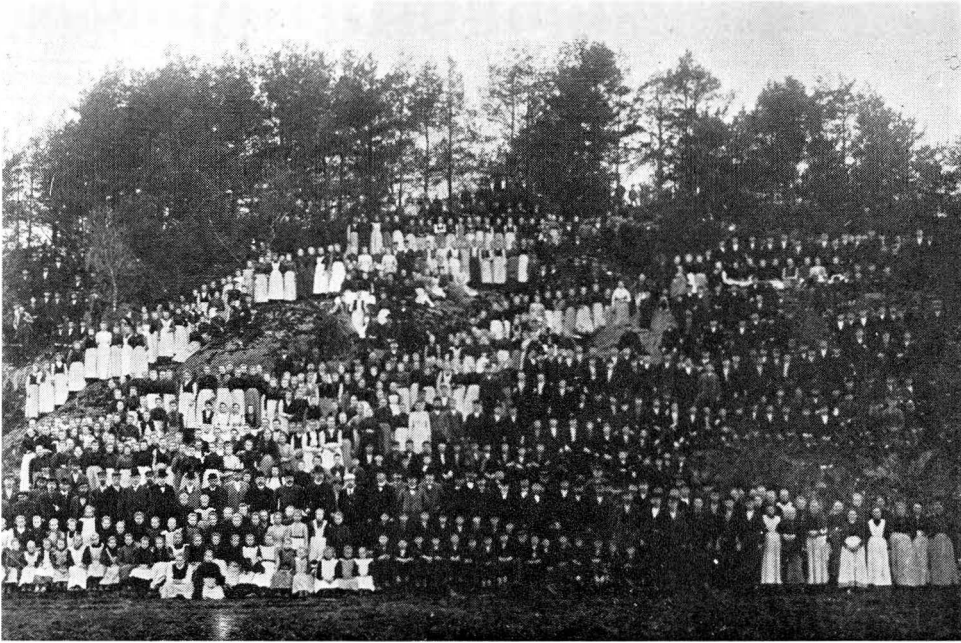
Almedahls AB
Fröken Inger Almgren
Fru Märta Almgren, Täby
Fröken Kerstin Almqvist
Fru Solveig Andén, Fritsla
Fröken Helga Andersson
Fröken Lisbeth Andersson, Sjömarken
Fru Maja-Stina Berg
Överläkare Anna-Lena Bergström
Herr K-G Billig, Fristad
Borås Fastighetskontor
Borås Jacquardväfveri AB
Borås Wäfveri AB
Dir. John A:son Byttner, Göteborg
Fru Gunborg Carlsson
Caroliskolan
Ing. Hugo Davidsson, Viskaberg
AB Eiser
Fröken Sally Ericson
Fru Ragnhild Fagerlind
Farma Textiltryck AB, Kinna
Framnäs Väveri AB, Kinna
Fru Judit Friberg, Mariestad
Disp. Carl A Grenås
Fru Elsa Gullberg
Fru Lilly Gustafsson, Fritsla
Disp. Lennart Halden, Fritsla
Fröken Sigrid Halldén
Jägmästare Hansson, Överlida
Fru Mimmi Hedlund
Hultafors AB, Hultafors
Fru Sara Häggström, Fristad
Fröken Harumi Isobe, Japan
Bleckslagare Anders Johansson, Blidsberg
Fröken Edith Johansson, Holsljunga
Köpman Gunnar Johansson
Bleckslagare Albert Josefsson, Blidsberg
Dir. Sten Josefsson, Ulricehamn
Fröken Svea Järnblad
AB K W Karlsson, Gällstad
Fru Karin Laurell-Fredriksson
Fröken Maisa Leo
Fru Märta Lilja, Stockholm
Direktris Märta Linde
Lundins Vävsckedsfabrik, Gånghester
AB Marks Jacquardväveri, Björketorp
AB Marks Textilfabrik, Kinna
Fröken Anna-Lisa Nilsson
Fröken Inez Nilsson
Fru Karin Nilsson
Civiling. Axel-Uno Nylander
Fru Kerstin Nylander
Socialinsp. Gulli Olsson
Oscarsson & Co Konfektions AB
Fru Evy Paulsson, Håcksvik
Fru Elvy Peterson, USA
Fru Gun Reiter
Fröken Gerda Rodling, Fritsla
Fröken Berta Roman, V. Ämtervik
Rosendahls Konfektions AB, Limmared
Fru Britta Rowell
Rudholms Konfektionsfabrik AB
Rydboholms AB, Viskafors
Fru Märta Rylander
Fru Astrid Sampe
Fröken Elsa Samuelsson, Bredared
Fru Pauline Sterner, Angered
Svebe Konfektions AB
Fröken Martina Svensson
Fru Thea Tanner
TEKO-Center
Textilinstitutet
Fröken Welly Thomaeus, Gällstad
Fru Jiji Torsvik
Carl Wilhelm o. Catharina Tyrén
Fru Marita Wadensjö, Uppsala
Landsantikvarie Ingegärd Vallin
Civilekonom Tyra Vallin, Billdal
Firma L J Wingqvist, Fritsla
Kamrer Erik Zachrisson
Dir. Oscar Åring

DOKUMENTATION

FIRMA L. J. WINGQVIST, FRITSLA

Fritsla Bomullsväveri efter oljemålning 1874 av C. A. Leverin och senare fotografi.

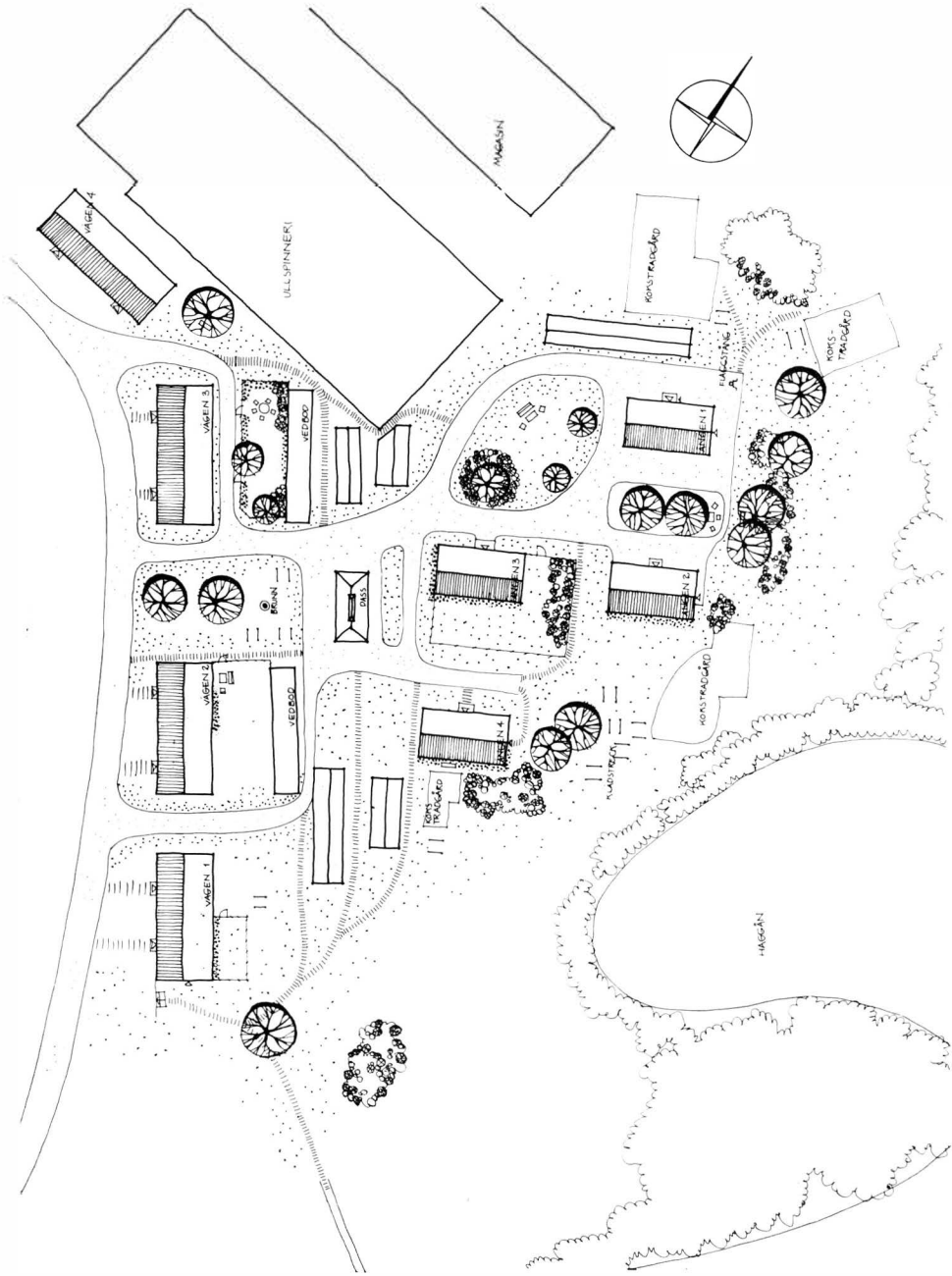
L. J. Wingqvist, Fritsla mek. väveri med chef, kontors- och arbetspersonal.

Stommens gård, Fritsla.

Plan. Juli 1972.

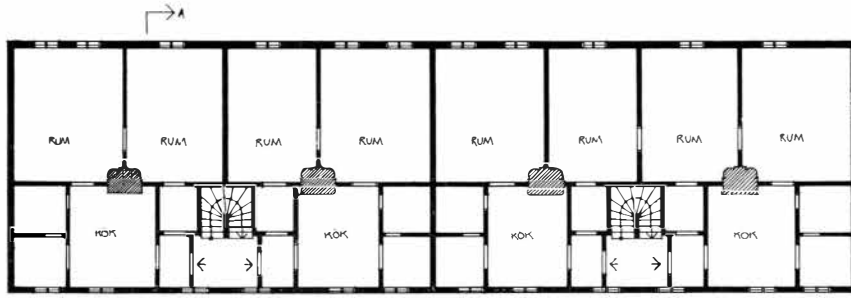
Situationsplan. Juli 1972.

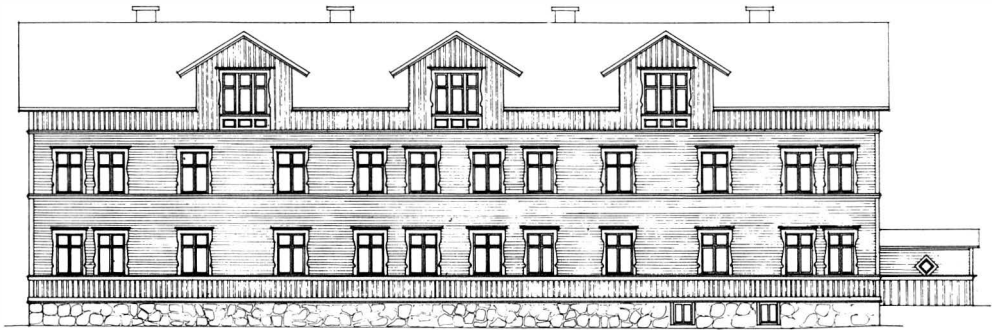
Arbetsbostäder.

Skyttegården 6.

PLAN VÄNING 1 TR

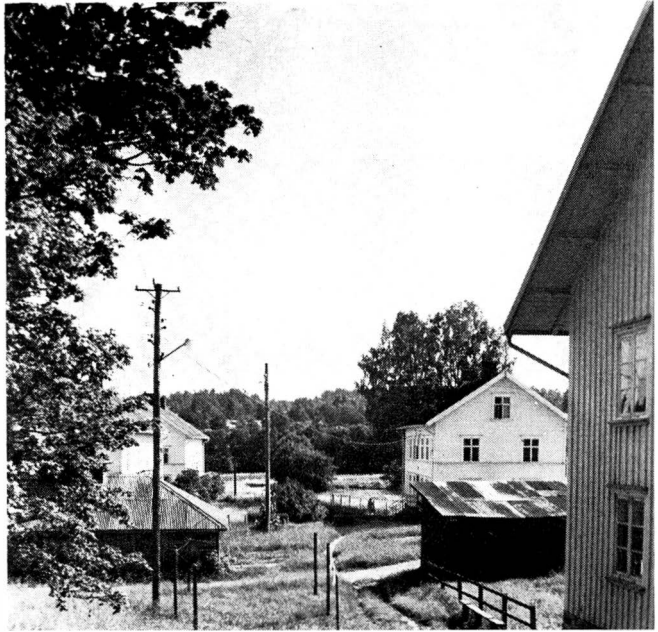

FASAD MOT ÖSTER

FASAD MOT VÄSTER

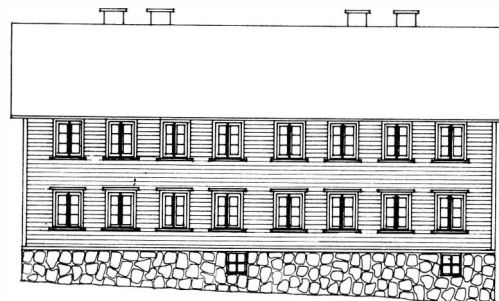
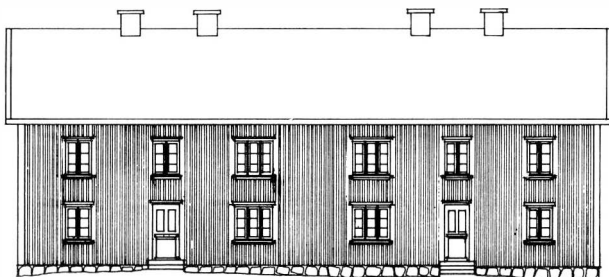
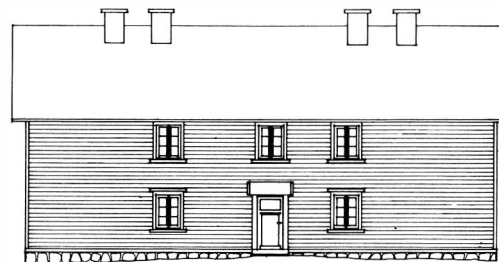
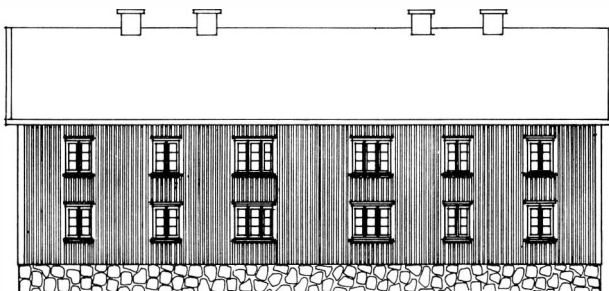
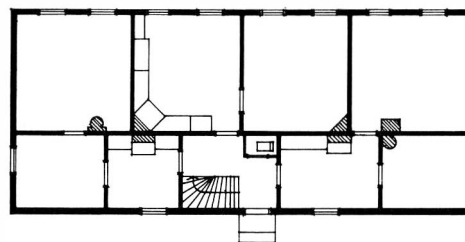
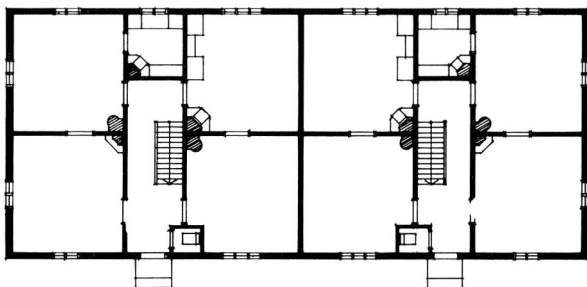
Fasader. Uppmätning juli 1972.

Arbetarbostäder.
Ner mot Ängen 4.

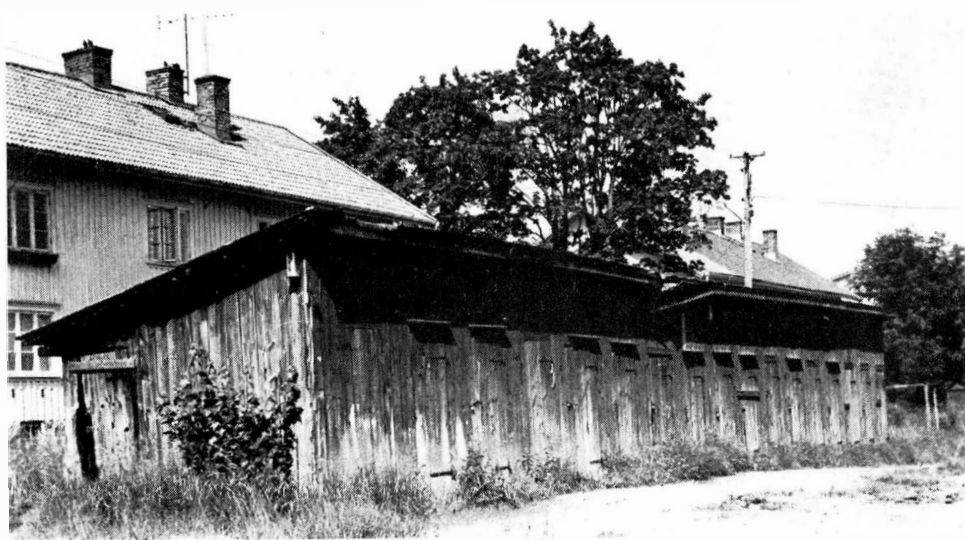

Arbetarbostäder, Backen 2.

Plan, fasader. Uppmätning juli 1972.

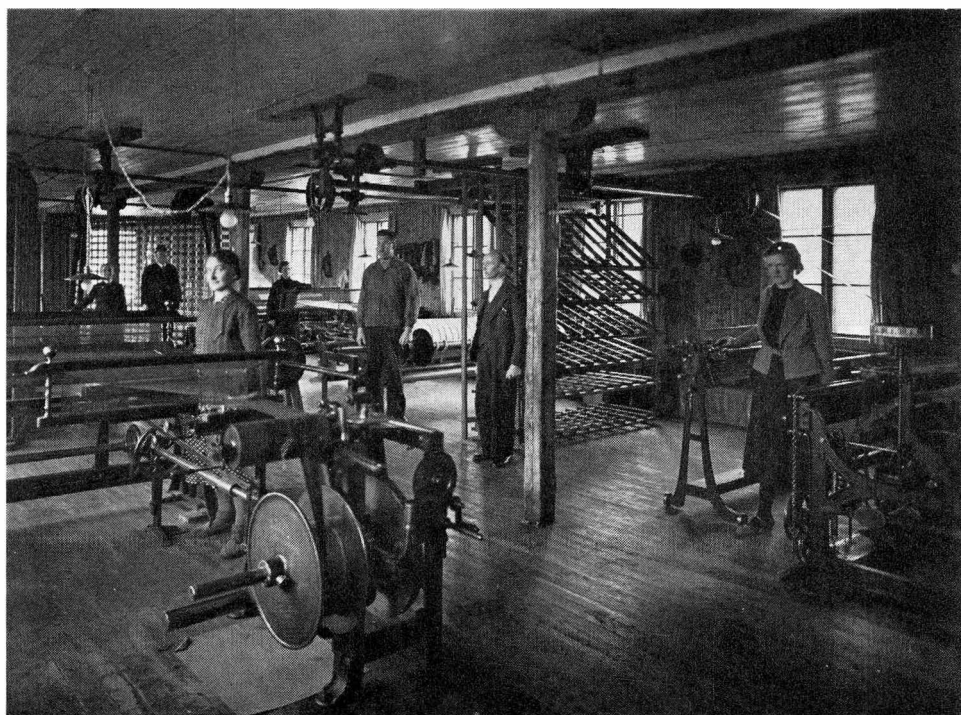
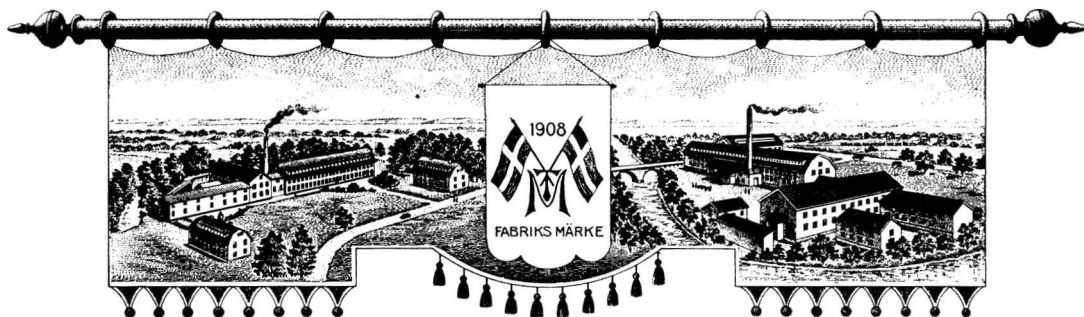
Trappuppgång,
Vägen 3.

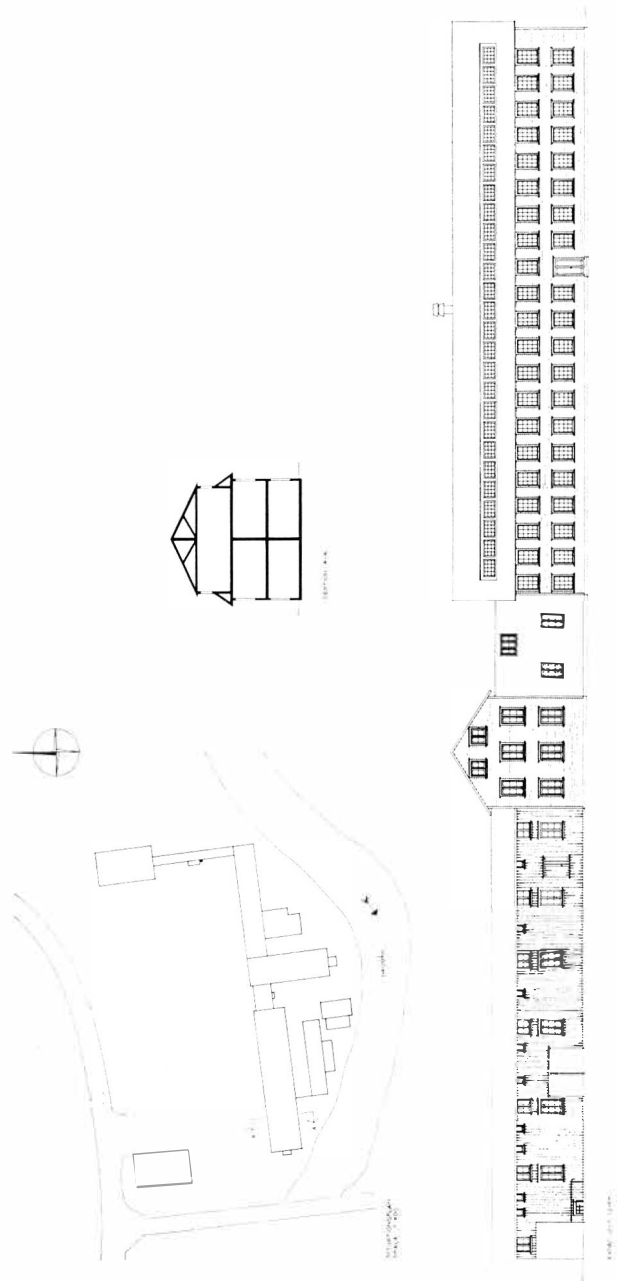
Uthus vid Vägen 2.

AB MARKS TEXTILFABRIK, KINNAHULT, KINNA

Fabriken förstörd genom brand hösten 1972.

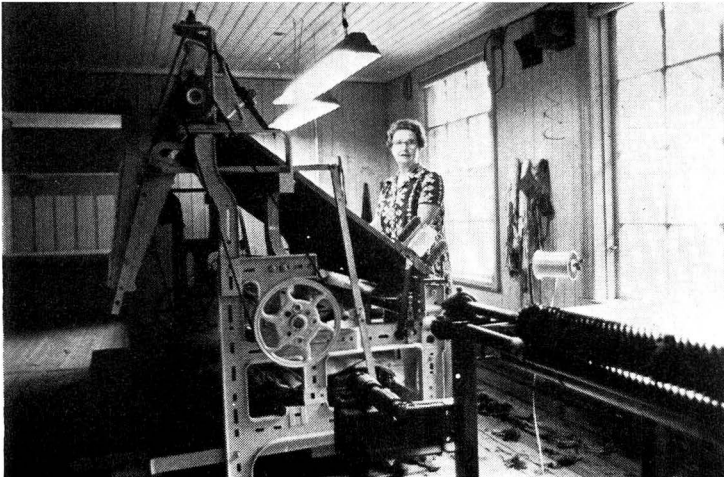
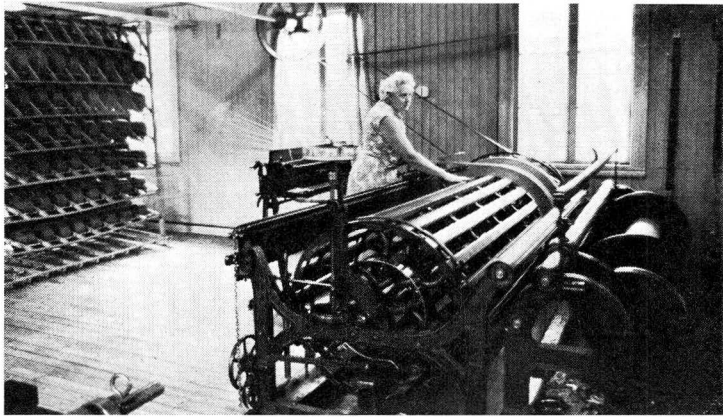
Interiör från fabriken vid 1900-talets början.

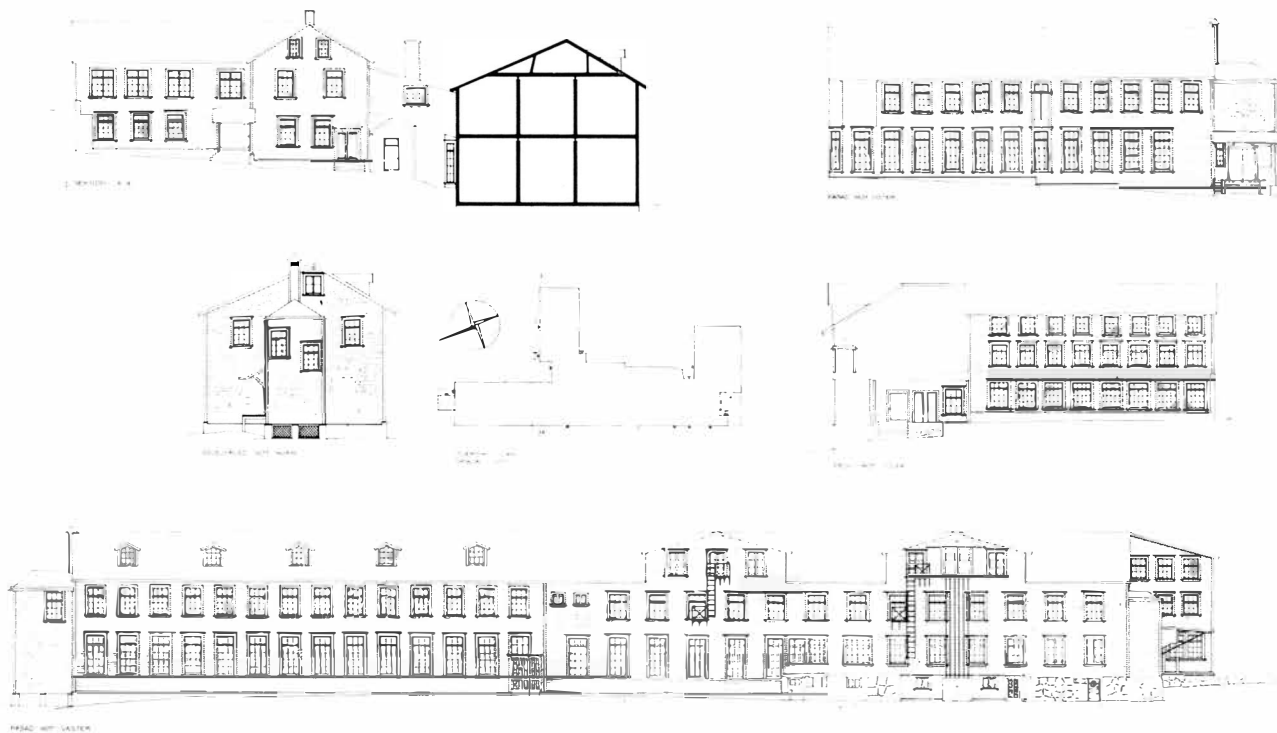
AB Marks Textilfabrik. Fasad, sektion. Uppmätning juli 1972.

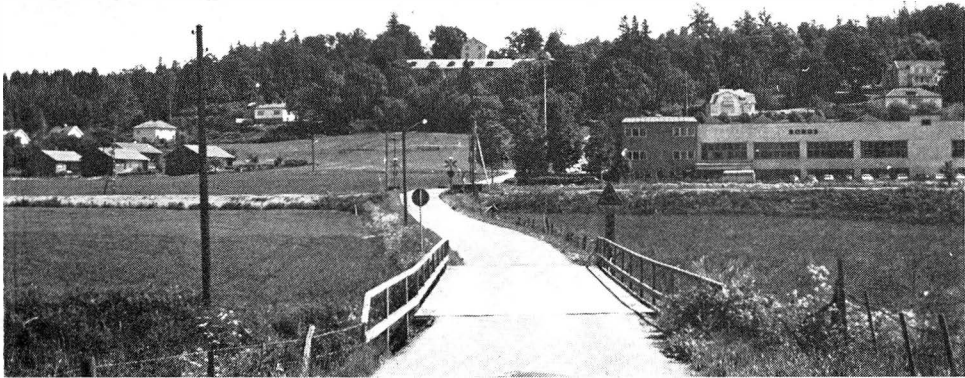
Interiörer från
AB Marks
Textilfabrik,
Kinna.

A. J. BORGS VÄVERI AB

A. J. BORGS VÄVERI AB, gamla fabriken, Harpebo. Fasader, sektion.
Uppmätning juni 1972.

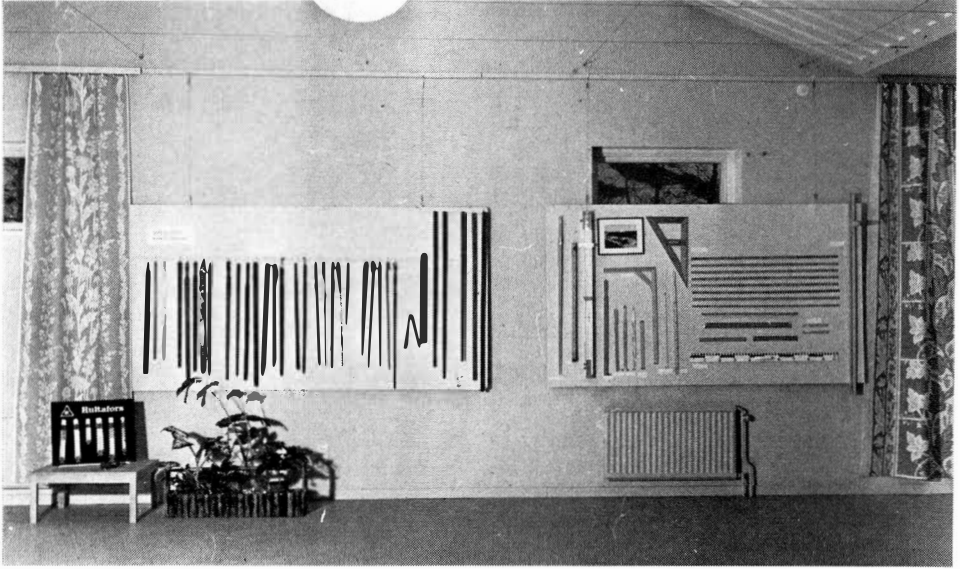

Gamla fabriken på sluttningen, nya till höger.

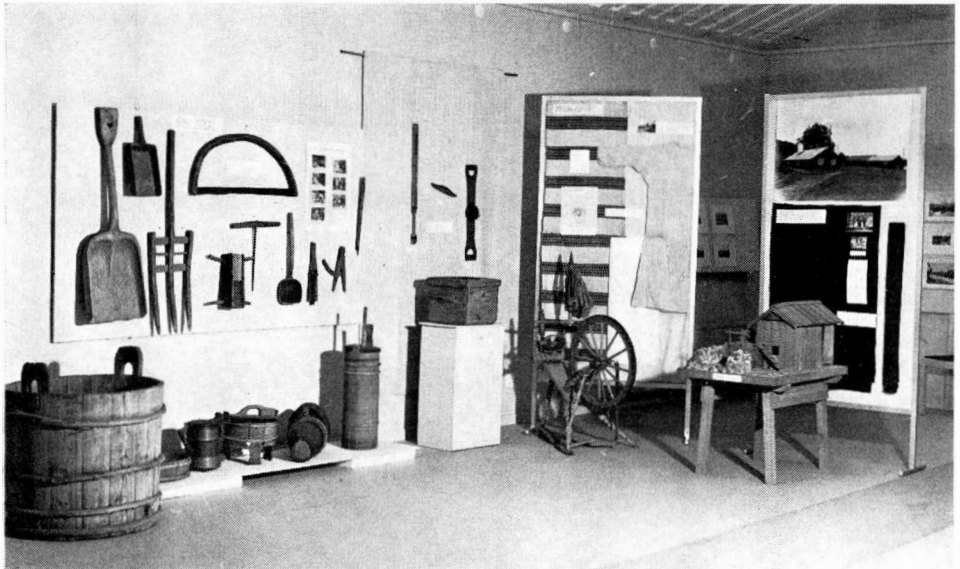

Del av fasaden till gamla fabriken.

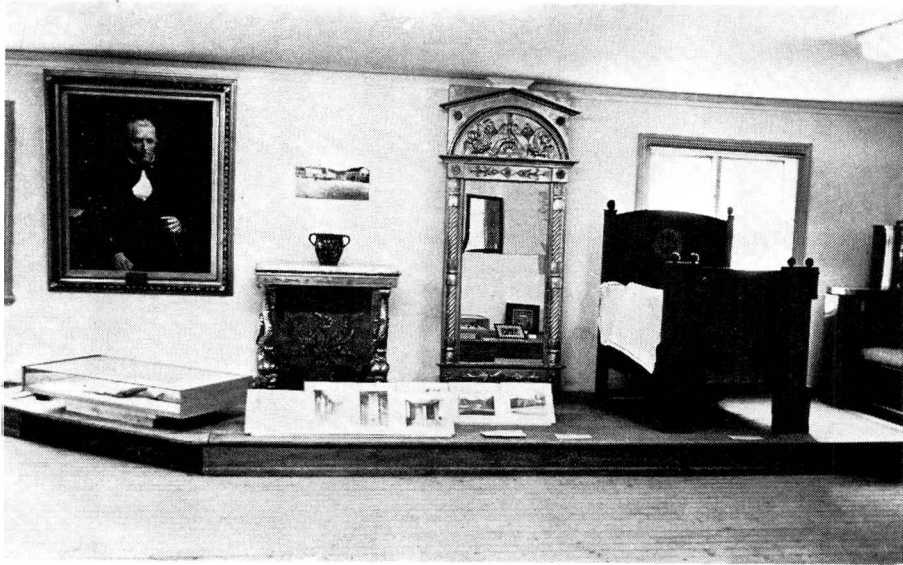
UTSTÄLLNINGAR 1972

Boråsälven och andra längdmått, i samarbete med Hultafors AB. 2.1—24.1.

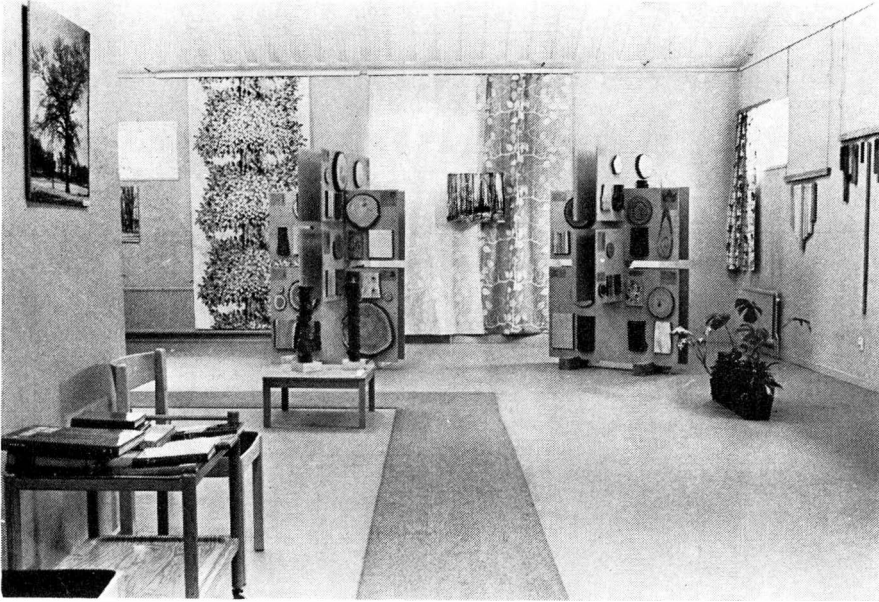
Kring BOEROSIA, stadens äldsta historia.

Gamla ting berättar om Borås. Jan.—dec.

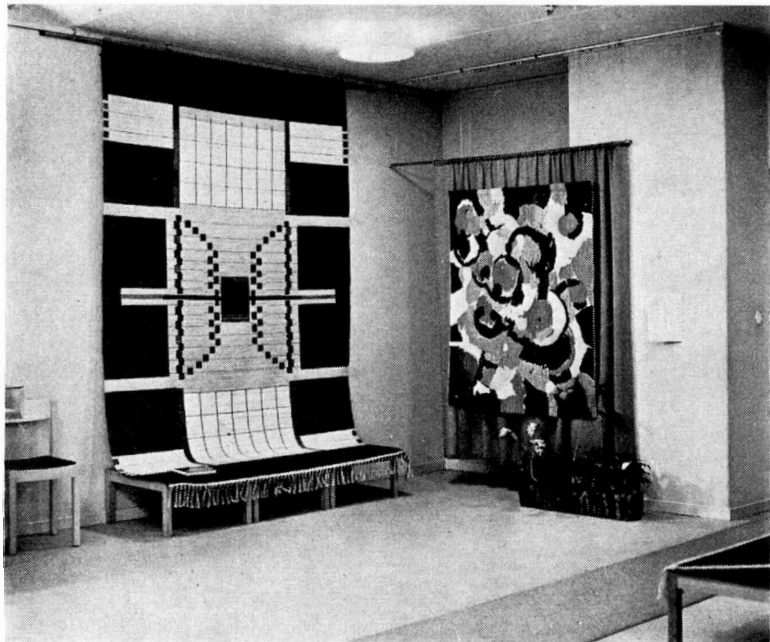
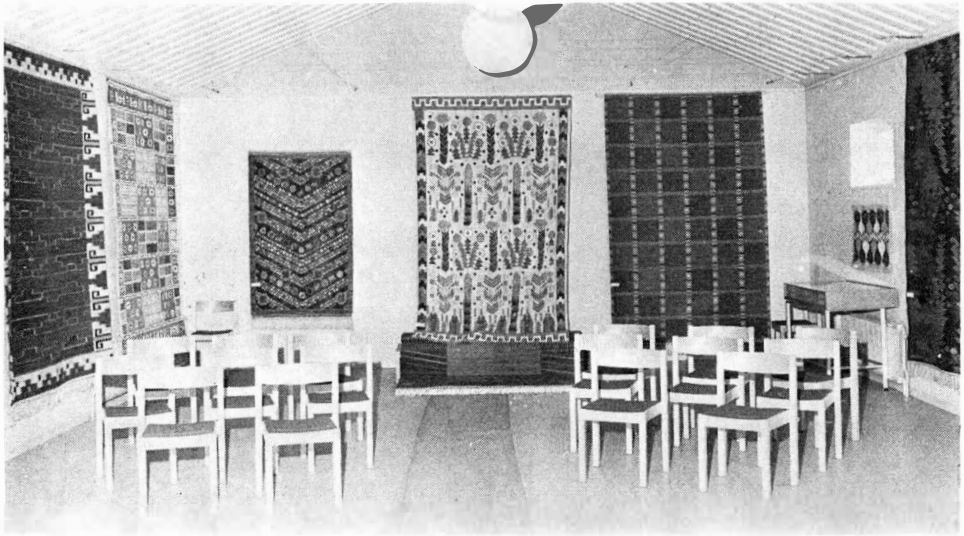
Boråsbor i bild.
Stadens foto-
grafer visar.
30.1—22.2.

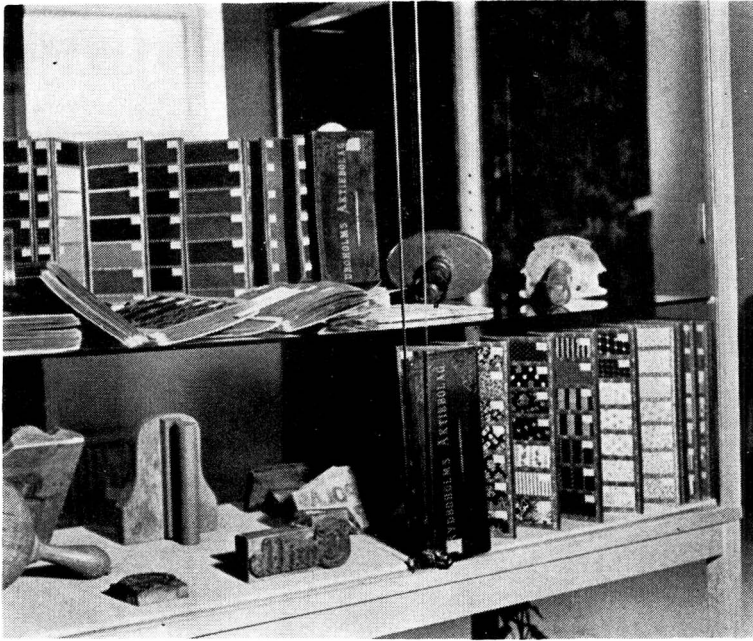
Träd in. AB Söwe-Konst. 27.2—26.3.

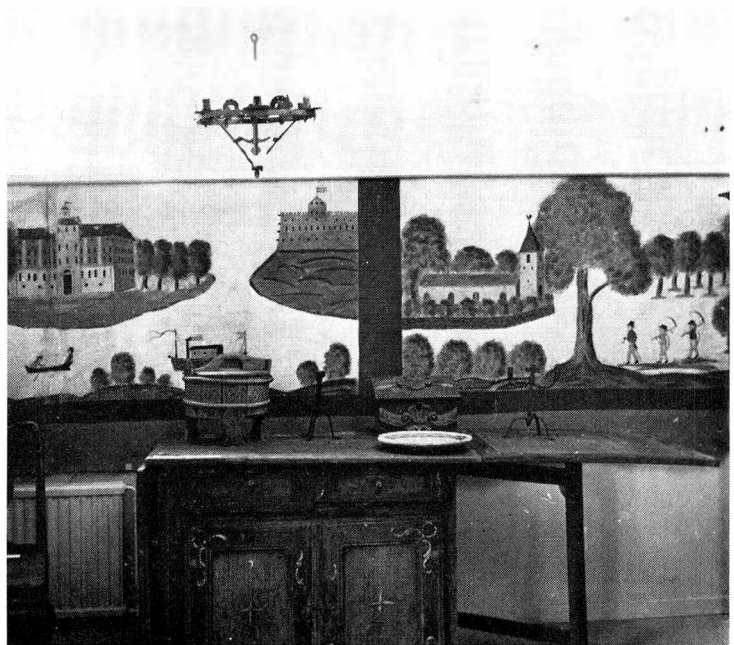
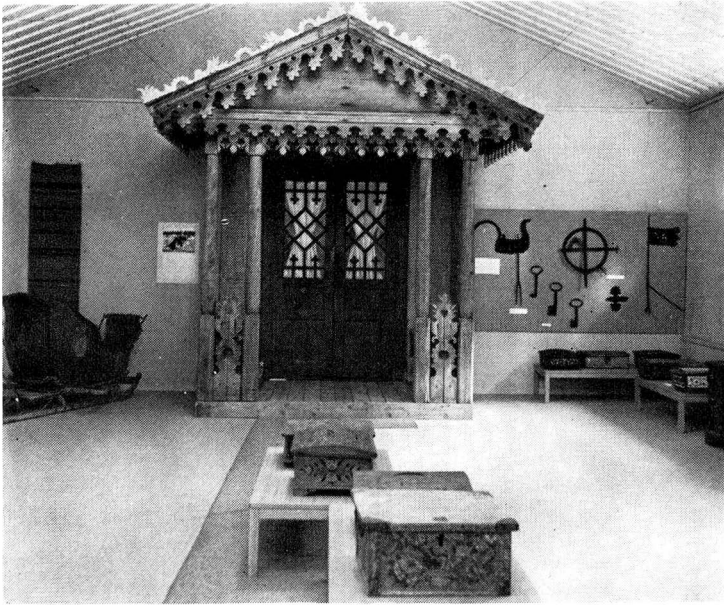
Telegrafstationen i Borås 1908. En sv it gamla bilder. Sörners arkiv. 27.2—26.3.

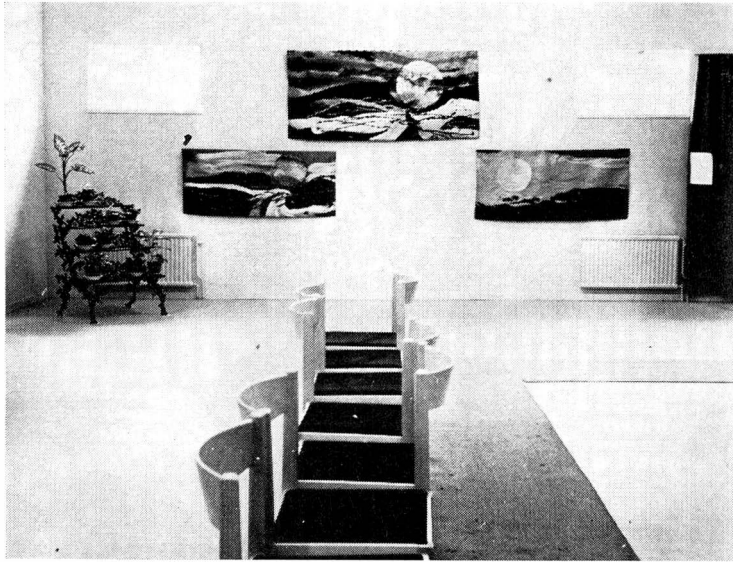
Mattor och vävnader. Märta Måås-Fjetterström AB. 9.4—15.4.

Rydholm för och nu. 22.5—20.8.

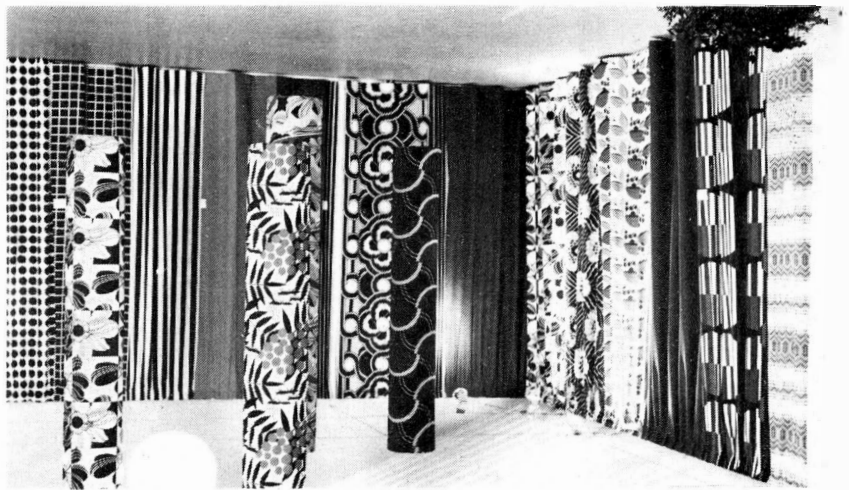
Folkkonst.
Ur egna samlingar.
27.8—24.9.

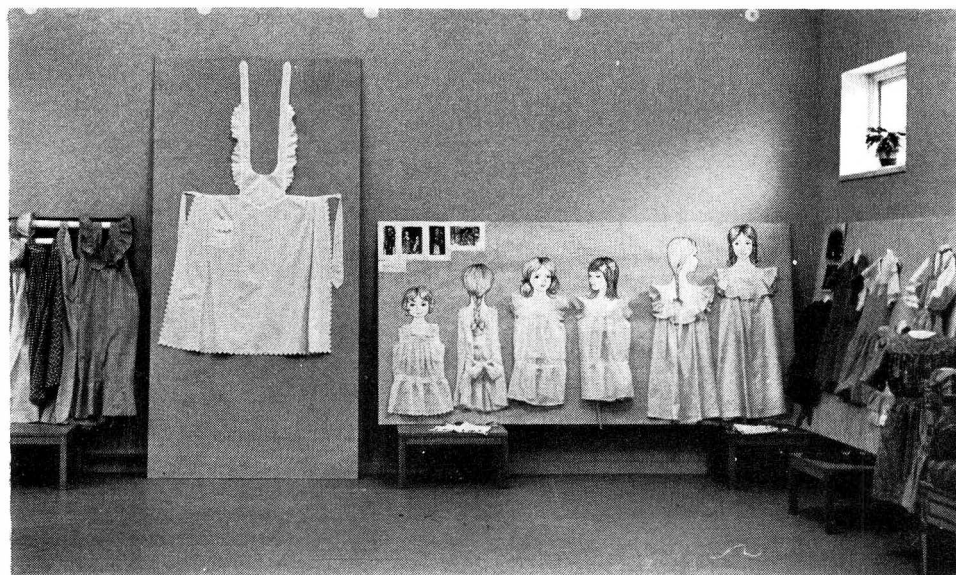
Zoia Kasprikova. Bildvävnader. 1.10—22.10.

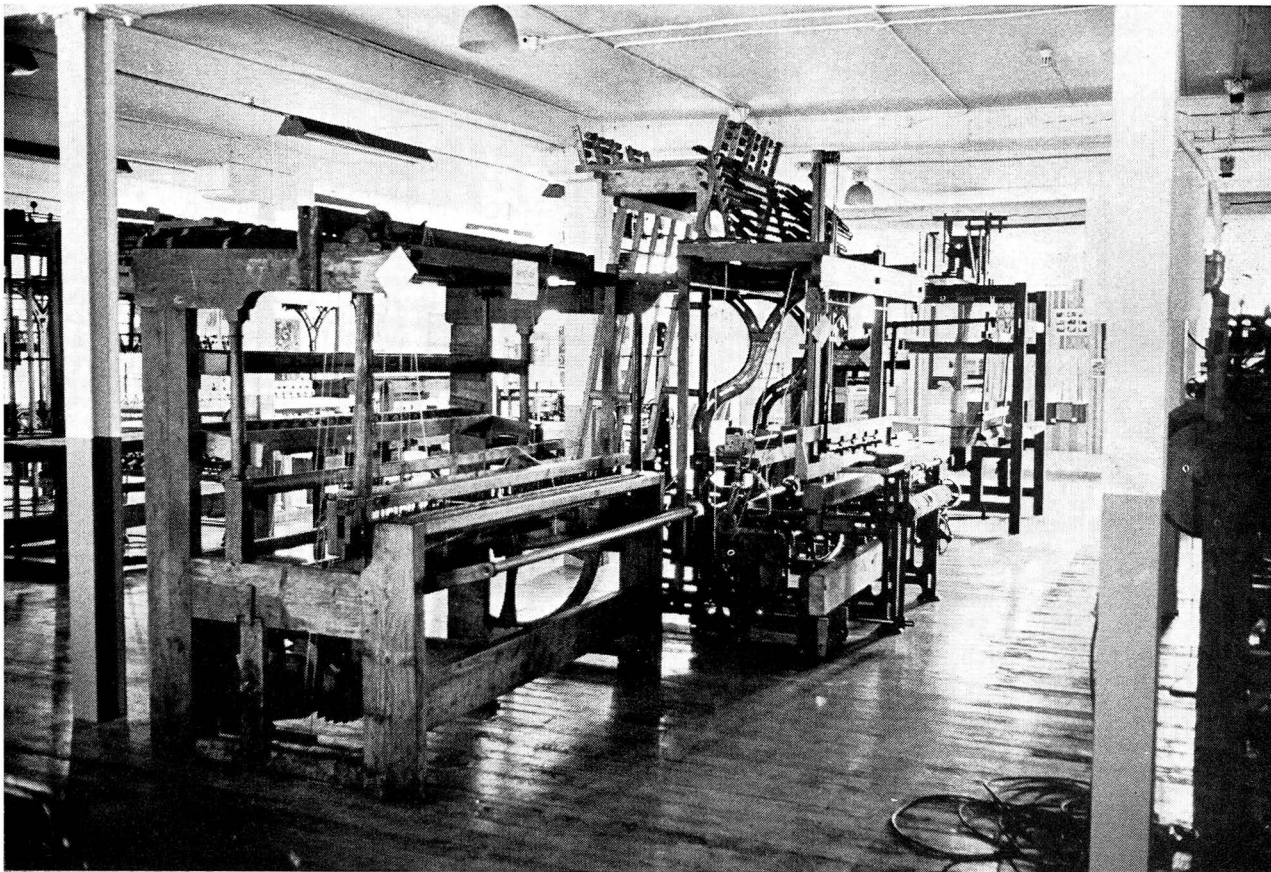
Japanska tygprover. 19.11—31.12.

Almedahls visar gammalt och nytt i hemtextilier under 125 år. 29.10—19.11.

Förkläden till vardag och fest. 26.11—31.12.

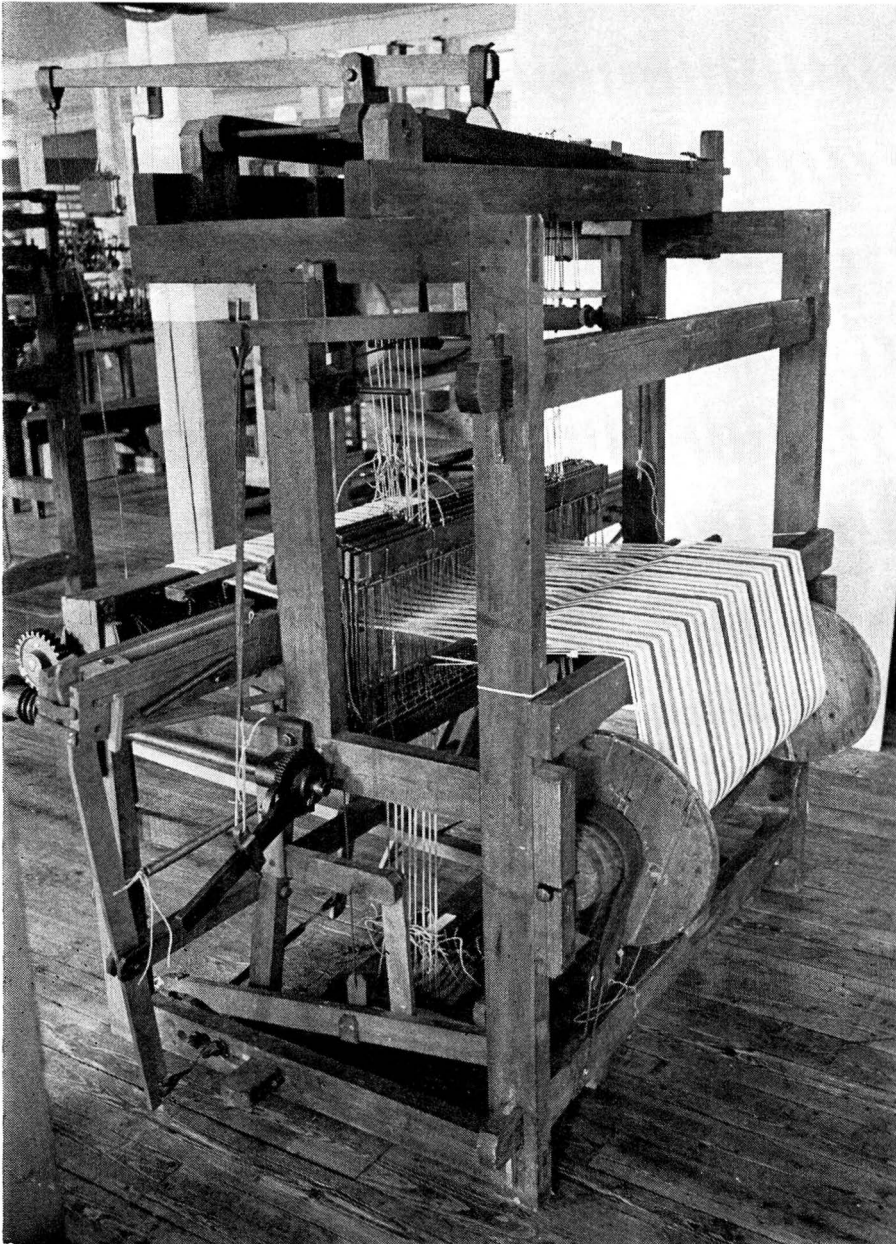
Textilindustrimuseet öppnat 21 maj 1972. Några av vävstolarna.

Textilindustrimuseet. Runt salen utställning av fabriksprover.

Textilindustrimuseet. Symaskiner för hemsömnad och konfektionsindustri.

Textilindustrimuseet. Enkel jacquardväv för hemvävnad.
Konstruerad av Fritz Sterner, Överlida.

FRÅN HEMBYGDSFÖRENINGARNA

BOLLEBYGDS HÄRAD

Björketorps hembygdsförening: Ordf. Arvid Åblad, v.ordf. Ivar Andersson, sekr. Carl Engström, kassör Anna-Greta Johansson. Många intressanta bidrag till samlingarna har erhållits, t. ex. vargnät, hundhalsband för vargjakt, ärjekrok av trä, hövåg med skala för lispund på ena sidan och kg på den andra. Textilutställning har ordnats med visning av tillvägagångssättet: kardning, spinning och vävning. Sällskapsresa med 40 deltagare till Falköping, Åsle Tå, Karleby och Varnhem. Vid årsmötet avtackades intendent Malte Eurenus, som varit medlem i styrelsen ända sedan föreningen bildades. Familjefest vid gammelgården midsommarafton. Julfest med över 100 deltagare. Medlemsantal ca 200.

Bollebygds hembygds- och fornminnesförening: Ordf. Holmer Alfredsson, v.ordf. Gösta Johansson, sekr. Astrid Svensson. Den 26 aug. hölls hemslöjdsdag i hembygdsgården, då järnsmide, träslöjd, spinning och vävning demonstrerades. Även slagtröskning och brödbak visades.

Töllsjö hembygdsförening: Ordf. John Andersson, kassör Erik Karlsson.

GÄSENE HÄRAD

Gäsene hembygds- och fornminnesförening: Ordf. Artur Florén, v.ordf. Allan Skoog, sekr. Bertil Björkenor, kassör Gösta Kyrkander.

Stiftelsen Gäsene Tingshus: Ordf. Ture Åberg, v.ordf. I Vallin, sekr. Helmer Ljungkvist, kassör Allan Skoog. Verksamheten har i huvudsak bestått i uthyrning av lokaler i Tingshuset med gott ekonomiskt resultat.

Hudene hembygdsförening, Fåglavik: Ordf. Sigvard Sunnergren, v.ordf. och sekr. Göte Hallberg, kassör Artur Carlsson.

Hudene hembygds- och fornminnesförening: Ordf. Helmer Ljungkvist, v.ordf. Filip Gustavsson, sekr. Kjell Lundblad, kassör Bertil Johansson, ledamot Gunborg Carlsson. I föreningens samlingar ingår en backstuga från början av 1800-talet, en 200 år gammal ladugård och en smedja. En landsvägsbro från 1826 har reparerats, och ortens gamla kyrkogård har upprustats. Midsommaren firades med en fest i Hembygdsparken, ca 150 deltagare. Föreningen har fått mottaga en del äldre föremål. Medlemmar 150.

Jällby hembygds- och fornminnesförening: Ordf. Herbert Carlsson, v.ordf. Rune Nordner, sekr. Algot Andersson.

Källunga hembygdsförening: Ordf. Bertil Oscarsson, sekr. Algot Andersson, kassör Karl Andersson.

Närunga missionshistoriska museum: Ordf. Åke Persson, v. ordf. Josef Oscarsson, sekr. Kjell Sandblom, kassör Ernst Lidesten, museets kassör Karl-Erik Andersson. Anslag från Vårgårda kommun 200 kr. Antal besökare ca 250. Ett flertal föremål har varit utlånade till Göteborgs Historiska Museum. Medlemmar (Ljurrhalla församlingsskrets) 329 st.

Odqvistska släktmuseet, Od: Släktföreningens ordf. Folke K. G. Odvist, v.ordf. Gösta Odqvist, sekr. Kerstin Björkman, kassör Rune Salemyr. Fastigheten Upptorp 2^s med inventarier av i huvudsak släkthistoriskt intresse. Släktmöte vart 5:e år från 1920, senaste mötet i Od i maj 1970.

Skölvne hembygdsförening: Ordf. och sekr. kyrkoherde Göran Lewin, v.ordf. Erik Svensson, kassör Helge Rickardsson.

Svältornas hembygdsförening: Ordf. Simon Johansson, v.ordf. David Andersson, sekr. Evert Lindgren, kassör Sten Svensson. Besöksantal omkring 600, förutom skolklasser. Utflykter har företagits till historiska och minnesrika platser i Södra Härene. Två studiecirkel har varit i verksamhet kring "Byakistan" och "Torpinventeringen". Vid föreningens årsmöte spelades allmogemusik. En tipspromenad lockade 300 deltagare. Medlemmar 90.

KINDS HÄRAD

Ambjörnarps hembygdsförening: Ordf. Allan Persson, v.ordf. Erland Karlsson, sekr. Elvira Hansson, kassör Daniel Nilsson.

Dalstorp-Nittorps hembygdsförening: Ordf. Karl Andersson, v.ordf. Arvid Thun, kassör Egon Pettersson, sekr. Mats Josefsson, ledamöter Harald Larsson och Mats-Erik Carlsson. Vid årsmötet avtackades stugvärdinnorna Axie Johanson, Valborg Johanson och Hildur Karlsson, som varit verksamma i hembygdsföreningen i 10 år. Komminister Holger Andersson, Ölsremma, höll ett intressant föredrag betitlat "Fäders kyrka, några bilder".

Grönabhögs hembygdsförening: Ordf. Elof Törnqvist, v.ordf. Gustaf Kjellén, sekr. Dagny Gotting, kassör Gunnar Sköld. Anslag från Ulricehamns Sparbank 400 kr. Ca 600 föremål, därav 350 katalogiserade. Antal besökare ca 400. Bland aktiviteterna märks eftermiddagskonsert av Ulricehamns blåsorkester, traditionsenligt midsommarfirande och servering av kaffe och våfflor. Medlemmar 60.

Gällstads pastorat: Ryggåsstugan på Höga med tillhörande samlingar.

Hillareds hembygdsförening: Ordf. Sture Svensson, v.ordf. Bertil Karlsson, kassör Sture Franzén.

Håcksviks hembygdsförening: Ordf. och kassör Janne Johansson, v.ordf. Erik Larsson, sekr. Ruth Hansson. Anslag från Svenljunga kommun 500 kr. Under året har uppförts en 130 m lång gårdsgård mot Bollebygds- och Torpstugetomten. En studiecirkel i hembygdsforskning har arbetat och en resa har företagits till Eskås gamla by, Tjolöholms slott, Leksandsgården på Onsala, Seatons kulle och Torestorp. Medlemmar 30 st.

Kalvs hembygdsförening: Ordf. Tage Bengtsson, sekr. Edvin Strand, kassör Viktor Johansson.

Limmareds hembygds- och fornminnesförening: Ordf. Arvid Svensson, v.ordf. Bror Larsson, sekr. Gunnar Jönsson, kassör Åke Haglund. Bidrag från Tranemo kultur-nämnd samt från företagare och andra i Limmared 8.413 kr. Samlingarna omfattar ca 1.000 föremål, bland nyförvärven finns en del äldre glas av Limmaredstillverkning. Hembygdsstugan Fornåsen har fått en tillbyggnad för förvaring av vagnar och redskap m. m. Tillsammans med PLM-klubben har man arrangerat en fotoutställning, vilken besöktes av 800 personer. Besökare i övrigt 200. Medlemmar 161.

Ljungsarps hembygdsförening: Ordf. David Nilsson, v.ordf. Martin Junkell, sekr. Oscar Högberg, kassör Åke Johansson.

Långhems hembygdsförening: Ordf. Karl-Erik Enoksson, v.ordf. Mats Westberg, sekr. o. kassör Carl Holmberg. Anslag från Tranemo kommun 500 kr. Samlingarna omfattar 214 förtecknade föremål. Stugan har målats utvändigt, och invändig målning bättrats. Medlemsantal 24.

Marbäck, Bäckagården, Björkmanska släktföreningen: Ordf. överstelöjtnant Ulf Björkman.

Månstads hembygdsförening: Ordf. Sture Larsson, sekr. Evert Larsson, kassör Gösta Larsson, ledamöter Ragnar Gripenstam, Gunnar Bengtsson, Bengt Claesson, Seth Petersson och Karl Vassen. Vid årsmötet beslöts om inköp av JUF:s bygdegård. Torpinventeringen har slutförts.

Mårdaklevs Naturskyddsförening, hembygdssektionen: Ordf. Harald Alenäs, v.ordf. Aina Nilsson, sekr. Nils Persson, kassör Sven Alkvist. Bidrag från kommunen 500 kr, från Gunnarps sparbank 14.100 kr. Insamling av gamla fotografier har under året resulterat i 200 st. Stor reparation av hembygdsgården pågår. Rövning av naturskyddsområde i Klevaberget påbörjas i vår, arbetet bekostas av AMS-medel. Inom området finns fornminnen, skansar från kriget med Danmark 1560. Antal besökare 800. Hembygdifesten vid midsommar lockade 600—700 besökare.

Sexdrega hembygdsförening: Ordf. Stig Engström, v.ordf. Karl Johansson, sekr. Gunnar Larsson, kassör Dagmar Hansson. Kommunalt anslag 500 kr. Samlingarna består av 600—700 katalogiserade föremål. Torparladugården har omtäckts med hyvlad spån. Vidare har den traditionella hembygdifesten anordnats vid midsommar med gästspel av Göteborgs parkteater. Publiken uppgick till ca 600 personer. Hembygdsgården har varit öppen för allmänheten varje sön- och helgdag från mitten av maj till mitten av september. Antal besökare ca 900. Medlemmar 116.

Sjötofta hembygdsförening: Ordf. Ernst Andersson, sekr. Lars Gunnar Odéen, kassör David Johansson.

Svenljunga hembygdsförening: Ordf. Ingemar Jansson, v.ordf. Richard Nyman, sekr. Birgit Axelsson, kassör Gösta Andersson, materialförvaltare Walla Bowald. Anslag från kommunen 500 kr. Gnipebostugan har besökts av drygt 900 personer, däribland en grupp finska gäster från vänorten Orripää. Midsommarfest har anordnats, samt under året 5 tipspromenader, som samlat 825 deltagare. Medlemsantal 308. Samlingarna omfattar 280 nummer.

Tranemo hembygdsförening: Ordf. Carl-Erik Löfquist, v.ordf. Sven-Olof Nordin, sekr. Arvid Johansson, kassör Hans Alfredsson. Årsmöte i hembygdsparken den 26 maj.

Tvärreds hembygdsförening: Ordf. Arvid Larsson, v.ordf. Bertil Gardell, sekr. John Svensson, kassör Alf Johansson. Genom donation har samlingarna av jordbruks- och hushållsredskap ökats. Storbak och slättergille anordnades i juli med 60 deltagare. Även tipspromenader har arrangerats. Landskapsrövning har utförts i betydande omfattning. Antal besökare i hembygdstugorna ca 2.000. Medlemmar 205.

Vegby hembygdsförening: Ordf. Gösta Neuman, sekr. Gunnar Magnusson, kassör Märta Palm. Anslag från kommunen 725 kr, från Ulricehamns sparbank 400 kr. Hembygdstugan, som flyttats från Bossgården i Säm, står nu färdig och invigdes i slutet av året. Föreningen har 133 medlemmar.

Ölsremma hembygdsförening: Ordf. Hjalmar Hulander, v.ordf. Oscar Gabrielsson, sekr. Margot Hulander, kassör Åke Johansson.

Örsås hembygdsförening: Ordf. Vilgot Josefsson, v.ordf. Carin Englund, sekr. Ruth

Svensson, kassör Åke Johansson. Midsommarfest vid hembygdstugan med underhållning av Kindsbygdens nybildade folkdanslag.

Östra Frölunda hembygdssförening: Ordf. Gunnar Nyhage, kassör Axel Johansson. Hembygdsmuseum i den 300-åriga gården Hulkeshult ca 5 km från Östra Frölunda.

MARKS HÄRAD

Berghems hembygdssförening: Ordf. Erik Carlsson, sekr. Dagmar Axelsson, kassör Inga Andersson. En fotoutställning har anordnats i bygdegården, och slåttergille hölls i augusti vid Lindåsen i Lekvad.

Fritsla Naturskyddsförening, hembygdssektionen: Ordf. Sven Svensson, v.ordf. Leif-Erik Aronsson, sekr. Åke Gustavsson, kassör Kenneth Persson. Bidrag från Marks kommun 1.500 kr. Renoveringsarbete pågår på ryggåstugan Hallen. Genom AMS försorg har en omfattande röjning skett kring Solänge kvarn. Möten, utflykter och tipspromenader har arrangerats, samt valborgsmässofirande tillsammans med kyrkokören. Dessutom har föreningen medverkat till att Borås museum visade sin utställning med uppteckningar, fotografier och textilier från Fritsla på Kungaberg i Fritsla under en vecka i december. Medlemmar 350.

Horreds hembygdssförening: Ordf. Per Sandlund, sekr. Knut Hansson, kassör Folke Bengtsson. Kommunalt anslag 1.000 kr. Under året har en skvaltkvarn i Finndal reparerats. Man har arrangerat bygdepromenad och samkväm med visning av hembygdsvideo. Besökare 100 st. Medlemmar 70.

Hyssna hembygdssförening: Ordf. Wolmar Arvidsson, sekr. Hugo Johansson, kassör Karl Asserlund. Samlingarna omfattar 700 nr. Antal besökare 150. Medlemmar 130. Under året har röjning utförts på kyrkslätten och kring museet, samt lieslätter på området.

Kinna hembygdssförening: Ordf. Knut Karlsson, v.ordf. Knut Ivarsson, sekr. Ingerd Strömme, kassör Karl Ottosson. Kommunalt anslag 1972 33.000 kr. Bidrag från olika institutioner och föreningar 1.800 kr. Samlingarna omfattar ungefär 1.000 nummerade föremål. Tipspromenader har arrangerats i hembygdsparken. Andra aktiviteter har varit valborgsmässofirande, midsommarfest, Hembygdens dag, utflykter, vandringar och industribesök. Livlig kursverksamhet på Lilla Sanden i smide, halm och batik. Dessutom gammaldanskurser, folkdansträning och dräktforskning. Antal besökare 15.000. Vandrarhemssektionen rapporterar över 1.000 turister under säsongen. Föreningen hoppas kunna få köpa torpet Lindåsen i Berghem, där slåttergille hölls i augusti. Medlemmar 452 st.

Kinnarumma hembygdssförening: Ordf. Sven-Åke Svensson, v.ordf. John Sörling, sekr. Bengt Friden, kassör Bent-Arne Johannesson. Föreningen firade sitt 25-årsjubileum med ett möte i Viskaforsskolans aula den 14 okt., där rektor Gustaf Boger, Ulricehamn, kåserade om västgötaknallar, och där även Marks Spelmanslag medverkade. Traditionell friluftsgudstjänst har också hållits, med ett 100-tal deltagare.

Kungsäters hembygdssförening: Ordf. Einar Karlsson, v.ordf. Evert Lidberg, sekr. Betty Spång, kassör Folke Karlsson.

Seglora hembygdssförening: Ordf. Valborg Gustafsson, v.ordf. Olof Andersson, sekr. Anton Eriksson, kassör Sven Larsson.

Skene hembygdssförening: Ordf. Brita Carlsson, v.ordf. Oskar Pettersson, sekr. Gustav Larsson, kassör Allan Nilsson. Föreningen har erhållit bidrag till driftskostnader

av Marks kommun. Under året har "Håvenstugan", som föreningen fått i gåva av Wäfveribolaget, flyttats och byggts upp på nytt i hembygdsparken vid Baskagården i Assberg. Stugan är byggd 1804. Föreningen har fått bidrag från AMS för detta arbete. I övrigt har kvartalsträffar anordnats, samt utflykter, arbetsaftnar och julmarknad. Samlingarna, som omfattar 400 föremål och lika många fotografier, har visats för skolklasser och för allmänheten. Medlemmar 330.

Sätla hembygdsförening: Ordf. Folke Eriksson, v.ordf. Lena Hermelin, sekr. Rig-mor Davidsson, kassör Karl Erik Eriksson. Kommunalt bidrag 1.000 kr. Torpinven-teringen har fortsatt, arbetet har påbörjats på hembygdsgården i Strömma. Till sam-lingarna har skänkts ett antal gamla sten- och flintyxor, gamla mynt, böcker och handlingar. En utflykt har företagits till Fritsla, Sexdrega, Rådde, Torpa, Skottek, Ulricehamn och Borås. Under Allhelgonahelgen anordnades en utställning tillsam-mans med Sätla fotoklubb under mottot "Sätla då och nu", vilken besöktes av ca 400 personer. Medlemmar 124.

Torestorps hembygdsförening: Ordf. Bror-Rune Svanhäll, v.ordf. Karl Andersson, sekr. Knut Pettersson, kassör Elsa Persson.

Västra Marks hembygdsförening: Ordf. John Ekberg, sekr. och kassör Bo Davidsson. Föreningen har emottagit en närmare 200-årig ladugård som gåva. Man äger tidigare en ryggåsstuga. Medlemmar ca 40.

Ålekulla hembygdsförening: Ordf. Berta Larsson.

Öxabäcks hembygdsförening: Ordf. Gösta Sandblom, v.ordf. Daniel Strömhäll, sekr. John Johansson, kassör Anders Johansson.

Öxnevalla JUF: Stuga med samlingar: Slätten, Källeberg.

REDVÄGS HÄRAD

Blidsbergs hembygdsförening: Ordf. Gustaf Bjälming, v.ordf. Sten Berger, sekr. Assar Ek, kassör Hans Kåremark.

Dalums samhällsförening: Kommittén för fornstugan: Ordf. Sten Ebbe Dahlén, v.ordf. Gunnar Svensson.

Humla församling: Stuga med samlingar.

Hössna hembygdsförening: Ordf. Carl Andersson, v.ordf. Gustaf Karlsson, sekr. Ingegärd Johansson, kassör Jenny Stomberg.

Kölaby hembygd- och fornminnesförening: Ordf. Olle Josefsson, sekr. Inga Gus-tafsson, kassör Carl Gustafsson.

Norra Åsarp-Smulas natur- och hembygdsförening: Ordf. Bengt Fransson, v.ordf. Sven Thor, sekr. Rolf Ivarsson, kassör Valter Tärning. Föreningen har fått övertaga en privat samling av gamla redskap och verktyg av trä. Medlemmarna har samlats några gånger i "Fageråsastuva" och ägnat sig åt spinning och bakning. Föreningen har också anordnat naturstig för allmänheten. Medlemmar 106 st.

Strängsereds hembygdsförening: Ordf. Sven Larsson, sekr. Vitalis Kruse, kassör Ernst Andersson.

Timmelse samhällsförening: Ordf. Sten Emilsson, Hembygdskommittén: ordf. Sven Carlsson, sekr. Filip Melkersson, ledamöter Knut Redebo och Gustav Emilsson.

VEDENS HÄRAD

Bredareds hembygdsförening: Ordf. Thorsten Nilsson, v.ordf. Åke Magnusson, sekr. Astrid Johansson, kassör Gustaf Adolfsson. Föreningen äger en hembygdstuga i

Holsten och en äldre byggnad i Frugården, och på båda ställena finns museisamlingar. Dessutom har man fått bygdegården i Bredared som gåva av ortens JUF-avdelning.

Hedareds bystämma: Ordf. Thure Andersson, v.ordf. Göran Samuelsson, sekr. Bengt Andersson, kassör Erik Johansson.

Vänga hembygdsförening: Ordf. Josef Svensson, v.ordf. Arvid Andersson, sekr. Lars Eriksson, kassör Wilhelm Carlsson.

Ålvsborgs läns folkhögskolas lantbruksmuseum, Fristad: Föreståndare Stig Johansson. Museet är tillgängligt för allmänheten efter anmälan per tel. 033/600 62 eller 603 29.

ÅS HÄRAD

Gingri hembygdsförening: Ordf. Dag Rydin. Stugan visas av Albin Karlsson.

Härna hembygdsförening: Ordf. Gerhard Claesson, v.ordf. K. W. Törnblad, sekr. Gösta Hernbo, kassör Karin Bodin. Bidrag från Ulricehamns Sparbank 400 kr. Ett 30-tal föremål har skänkts till föreningens samlingar av Elin Kasperssons dödsbo. Vid årsmötet hölls föredrag av landsantikvarie S.-A. Hallbäck. En utflykt har gjorts till Kila gård i Berghem, ca 40 deltagare. Medlemmar 150 st.

Kärråkra: Samlingar i gamla vapenhuset vid kyrkan.

Norra Ås hembygdsförening: Ordf. Einar Gustavsson, v.ordf. Bertil Svensson, sekr. Valborg Bong, kassör Margareta Karlsson.

Södra Vings hembygdsförening: Ordf. Jean Rydberg, v.ordf. Erik Franzén, sekr. Cissi Sigurdson, kassör Åke Bolin. Gåva från Tolkens syförening 200 kr, från Ulricehamns Sparbank 300 kr, kollekt 400 kr. Ladugårdstaket har täckts med vass, ladugården har målats och iordningställt. Några vagnar och jordbruksredskap har skänkts till samlingarna. Bland aktiviteterna märks loppmarknad, friluftsgudstjänst, slätterhjälp, utflykt till Skara, Åsle Tå och Ekornavallen samt bröllop i Bogastugan. Medlemmar: 47 ständiga medlemmar, ca 30 övriga.

Toarps hembygdsförening: Ordf. Mats Behn, v.ordf. Fredy Gustafsson, sekr. Georg Hjortvall, kassör Gunnar Salomonsson. Det tidigare beslutade köpet av 1700-talsgården i Hjortryd har under året verkställts. Nu vidtager iordningställande och överföring av samlingarna, samt flyttning av föreningens ryggåsstuga från Tumarps till Hjortryd. Årets traditionella sommarutflykt, en rundresa i Västgötabygd, fick god uppslutning. Tavlor med beskrivningar har under året uppsatts vid socknens fornminnen. Medlemmar 104 st.

ULRICEHAMN

Ulricehamns hembygdsförening: Ordf. Jan Åberg, sekr. Magnus Ekeskog, kassör Sten Josefsson. Anslag 1.000 kr/år. Hembygdsföreningen har träffat avtal med kommunen om överlåtande av föreningens stugor och samlingar till kommunen. Medlemmar 53.

Brunns hembygdsförening: Ordf. Ture Brunngård, v.ordf. Anna-Lisa Karlsson, sekr. Erik Svensson, kassör Tore Karlsson. Hembygdsstugan har varit välbesökt. Föreningen har under året hållit årsmöte samt tre kvartalsmöten. För att öka intresset för föreningen har ordnats friluftsgudstjänster vid hembygdsstugan och kyrkoruinen med kaffeservering efteråt. Medlemmar 48.

BORÅS

Regementsmuseet vid I 15, Borås: Ordf. överste G. Lundquist, v.ordf. major Thedén-Båth, sekr. kapten C. F. Holmqvist. Museet är öppet vardagar under tjänstgöringstid.

Hembygdsföreningen Westergyllen. Ordf. Per Olof Olofzon, v.ordf. Bengt Arvidsson, sekr. Ann-Marie Hedin, kassör Karin Drakenberg. Föreningen får bidrag från Kulturnämnden och ABF samt kommunalt och statligt aktivitetsstöd. Sommarlekar i Ramnaparken samt folkdansuppvisning midsommarafton. Resa till Borås vänort Vejle i Danmark i maj. Studiebesök på Nääs slott. Folkdansövning måndagar, vävning onsdagar och gammaldanskurs torsdagar. Medlemmar 124.

Borås Hembygds-gille: Ordf. Bengt-Åke Andersson, v.ordf. Lena Wicksén, sekr. Hjördis Ingemarsson, kassör Roland Andersson. Föreningen har mottagit bidrag om 2.204 kr. Folkdans, herrskapsdans, gammaldanskurser, vävning och slöjd hör till aktiviteterna. Man har gjort uppvisningar i folkdans och herrskapsdans på ålderdomshem, sjukhus och offentliga platser. Medverkan med dans i Borås Folkteaters uppsättning av "Värmlänningarna" i Boråsparken. Medlemmar 97. Antal besökare 370.

Folkdanslaget Skytteln:

Kindgillet i Göteborg: Ordf. Bengt Lorentzon, v.ordf. Bernt Strömborn, sekr. Lars B. Lagging, kassör Erik Andén. Samlingarna förvaras i föreningens stuga inom Lisebergs område i Göteborg. De består av ca 450 föremål från ett tjugotal socknar i Kinds härad. De flesta föremålen är från Grönahög, Håcksvik, Örsås och Dalstorp. Samlingarna är i gott skick. Antal besökare ca 500. Herredagar har hållits första fredagen i varje månad under september—maj, extra herredag i Svenljunga i november, årsmöte i mars, höstsammanträde i december. Sommarutflykt till Kind i juni, förlagd till Överlida och Örsås. Särskilda besöksmål: Halla Textil AB i Överlida, Västgöta Textil AB, Överlida, Örsås kyrka och sockenstuga. Julbasar och julfest i Kindsstugan. Medlemmar 255 st.

FÖRFATTARREGISTER 1964 – 1973

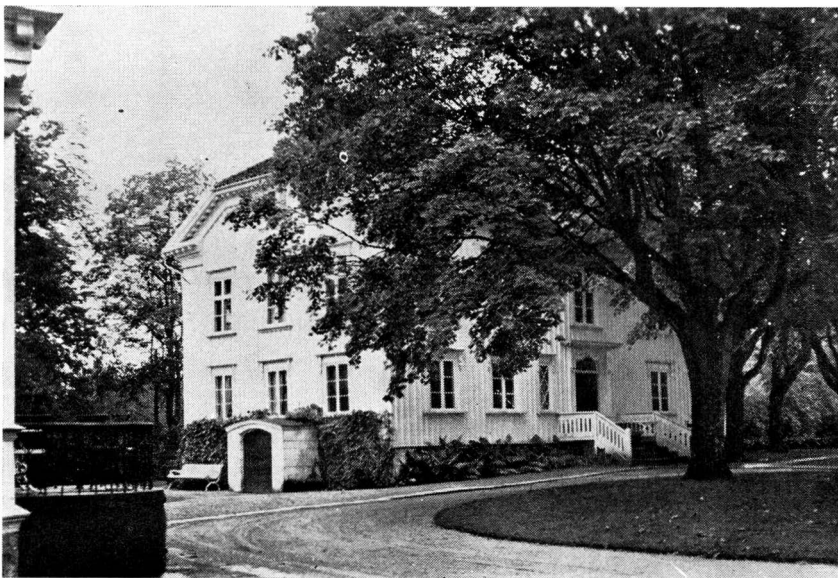
- Anderson, Anders:
Lokomotivångaren Svanen. 1967, s. 41.
- Berg, Kenneth:
Fåglaviks Glasbruk. Glimtar från ett bruk i Sjuhäradsbygden. 1968, sid. 47.
- Bondestram, Torgny:
En valrörelse i Borås för hundra år sedan. 1965, sid. 29.
- Carlsson, Ellen:
När koleran härjade under förra seklet. 1971, sid. 95.
- Cullberg, Carl o. Andersson, Stina:
Några hållkistproblem i Sjuhäradsbygden. 1967, sid. 65.
- Diurson, Vera:
Astrid Sampe, Designer, SID. 1967, sid. 5.
Ett sekel hemslöjd i de sju häraderna. 1969, sid. 5.
- Djurklou, G.:
Ett besök i Bollebygd. 1971, sid. 73.
- Eklundh, Lars Peter:
Levnadsteckning av honom själv vid fyllda 72 år. 1968, sid. 75.
Levnadsteckning av honom själv II. 1969, sid. 85.
- "E n d e l t a g a r e":
Hur man firade bröllop år 1856 i Gölingstorp. 1964, sid. 87.
- Ericson, Harry:
Strömshofs handpappersbruk. 1971, sid. 89.
- Eriksson, Bertil:
Hillareds kyrka. 1970, sid. 21.
Sexdrega kyrka, dess historia och äldre inventarier. 1971, sid. 59.
- Fischer, Ernst:
En skånsk flamskvävnad i Borås museum. 1971, sid. 17.
- Fogelberg, Torbjörn:
Fåglaviks glasbruk. Tillverkning, tillverkningskostnader och avsättning samt
arbetskraften och dennas sammansättning. 1968, sid. 67.
- Gullberg, Elsa:
I Ramslätts skänkstuga. 1973, sid. 15.
- Hallbäck, Sven Axel:
Medeltida dopfuntar i Sjuhäradsbygden. 1966, sid. 5.

- Hallgren, Stig:
Jean Otto Wilhelm Sjölander. 1969, sid. 53.
- Ingeborn, Torsten:
Bärplockare och bäragubbar i Ödenäs. 1973, sid. 43.
- Ivarsson, Reinhold:
De biologiska samlingarna vid Bäckängskolan. 1973, sid. 69.
- Josefson, Philip:
Ramnaparken, Hjalmar Linds donation 1907. 1967, sid. 79.
- Jörnmark, Ragna:
Tackord. 1964, sid. 11.
- Langleit, Olof:
Överstämplat Borås-silver. 1973, sid. 33.
- Lidéén, Oskar:
Några minnesbilder. 1972, sid. 11.
- Lindstam, C A:
Väva bilder på maskin. 1970, sid. 59.
- Mannerstråle, Carl Filip:
Torpa trähus. 1964, sid. 37.
Oblatjärn i Älvsborgs läns södra del. 1971, sid. 43.
- Mellander, Carl:
Carl Johan Mellander, lärare i Bollebygd. 1852—1877, 1965 sid. 59.
- Nisbeth, Åke:
Södra Åsarps kyrka. Bilder med text. 1964, sid. 75.
- Norborg, Lars - Arne:
Motståndsmännen från Torestorp. 1964, sid. 111.
- Olsson, Marianne:
Bäckagården i Marbäck. 1964, sid. 63.
- Rosengren, Erik:
Tankar kring slaget vid Axtorna 1565. 1966, sid. 197.
- Rydberg, Arne:
Rullstensåsar, naturens egna fornminnen. 1965, sid. 41.
- Sjöstrand, Karl:
Borås 300 år, tal 25 maj 1922. 1973, sid. 8.
- Stenström, Stig:
Torpa Säteri under fältmarskalken Stenbocks och överamiralen Siöblads tid.
1964, sid. 13.
- Sternner, Björn:
Fritz Sternner, hans liv och verk. 1968, sid. 5.
Några förläggarfirmor i Mark. 1971, sid. 23.

- S ä r l v i k, I n g e g e r d:
 Vikingagravar i Brunn. 1969, sid. 79.
- T i n g v a l l, S e t h:
 Fältöversten Knut Håkansson Hand. 1966, sid. 193.
 Tennjutarna i Borås. 1969, sid. 45.
 Nils Hufwedsson Dal. Om Borås förste historiograf. 1972, sid. 5.
 ? ? Utdrag ur Dagbok från Torpa år 1808. 1964, sid. 51.
- V a l l i n, I n g e g e r d:
 Notiser från Limmareds glasbruk. 1964, sid. 95.
 Militär bestraffningsbok påträffad i Mårdaklev. 1964, sid. 101.
 Bleckslagare och bleckslagerier i Gällstad. 1970, sid. 35.
 Likpredikan över Brita Andersdotter. 1970, sid. 91.
 Något om Borås museum. 1972, sid. 27.
- W a l l i n, L e n a:
 Sven Anderssons betydelse för Kinna. 1973, sid. 37.
- W e s t f e l d t, G A:
 Gunnar Blomgren. 1964, sid. 5.
 En gammal ros. 1965, sid. 37.
 Den förvildade trädgården på Lida. 1968, sid. 29.
 Blommorna kring min stugknut. 1969, sid. 65.
 En märklig växt: misteln (*Viscum album*). 1970, sid. 69.
- W i d e e n, H a r a l d:
 Märkliga metallfynd. 1964, sid. 107.
- W i d t f j ä l l, P e r O l o f V:
 Tre prästval i Borås. 1970, sid. 77.
 Petter Linderboom — en Boråsköpman på 1700-talet. 1972, sid. 17.
- W i l d t e, F r i d o l f:
 Talmannen Joseph Hansson och kyrkbygget i Mossebo. 1970, sid. 5.
- W ä r e n s t a m, T o r e G.:
 Borås 350 år, tal 25 maj 1972. 1973, sid. 5.

STYRELSEN FÖR DE SJU HÄRADERNAS KULTURHISTORISKA FÖRENING
BER ATT TILL NEDANSTÄENDE INDUSTRIER, FÖRENINGAR OCH SAM-
MANSLUTNINGAR FRAMFÖRA ETT TACK FÖR GOTT SAMARBETE OCH
FÖR VÄLVILLIGT EKONOMISKT STÖD, SÅ BETYDELSEFULLT VID GENOM-
FÖRANDET AV FÖRENINGENS KULTURELLA ARBETSUPPGIFTER

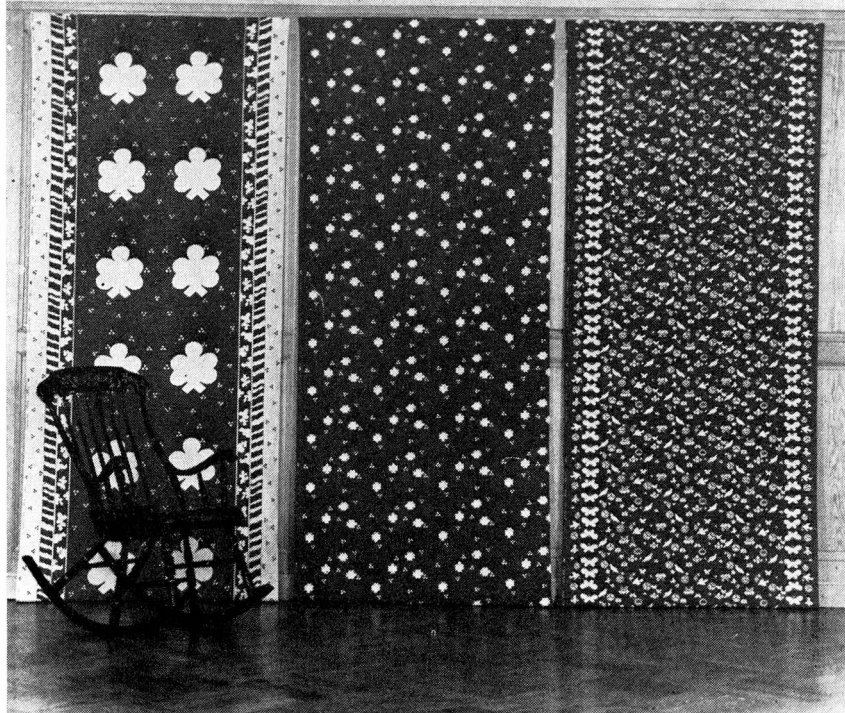
Abecita AB	Jönells AB
Almedahl-Alingsås AB	Kasthalls Mattfabrik AB
A. H. Andersson	Kinnahults Väfveri
C. L. Blomqvist	AB Kinnasand
AB Borås Jacquardväfveri	AB Marks Jacquardväveri
AB Borås Koksaffär	Militärmuseum I 15
AB Borås Konsthartsprodukter	AB Olssons Mössfabrik
Borås Sparbank	Pelle Vävare AB
Borås Tapetfabriks AB	AB Henning Persson
AB Borås Tidning	Rosendahls Konfektions AB
Borås Väfveri AB	Rowells
AB Bröderna Liljeros	Rydboholms AB
Bröderna Magnusson AB	Sandwalls Ångbryggeri AB
John A-son Byttner AB	Hadar Sjölin AB
AB Arne Carlsson	AB Sven Sjölin
Centraltryckeriet	Skandinaviska Enskilda Banken
ELLOS Postorder AB	AB Skyddskläder
AB Erikson & Larson	H. Swegmark Fabriks AB
Firestone-Viskafors Gummifabr. AB	Svensk Pappersindustri AB
Halla Textil AB	Svensk Textil
AB John V. Hanssons Elektr. affär	AB Svenskt Konstsilke
Föreningen Hemslöjden u. p. a.	AB Svenska Handelsbanken
AB Robert Holmquist	AB Ludvig Svensson
Hultafors Aktiebolag	AB Sveriges Förenade Trikäfabriker
Hultafors Sanatorium	Sveriges Kreditbank
Häggåstrands Väveri AB	AB Textilfabriken Merkur
Jarl Häller AB	Timmele Färgeri AB
Oscar Jacobson AB	AB Tryckericentralen i Borås
Algot Johansson AB	Åkerlunds Bomullsspinneri AB
N. J. Johanssons Eftr. AB	
E. W. Just AB	

Kinna Sandens

gamla traditioner omvandlade i moderna former
leva vidare hos

AKTIEBOLAGET
KINNASAND
KINNA

Mönster Lola, Linus och Lilla Fenix
ur "Faderalla"-kollektionen.

Design Sven Fristedt.

Finns i färgerna svart, gult, brunt, rött, rosa,
blått, lila, grönt, grått.

BORÅS WÄFVERI AB

Män Man Märker

ELSON

HERRKLÄDER

De lätta, rätta
FRITIDSKLÄDERNA

ERLA

AKTIEBOLAGET
ERIKSON & LARSON
BORAS

Gammalt känt tryckeri med nytt tänkande...

*Handpressen är numera borta
... idag har vi andra maskiner som trycker
snabbare, bättre och till lägre priser.
Gör ett försök, det lönar sig.*

AB Tryckericentralen i Borås

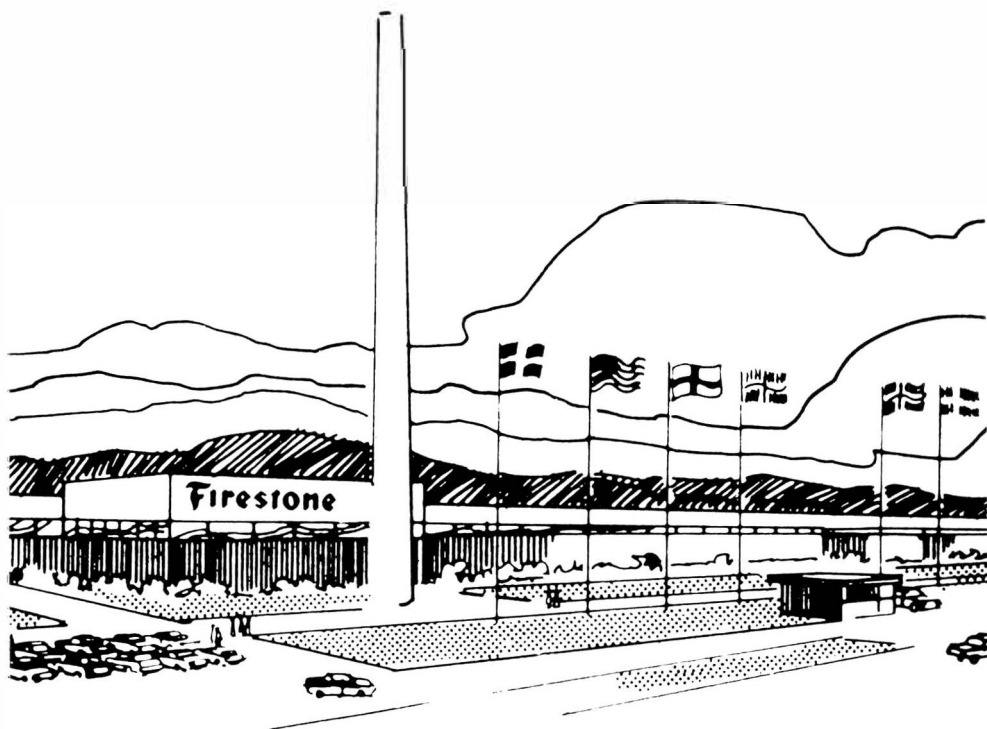
Box 98 501 03 Borås 1
Telefon 033-11 71 90

**Banken mitt i
stan
har öppet hela
dan.**

Nonstoppöppet 9-18.

Borås Sparbank
Allégatan • Stora Torget

världens renaste gummifabrik ligger i Borås

Var nya Borås-fabrik är en sensation även från miljövardssynpunkt. Byggd helt i stål och med en hög grad av dammfrihet tack vare överlägsen luftkonditionering. Slutet vattensystem – ingen vattenförorening. Dubbla rökfilter och speciellt reningsaggregat för att reducera luftföroreningen till ett minimum. Dessa miljövardande åtgärder utgör en kapitalkrävande investering som är väl värd sitt pris. Den uppskattas såväl av våra egna medarbetare som av våra grannar. Att den rena luften och det rena vattnet dessutom ger våra kunder en bättre gummi-kvalitet är dubbelt värdefullt.

Firestone
FIRESTONE VISKAFORS AB

AH ANDERSSON

tillverkar

KVALITETS

ARMATUR

för

VÄRME

SANITET

och

BRAND

**som ledande företag
i Norden**

Huvudkontor: Viskastrandsgatan 1, tel. 033-10 02 30, Borås

Algots

FINNS FÖR ALLA – ÖVERALLT

Telefon 10 20 40 växel

LUDVIG SVENSSON
grundade firman 1887

AB Ludvig Svensson, Kinna

MODERNA

GARDINER

känt varumärke
i inredningstextilier
moderna mönster
och material

*S*VENSK *T*EXTIL

BOX 40 30 - 511 04 KINNA 4 - TEL 0320/106 60

almedahls

skapar skönare hemmiljö.

För Ditt kök (almelondukar)

vardagsrum (gardiner)

badrum (frotté)

sovrum (påslakan)

Allt i härliga färger, mönster
och lättskött material.

almedahls

är specialister på skönare hemmiljö

Värdeförvaltning kräver sakkunskap!

Vår notariatavdelning hjälper Er med råd och upplysningar vid

- aktieplaceringar
- upprättande av testamente och bouppteckningar m m
- självdeklaration för notariatkunder

Skandinaviska Enskilda Banken

Våglängdsgatan 5
Sjöbo Torg

Stora Brogatan 12
Österlånggatan 45

Ordertel.:

033/12 78 70, 13 64 65

Övr. kontor, vx: 13 71 00

DET LÖNAR SIG ATT HANDLA HOS ELLOS

Öppet vanliga affärstider

Tel. 033/13 71 00

V Ä L K O M M E N !

VARUHUSET FÖR HELA FAMILJEN

Aktiebolaget Textilfabriken

MERKUR

BORÅS

AB BORÅS KOKSAFFÄR

Kol, Koks, Ved och Eldningsolja

Telefon 11 03 76

BORÅS

abecita ab

BOX 770 46

BORÅS 7

TEL. 12 76 60

Konfektion av:

Damunderkläder

Hemmadressar

Bad- & Strandmode

Bröderna Magnusson

Damkonfektionsfabrik AB

BORÅS

AB BORÅS KONSTHARTSPRODUKTER

ALMENÄSVÄGEN,

B O R Å S

Anno 1826

—för 147 år sedan, utkom
första numret av den tid-
ning som fortfarande är
Borås och sjuhäradsbyg-
dens pålitliga nyhetsför-
medlare

Borås Tidning

SJUHÄRADSBYGDENS ENDA SJUDAGARS-TIDNING

Eiser

**AB Eiser är Nordeuropas största
trikåttillverkare med 19 fabriker
inom koncernen. Totalt tillverkas
ca 175.000 plagg per dag!**

H Swegmark Fabriks AB

Borås

Tel. 10 23 10 - Tga SPLENDIDE

B. H. & Gördelfabrik, bandväveri

AB SVENSKT KONSTSILKE BORÅS

*förädlar och säljer
rayon och syntetiska garner
för textila och tekniska ändamål*

Vi finns här för att hjälpa till...

Utnyttja det!

Handelsbanken

— med 6 kontor i Borås.

JOHN A:son BYTTNER AB

403 14 GÖTEBORG 2 • BOX 2242

13 73 89

13 73 90

13 73 91

13 73 12

031 riktnummer

ASON

Telex 22 62

TEXTIL
MASKINER – FÖRNÖDENHETER
GARNER

ASON

AB HENNING PERSSON

Färg-, Ferniss- och Kemisk-Teknisk Fabrik, Bollebygd

Inredningstextilier för
hem och offentlig miljö

AB MARKS
JACQUARDVÄVERI

Björketorp

Pelle
Vävare

Inredningstextilier för
hem och offentlig miljö

PELLE VÄVARE AB

Kinnahult

KASTHALLS MATTFABRIK
AKTIEBOLAG

KINNA

INREDNINGSTEXILIER
Mönster av Professor CARL MALMSTEN och
Textilkonstnärinnan MARGARETHA ÅKERBERG

HALLA
TEXTIL AKTIEBOLAG
ÖVERLIDA

JASSÅ VICTOR TAR
INGET STARKT NUMERA

NÅ, HAN BRUKAR
SÄJA ATT DET ENDA
STARKA HAN NYTTJAR
ÄR FRISTADS

AB SKYDDSKLÄDER, FRISTAD

Timmele FÄRGERI

TIMMELE — Tel. växel 302 00

KREDITBANKEN

Stora Torget
Tel. 13 64 00

Alingsåsvägen 35
Tel. 10 44 51

Allégatan 11—13
Tel. 10 28 41

BORÅS

OSCAR **JACOBSON** AKTIEBOLAG

CENTRALTRYCKERIET

DRUVEFORSVÄGEN 8 • BORÅS TELEFON 033-10 02 60

AB ARNE CARLSSON

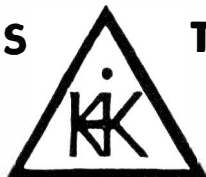
SPINNERI och YLLEFABRIK

GÄLLSTAD

SWEDISH EXCLUSIVE

HULTAFORS

TUMSTOCKAR

HULTAFORS AKTIEBOLAG

MILITÄRMUSEUM I 15

i östra flygelbyggnaden Katrineberg (intill Göteborgsvägen).

Enskilda och organisationer (grupper) äro välkomna för studiebesök.

Öppet: samtliga veckodagar efter överenskommelse per tel. 11 77 50:16
föreståndaren eller 11 77 50 vaktchefen eller dagoff.

Museinämnden mottager med tacksamhet föremål med anknytning till
regementet från gamla tider (uniformer m m).

AB JOHN V. HANSSONS

ELEKTRISKA AFFÄR

Stenbocksgatan 20 - Borås - Tel. 10 22 90

Entreprenör för Borås stads elverk

När tapetvalet är på tapeten välj

BOROSAN

Plasttapet - Ljushärdig - Tvättbar

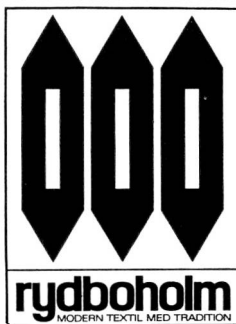
Tillverkas av: **BORÅS TAPETFABRIKS AB**

Försäljes av: **W:M RUDELL AB, BORÅS**

C. L. BLOMQVIST AB

FRITSLA

Garnfirman i Mark med 90.000 väverskor
från hela landet till kunder

Bomulls- och Syntetvävnader
Jersey
Hemtextil

RYDBOHOLMS AKTIEBOLAG

Sandwalls

goda drycker

100-årig leverantör i sjuhäradsbygden

I HEMSLÖJDEN

Österlånggatan 17, Borås

finner man mycket som bygger på gammal
tradition från Sjuhäradsbygden.

E.W. JUST AB

Färgare - Beredare

Tel. 033/11 71 00

SVENSK PAPPERSINDUSTRI

Järnfors & Hall AB

SANDARED

*Papperstuber — Spolpipor
Flänsrullar*

HÄGGÅSTRANDS VÄVERI AB

KINNAHULT — Tel. Kinna 115 10

*Tillverkar färdiga gardinluster och sängöverkast
Metervaror i Linne, Bomull, Terylene*

Jönells

Damkonfektionsfabrik

BORÄS

Telefon 10 03 15

Aktiebolaget Sven Sjölin

RÖRLEDNINGSFIRMA

Skrymegatan 24, 502 55 Borås
Tel. Borås 033/11 03 41, 11 01 96 - Alingsås 0322/152 45

Akerlunds Bomullsspinneri AB

BORÅS

BORÅS

Fråga oss då det gäller

rörledningsarbeten

HADAR SJÖLIN AB

Kvarngatan 17

Tel. 11 18 54, 11 82 54

HULTAFORS SANATORIUM

Kurort och enskilt sjukhem

Vila och rekreation, reumatiska åkommor, mag- och tarmlidanden, blod- och hjärtsjukdomar, nervösa åkommor, ämnesomsättningsrubbningsar etc.
Bastu, simhall, gymnastiksal och tennisbana.

Överläkare: N. Blomstedt

Begär prospekt!

Pa 501 36 Bollebygd, tel. Borås 950 50

Rosendals

KONFEKTIONS AB
Limmared

AB Borås Jacquardväfveri

Gardin-, Draperi- och Möbeltyger

„Joflo„

Traditionell arbetsskicklighet är grunden för den höga standarden hos våra
ARBETSKLÄDER och SPORTKLÄDER

N. J. JOHANSSONS EFTR. AB - APLARED

Firman grundad 1876

KINNAHULTS VÄFVERI AB
KINNAHULT

Överkast-, gardin-, allmoge- och möbeltyger.
Färdigsydda sängöverkast.
Tel. Kinna 130 10

**ROWELLS
POSTORDER**
med varuhuskedja

Aktiebolaget Olssons Mössfabrik
BORÅS
Telefon 12 70 90

A.-B. ROB. HOLMQUIST

Tel. 033/10 22 00
Stora Brogatan 39, BORÅS

DE SJU HÄRADERNAS
KULTURHISTORISKA FÖRENING

BORÅS MUSEUM

Sommartid vard. 10—16 Vintertid vard. 13—15
sönd. 12—16 sönd. 12—16

Medlemsavgift: 1 person 15 kr, familjemedl. 5 kr.

*Nya medlemmar välkomna. Anmäl till Borås Museum
tel. 033 - 11 02 00*

TEXTILINDUSTRIMUSEUM

Skaraborgsvägen 7, ingång Viskastrandsgatan

Öppet 13—16, lördagar stängt

GAMLA INTRESSANTA MASKINER

INNEHÅLL

BORÅS 350 ÅR — TAL 25 MAJ 1972 av Tore G. Wärenstam	5
BORÅS 300 ÅR — TAL 25 MAJ 1922 av Karl Sjöstrand	8
I RAMSLATTS SKÄNKSTUGA av Elsa Gullberg	15
ÖVERSTÄMPLAT BORÅS-SILVER av Olof Langlet	33
SVEN ANDERSSONS BETYDELSE FÖR KINNA av Lena Wallin	37
BÄRPLOCKARE OCH BÄRAGUBBAR I ÖDENÄS av Torsten Ingeborn	43
DE BIOLOGISKA SAMLINGARNA VID BÄCKÄNGSKOLAN av Reinhold Ivarsson	69
NÅGRA NYFÖRVARV	79
DE SJU HÄRADERNAS KULTURHISTORISKA FÖRENING	
Styrelse	111
Årsberättelse	112
Gåvor	117
DOKUMENTATION	118
UTSTÄLLNINGAR	132
FRÅN HEMBYGDSFÖRENINGARNA	146
FÖRFATTARREGISTER 1964—1973	153
ANNONSAVDELNING	156

